

Connections between school gardens and urban communities

A critical review of the drivers and barriers for setting up school gardens at every primary school in the municipality of Nijmegen.

1 (FAO, 2010)

Linda Hansman

780307-304-010

MSC Food technology Specialisation Gastronomy

Rural Sociology

36 ECT

Connections between school gardens and urban communities

A critical review of the drivers and barriers for setting up school gardens at every primary school in the municipality of Nijmegen.

L.M. Hansman

Master thesis Food technology

Specialisation gastronomy

Rural sociology group Wageningen research university

10 September 2021

Abstract

The municipality of Nijmegen has made the policy choice to achieve school gardens at every primary school in Nijmegen. Because this policy choice did not spark immediate action from schools and communities, even though the financial support was generous, up to 90% of the costs could be covered by subsidies. So, since the financial barriers were minimal there has to be another reason why it the schools are not taking action. It could be that schools and parents do not see how the school garden can play an important role both in education as in other social and community processes. For this reason, this research focussed on the social embeddedness of school gardens. More specifically the connections between the roles of school garden and underlying processes that can be a basis for social embeddedness were explored. To understand how these processes are perceived by the inhabitants of cities like Nijmegen 4 groups of stake holders were identified, being policymakers, educators, parents and citizens. In semi structured interviews and a survey both quantitative and qualitative data was collected on the roles of a school garden. These roles are identified as Health, Sustainability, Accessibility, Education and Participation and involvement. Social embeddedness depends on many sociological processes from which the three concepts were identified as possibly important in the case of a school garden These key concepts are activity space, deschooling and social cohesion. From both the quantitative and qualitative data there are connections between the roles of a school garden and the sociological processes that may drive the embeddedness of such school gardens can be recognised. But this does not yet mean school gardens are socially embedded, opinions on the roles and their importance have a large variance and many opinions are enthusiastic but vague. The basis for this policy seems to be motivated a lot from a health care perspective. And while there are some positive findings in research that school gardens can play a role in this it is hard to measure how large this role is and if it has enough impact. Secondly it is questionable if a health education is the task at all which also counts for making connections to society and neighbourhoods. A school is not a community centre they have specific task which are clearly defined by national policies. This does not mean that social embeddedness for school gardens cannot be achieved but it requires an active and reflective attitude from the municipality and other stakeholders. This means promoting these kind of projects as well as discussing them with local communities, teachers, parents and citizens.

KEY WORDS

Social embeddedness, school gardens, health, education, participation and involvement, sustainability, accessibility, activity space, deschooling, social cohesion

Table of content

Abstract	2
Table of content	3
Introduction.....	6
Conceptual framework.....	11
Social Embeddedness.....	11
Roles of the school garden	13
Health	14
Sustainability	14
Accessibility	15
Education.....	15
Participation and involvement	16
Deschooling and informal learning	18
Activity Space and green infrastructure.....	20
Social cohesion:	23
Relations between roles of the school garden, social embeddedness, deschooling, activity space and social cohesion	24
Methodology	25
Selecting the stakeholders.	26
Defining the research questions	27
Mix method approach.....	28
Semi structured interviews	28
Survey	29
Results	31
Stake holders: policy makers, educators, parents and citizens	31
Roles of the school garden	31
Health	32
Quantitative data Health	32
Health and income distribution.....	33
Lifestyle and environment.....	34
Food choices, awareness and tasting.....	35
Is health the responsibility of the school?.....	36
Sustainability	38
Quantitative data sustainability	38
Respect and Awareness and environmental issues	39
Alienation	40
Aesthetics and nature	41
Is sustainability something that needs to be taught?	41

Accessibility	42
Quantitative data accessibility	42
Food accessibility.....	43
Access to the school garden and neighbourhood accessibility.....	44
Education.....	47
Quantitative data Education	47
Alternative classroom.....	48
Curriculum and organisation	48
Workload	50
School type and learning style	52
Participation and involvement	53
Quantitative data participation and involvement.....	53
Volunteers	53
Resilience and protectiveness	55
Support	57
Connections and society.....	59
Additional quantitative data	60
Connection to the neighbourhood.....	60
Municipal Support.....	61
School garden and food education	63
Discussion	64
Conclusions and recommendations	68
Bibliography.....	73
Appendix 1 Transcript interviews.....	78

Respondents overview and abbreviations

Interview 1 national politician	PM1
Interview 2 External advisor municipality 1	PM4
Interview 3 Teacher 1	EDU4
Interview 4 Municipal official	PM2
Interview 5 Inhabitant Nijmegen 1	CIT2
Interview 6 Inhabitant Nijmegen 2	CIT3
Interview 7 Teacher 2	EDU2
Interview 8 External advisor municipality	PM3
Interview 9 Teacher 3	EDU1
Interview 10 Basisschooldirecteur 1	EDU6
Interview 11 Teacher 4	EDU3
Interview 12 Basisschooldirecteur 2	EDU5
Interview 13 Inhabitant Nijmegen 3	CIT1
Interview 14 Parent 1	PAR1
Interview 15 Parent 2	PAR2

The interviews can be found in Appendix 1 and are transcribed in Dutch.

Introduction

The point of departure for this master thesis is the intention of the municipality of Nijmegen to create school gardens at every primary school in Nijmegen. This intention is supported by two important appeals.

One of those appeals was made by the municipal health service called Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) in this city. They assumed the rise in lifestyle related problems like obesity and diabetes to be related to a lack of education on healthy and fresh foods. For this reason, they requested establishing school gardens at primary schools (GGD Zuid Gelderland, 2019).

The other appeal was made through the recommendations of green capital project in which Nijmegen was chosen as European green capital of 2018. One of the major recommendations was the create more edible green in the city of Nijmegen (Municipality of Nijmegen, 2018).

Besides these two appeals there was more attention for school gardens, several subsidized grants made it possible for schools to acquire a school garden. The grants were based on greening the city and providing ecological services.

- The province of Gelderland launched a project supported by EU funds for greening school yards. Initially this was meant for creating more natural playing areas for kids but after some debate also school gardens were added to the scheme. (Provincie Gelderland, n.d.)
- The water management authorities launched a scheme under the principle out with the tiles in with the green, which is focused on the draining of rainwater. Due to climate change more intense downpours of rain are expected to occur locally. To be able to manage the water levels in urban areas this water should be drained not only by the sewers but also by natural drainage of urban green spaces. (Waterschap Rivierenland, n.d.)
- For similar reasons, the municipality of Nijmegen provides a scheme to detach the rain pipes from the sewers and collect the water in basins that can be used to water plants or make playing areas in which water can be pumped and used. (Gemeente Nijmegen, 2020) (Gemeente Nijmegen, 2013)

Besides these grants there are also projects focussing teaching kids to make healthy and sustainable lifestyle choices. One of these is the national program “jong leren eten” in which national, regional, educational and civil governments and organisations organise activities to introduce children to healthy foods and expand their knowledge (*Wat is Jong Leren Eten? | Jong Leren Eten*, n.d.).

On the municipal level a local prevention agreement was signed by 37 organisations in Nijmegen on 7 October 2019, several primary schools and secondary educational organisation signed this. In 2020 14 more organisations joined including one of the school gardening complexes and several other primary schools. The goal of this agreement is to stimulate and healthy and active lifestyle for the citizens of Nijmegen. Healthy diet is one of the priorities in this agreement especially for young people (*Nieuws - Wij zijn groen gezond en in beweging Nijmegen!*).

The fact that funding and a broad spectrum of social support is available should stimulate schools to start school gardens on their schoolyards or nearby. For schools without a suitable schoolyard there is the possibility to use school garden complexes where several schools can use the facilities.

All in all, this seemed a good basis to establish the wish of a school garden for every primary school. In this the municipality acted and asked the Bastei to start a survey for all primary schools to poll their willingness to start a school garden and ask what kind of support they need. The Bastei is the organisation that is responsible for natural and environmental education in Nijmegen.

In this survey twelve schools responded positively to make plans for a school garden, seven schools do not want a school garden and seventeen schools have not responded to the survey. Besides that, four schools have yet started a school garden, another six are using the complex facilities. Special need schools were not included in the survey.

To make the situation clear I made a map of all the primary schools in Nijmegen and their standing concerning a school garden, see figure 1.

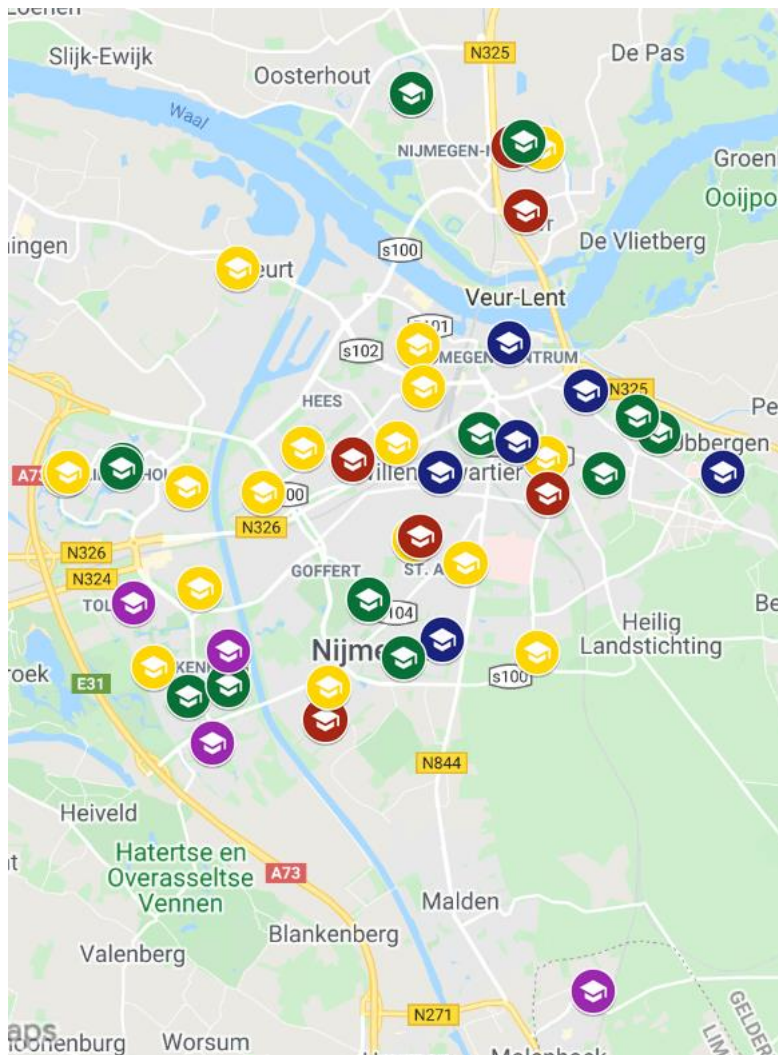

Figure 1 Map of primary schools in Nijmegen, the colours represent school wishes from the questionnaire of the Bastei.

① schools that do not want a school garden, ② Schools that have a school garden at a complex, ③ Schools that have school garden in their schoolyard, ④ Schools that want to start a school garden, ⑤ Schools that have not responded to the questionnaire.

From figure 1 you might conclude that almost half the schools in Nijmegen are positive about a school garden or already have one. But the reality is that only one of ten schools that already have a school garden or do their gardening at a complex has started because of the municipalities policy, the

other nine had already been established (often long) before that. These gardens were started either because it fitted the school type or because of enthusiastic parents and volunteers like Annerie Ruttenfrans who has been an ambassador for school gardens in Nijmegen for more than 20 years. When you take those nine out of the equation there are thirteen schools who want to start or are starting school gardens, seven schools who do not want to start a school garden and a majority of seventeen schools that did not reply to the survey.

That represents the actual problem, while funding and political support is there it is not prompting schools to actually start a school garden, so it appears that financial and political help is not sufficient to get schools to get started with school gardens. This seems strange as large parts of western society recognise our health and climate crisis and are demanding solutions from governments and organisations.

The fact that school gardens are not emerging at the expected rate was also noticed by the municipality. They expected schools to have challenges which they categorised as not being able to find enough volunteers, lack of knowledge, difficulties integrating educational programs in the school gardens or determining the right spot for the school garden. They employed Annerie Ruttenfrans as an external advisor and ambassador for school gardens. Her main tasks were to contact the schools, help them on the way and find out their challenges school. Annerie Ruttenfrans is a qualified biologist with an enormous experience with school gardening. She started her first school garden at the school of her children and was also the initiator of the gardening complexes de Wielewaal and Hatershofje and has been an advocate for school gardens for years.

So, the municipality is recognising the fact the policy is not yet succeeding, because their ambition is to achieve school gardens at every school in the next two to five years, so it wishes to resolve the issue. For this the municipality is looking to establish a connection between neighbourhood and school gardens. Encouraging the community to enjoy the area, be involved and possibly learn new skills from the school garden. This would give the school gardens a social function and reduce the risk of them dwindling into neglect within a few years. For this they are using a participatory approach in which the municipality act as a facilitator and not a regulator. To use a participatory approach is a choice made because of two developments. First of all, it is driven by the national government as a way to reform the welfare state. Secondly because municipalities receive more tasks and less funding this is a choice that has to taken for economic reasons. The municipality in Nijmegen is trying to get the citizens to get involved in shaping their city and being the facilitator in this process.

But for the school garden policy it is the question if this is actually a participatory approach because this initiative comes from the municipality and needs to be executed by primary schools from which it is not known if they embrace this policy. Secondly the municipality is counting on social initiative from schools and citizens without knowing if school gardens are actually first of all wanted and secondly embedded in their communities. This social initiative is portrayed to be a group of people actually setting up and running the school garden and preferably involving the local community as well. Before social initiative emerges there need to be people who recognise the value a school garden can bring to the community and that are prompted to actively connect and influence others. These values are not economical values but social values like contribution to health and welfare, aesthetics, sense of community or recreational benefits. We can recognise this from research as social embeddedness.

Before exploring social embeddedness, it is important to understand what roles school gardens can offer in a school and towards the local communities. These roles and how people experience and value them can then be related to the social processes the are part of the foundation of social embeddedness.

So, the key point that is most to understand is that the municipality of Nijmegen is actually trying to establish socially embedded school gardens at the primary schools of Nijmegen. The reason for this is to make sure that the available funding goes to long-lasting school garden. The perspective of the municipality is that giving the school gardens a community function is their aim to ensure the longevity of the school garden. This does raise the question if these community functions are actually a task for a primary school at all.

It has not been investigated to what extent school gardens are socially embedded and which stakeholders can play a role connecting school gardens with communities. That raises the question if a lack of embeddedness and active stakeholders is a reason why the school gardens are not getting established. This is compelling starting point for this thesis.

It is important to recognise that social embeddedness is a complex social construct in which many societal processes play a role and which can be conceptualised in many ways. So, the primary schools themselves need to be positioned centrally and it is commendable to study how different groups perceive the role of a school and a school garden in the neighbourhood to get a better understanding of their embeddedness.

The principal purpose of a school is obviously educational, but the educational landscape of primary schools is already very diverse in the Netherlands. This evolved because both private and public schools receive equal government funding. The private schools are called special schools and can base their educational program on religious, ideological or educational principles (Rijksoverheid, n.d.). They are not similar to private schools as we know them in the United Kingdom or the United States, which are often expensive and elitist. Even though schools in the Netherlands can refuse pupils based on religion or the fact a child may not fit in that school system, the divide between private schools and public schools is small because the tuition fees are fixed. Most schools do ask a parental contribution for extracurricular activities.

Because of this diversity in school types there is also great diversity in educational ethos at primary schools in the Netherlands. Some schools hold on to a traditional curriculum while others teach from experiences and projects or give freedom to the pupils to develop their own interests. This variety of schooling, informal learning or even deschooling is an interesting concept to relate to the function of the school garden. Schooling can be regarded as using the school garden as an alternative classroom where parts of the curriculum can be taught, one can think of biology but also maths and language. Informal learning of skills like cooperation, patience and planning seems a seamlessly logical set that children can learn from a school garden and maybe regarded as valuable life skills. Although teaching in a school garden is not the type of deschooling that Illich portrayed, some aspects of his philosophy (Illich, 1971) like peer learning are possible in a school garden. Peer learning is less restricted and based on curiosity of the child and skills that can be learned from experts who are not (necessarily) teachers. So, an array of types of learning can be integrated in a school garden, but how they are valued by parents, politicians or by teachers is something that is not yet known. The acceptance and valuations of forms of deschooling and informal learning have an influence on the extent in which school gardens are socially embedded.

Secondly a school is also a physical place, a building or a set of buildings within the majority of cases a schoolyard. So, they are part of the infrastructure of a neighbourhood. With the climate crisis vastly approaching a phase in which climate change will directly affect our lives municipalities are investing in more sustainable communities. This development in urban infrastructure can be studied on a technological level of city planning, waste reduction or energy transitions but the space and place where you live is also a social concept. What places do you go to meet other people, what way do you travel to school or work, where do you do your shopping or go to recreate are important choices that depend on both the physical and social structure of your neighbourhood. Since school gardens are a green space, they are considered (Jerome, 2017) to be part of the green infrastructure of a

community. But they are also a place to work, relax or admire what is called an activity space. Then the question rises if citizens, parents and other stakeholders regard the school garden as a place they want to get involved with or as a separate space that serves a purpose just for the school. This is the second underlying social concept that can explain the extend of embeddedness of a school garden.

Lastly it is a straightforward assumption that not all neighbourhoods in Nijmegen are alike or even homogeneous. Like all Dutch cities there are differences in social economic status, types of housing, planning, organisation, ethnicity and safety and security between neighbourhoods. This will affect the social cohesion of different neighbourhoods. To actually measure the social cohesion on a scale is almost impossible because it depends on trust and attitudes and multiple other factors and cannot be studied in the time span of a thesis. But ideas about social cohesion like if it is needed to establish a school garden or that the school garden can bring more social cohesion are something that can be studied. So, in this way social cohesion is also an important underlying social concept of social embeddedness.

To summarise the municipality of Nijmegen wants to establish school gardens with a social community function but are not yet very successful in activating schools to start. The question is why schools aren't activated by the funding and support that is there. Is this because schools have a different view on school gardens does that affect the socials embeddedness of those gardens?

Three social concepts were identified as possible relevant dimensions in the social embeddedness of school gardens. These are deschooling / informal learning, green infrastructure / activity space and social cohesion. The objective is to gather and analyse opinions and reflections on these concepts from different groups of stakeholders involved in setting up school gardens.

Conceptual framework

Social Embeddedness

In the analysis of the problem the municipality of Nijmegen is facing in regard with establishing school gardens was synthesized that social embeddedness is valued as an important prerequisite for success.

Embeddedness can be defined as the dependence of an activity on its environment. This activity can be an economic, relational or individual activity and the environment can be defined institutional, social or cultural. The economic historian Karl Polanyi was an important adept of this theory arguing that the functioning of an economy cannot be understood when you disassociate it from the social world in which it is embedded. The concept of embeddedness can describe how organisations, institutions and the public interact in different surroundings and contexts (Schmidt, 2013). This cannot be seen separately from the cultural and historical development of stakeholders and the area that are studied.

When looking at our food system we must recognise that this is mainly run in a global chain in which many local and global actors interact. In socially embedded practices the social context influences economic results but also the other way around is possible economic relations can build social relationships (Johannisson et al., 1994). When an entrepreneur is socially embedded, his social relations are interconnected to the market. Even though multinationals and supermarkets are not completely disembedded from this system it is hard to recognise what their connections are to a specific neighbourhood as they are run from a distance.

While this is a social economic view on embeddedness it also applies to other activities such as volunteer work (Tacon, 2016), ecological services and the wellbeing of a community (Hedberg & Zimmerer, 2020). Those activities have economic value as well but that is not necessarily their main objective, they might strive for social, ecological or cultural capital for the community.

The economic explanation gives some insights on how relationships are important with the concept of embeddedness but it does not reflect on the way schools are or aren't embedded in their neighbourhood. When looking in the past the primary school pupils went to was often located in the neighbourhood and its economic and social resources were intimately tied to that neighbourhood. But in the last few decades this has changed because of larger mobility and more diversity in choices relating to the quality or educational system of the school. So it is no longer the case that children necessarily attend the primary school close to their home and that the school has a direct connection to the neighbourhood (Candipan, 2019). This does not mean that the schools are disembedded from the neighbourhoods but similar to multinationals and supermarkets the ties and relationships with the neighbourhood are harder to recognise.

A school garden is seen by the municipality as a part of the food landscape of the city of Nijmegen, while it of course also has other functions too such as education, health and ecology. But extending the urban food landscape is one of the two the main appeals that encouraged Nijmegen to define the policy on school gardens. So, it is important to understand how food and food practices are socially embedded in our society, how this developed and in what direction it is developing.

When linking embeddedness to food we can recognise ecologically embedded edibles, produce grown through primarily ecological rather than industrial processes. Which can be processed in traditional and artisan ways and usually show variety and uncertainty in quality opposed to the standardized products from the global market players (Krzywoszynska, 2015). Another way of looking to embeddedness of food is the way “place” can be tasted in food. Sometimes this is due to the soil or the microclimate other times historical practices and knowledge are important (Allaire et al., 2010). Most importantly embedded food has local stakeholders within production, consumption and society but can still be consumed globally.

Looking at food production from a historical perspective, shows that there have been major changes over the last century. Globalization of the food production has disconnected the production from place and people. Even though there seem to be countries in which local food systems are more connected to the place, like Italy and France but the boundaries there between local and global are often blurred (Schmidt, 2013).

Even though it is a much older phenomenon in the 20th and 21st century all societies have experienced very rapid and ever-increasing globalisation and urbanisation. This has an enormous impact on our food systems. On the positive side food industry has provided greater movement of goods, ideas and business opportunities in the global market. On the other hand, large transnational food corporations control a major part of the global food market while they offer a large share of highly processed foods high in saturated fat, simple carbohydrates and salt (Black, 2016).

The road our food system has taken up to now has led to deforestation, antibiotic use, childhood obesity, food inequality, multinationals that have more power than many countries, enormous strain on the environment and the list goes on. Most importantly many people over the world have become alienated to their food and blind or turning a blind eye for the problems the food industry causes.

The alienated consumer is physically separated from the farmer in the grocery store; complicated nutritional information on packages that is impossible to read, chemical transformation of produce to products and uniform branding obscure the work the farmer put into his produce. The limited influence the consumers have over food choices that are offered causes them to cease involvement in the social aspect of their consumption to a point where they cannot even begin to care (Downey, 2011).

A counter movement is also seen, initiatives for sustainable, fair and qualitative foods have popped up everywhere. From farmers markets to local biological veggie boxes to mainstream fair trade labels and products with protected origins. These initiatives are often called alternative food networks (AFN) because they partly operate in an alternative economy. Besides solely going for profit they also strive for different goals like sustainability, equality or local development (Goodman et al., 2012).

Besides the companies, farmers and producers the countermovement also includes political and activist organisations. The Food and Agriculture Organization (FAO) from the UN was established to defeat hunger, especially in the global south. In the last decades, the organization has evolved to a leading agency on food issues and their focus now also includes healthy foods, sustainability, (gender)equality and preservation of products and production methods.

Embeddedness in new practices like AFNs that have emerged have also been studied the last few decades. Well-known examples of AFNs are for instance farmers markets, vegetable and dinner box schemes like Hello Fresh or more local biological boxes with seasonal vegetables. Among the first in the Netherlands were two environmental co-operatives that started in 1992 called vereniging Eastermar's Lânsdouwe (VEL) and Vereniging Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer Achtkarspelen (VANLA). They started as a response to emerging tensions between intensification and scale

enlargement and environmental conservation. Instead of following the path of scale enlargement they chose the route of incorporating environmental conservation and landscape preservation into their farming practices. Often working with rural stakeholders like local authorities, environmental and animal welfare groups and the local population. This resulted in a proactive new contract between these local stakeholders (Wiskerke & Ploeg, 2004). From a study in Languedoc-Roussillon, it can be seen that AFNs can renew ties between producers and between producers and consumers within the mainstream global system that promotes loose ties (Chiffolleau, 2009). Another study shows that embedded AFNs depend largely on trust and have thrived due to recent food scares in the global market (Goodman, 2003).

Another new form of embeddedness can come from public-private collaboration in developing a sustainable food system (*Sustainable Food Systems – Concept and Framework /Policy Support and Governance/ Food and Agriculture Organization of the United Nations*). This is done with a holistic approach which includes farms, firms, consumers, government and civil society organizations from production to recycling of waste. In which we can recognize the ideas of circular economy.

A school garden can be qualified as an AFN because it provides food in a small sustainable way, is part of education and promotes collective work by children, teachers and volunteers. For their embeddedness it is assumed that the mechanism to get embedded are similar to those of other AFNs.

Still the mainstream of our food comes from an extreme capitalist food industry that is at the heart of many problems and only slowly adapting. But society has recognised this and the interest in alternatives is rising. So social embeddedness of the food system is something that is valued evermore strongly in recent years, this does not explain why it is still so hard to establish school gardens.

School gardens are still in the initial phase of getting embedded. This phase is dependent on individuals that are willing to start collective action and encourage others to take part 4). From the initial embeddedness to social embeddedness within the whole community is a process in which the interactions grow into a network of complex relations with sufficient number of stakeholders. The growth of such networks is dependent on social processes within a community. Since social embeddedness cannot give a conclusive reason for the difficulty in establishing school gardens the underlying processes might provide a better explanation.

From the many social processes that contribute to social embeddedness deschooling/informal learning, green infrastructure/activity space and social cohesion were selected as possible significant processes. The reasoning behind this choice was based on different levels of focus.

Deschooling/informal learning is focused on the core objectives of a school which is education. Zooming out green infrastructure/activity space is focussed on the (direct) surroundings of the school as a place. Zooming out again social cohesion is focussed on the whole community in which the school is situated.

Roles of the school garden

Before reviewing the concept of social embeddedness, an understanding of what school gardens can offer the community is important. Because social embeddedness and the underlying sociological concepts are abstract and often constructed those would not be suitable as a subject for the interviews. The roles of a school garden are more tangible and can offer a starting point for a conversation from which the sociological concepts can be distilled. So first the most important roles a school garden can play are explored.

Health

One of the first things that comes to mind is the fact the school garden will offer fresh fruit and vegetables. Whether this can influence eating habits and health of children when they get to know these products has been studied. In a study from 2014 it is recognised that increased consumption of fruit and vegetables reduces risk of disease and that the school is becoming a more important context to teach about health and nutrition (Wells et al., 2014).

In the same study it is also recognised that being outdoors is a strong predictor of physical activity and that school gardens can offer this in an active educational way (Wells et al., 2014).

A large study conducted in New Zealand on the actual health benefits of school gardens showed that adolescents that had been introduced to a school garden had a lower BMI and ate fast food less frequent than those who had not been introduced to a school garden. Interestingly they found out that the health benefits were largest in the group of students coming from a low-income household (Utter et al., 2016).

In most studies it appears that the school garden can play a role in promoting health and healthy lifestyles, but it is still very much part of current research and hard to quantify the actual impact. This supported by a study from Robinson-O'Brien from 2009 who recognises a promising contributing to health from garden-based education. But also recognises that methodical peer reviewed research on the subject is limited (Robinson-O'Brien et al., 2009)

All in all, it is possible that school gardens can have a positive impact on health for this reason health is recognised as a role of the school garden.

Sustainability

Sustainability is a complex concept involving an endless array of meanings and objectives. For the purpose of this thesis the focus is on ecological sustainability, minimizing the climate impact of food production and on social or socio-cultural sustainability, interaction that can be found in a school garden. The ecological sustainability aims can be accomplished by teaching children about using fresh produce instead of highly processed foods from food industry which reduces energy consumption and waste. When looking at social sustainability the school garden can bring communities together around health food production and working and learning outside. This can be either the community within the school or if possible, a wider community that includes the neighbourhood.

When you start a school garden it will involve the growing of vegetables and fruit. Jensen et al have shown that even though allotment gardeners do not always have sustainability ideals with their garden, most of them do produce in an ecological sound fashion. It is assumed that the same way of producing without industrial chemicals or fertilisers would be implemented in school gardens. Providing children with such fresh and ecological produce is fundamental for physical and ecological sustainability. Beside that the school garden can also provide social and cultural interaction which is an important basis for socio-cultural sustainability (Stocker & Barnett, 1998).

In another study the potential of reducing our disconnection from nature and food production is recognised as one of the things a school or community garden can do. The change in behaviour towards food and sustainable practices is one of the aspects a garden can achieve through the engagement of children in food production (Stocker & Barnett, 1998).

Alienation from our food production is a problem for moving towards a more sustainable agri-food system. In the current global food system, we can see that environmentally important matters like clean water, biodiversity and healthy air are traded off for economic growth and producing the food we (think) we need. This has been extensively studied in recent years (Carolan, 2016).

Another thing that is learned from a school garden is the imperfection of vegetables and the fact that does not make them any less tasteful or useful. Teaching kids how to recognise that an oversized zucchini is also a valuable source of nutrition can inspire a large reduction in food waste (Kidsgardening.org, 2020).

These sources show that sustainability is also an important role a school garden can fulfil and beyond that the school garden can also serve as educational material for teaching sustainability.

Accessibility

Food accessibility used to be viewed a problem that mainly concerned the global south and not western society as we have an abundance of products in our supermarkets. But a study from the Dutch council for government policies (WRR) from 2018 showed that people with lower income and educational levels have a 7-year lower life expectancy. There are multiple causes but one of them is food. Food in this case is first an economic issue as healthy foods are generally more expensive as highly processed and less healthy foods. Secondly skills or time in preparing food can be lacking in lower income households, either because those skills were not taught or because there is a group that has to juggle a very busy work life just to make ends meet. So, we are not speaking of access to food in general but access to fresh, nutritious and healthy foods (Broeders et al., 2018).

So, the question is if a school garden can play a role in food accessibility.

A 2013 article from Weinberger shows that community gardens including school gardens contribute to a higher household income and a more diverse array of healthy foodstuffs especially for the poor. And that creating urban agriculture can even create new job opportunities (Weinberger, 2013).

A study about urban farming in Havana as a response to economic crisis showed similar results. In this case using a community garden was very useful for growing otherwise unavailable or high-priced crops that used to be imported to Cuba. By choosing what to grow in such a garden wisely can complement the produce that is available at affordable prices (Novo & Murphy, 2000).

Closer to home a project was started in Sandwell in the UK in 1996 to create a sustainable and healthier economy for the local community through urban gardening in allotments and gardens. Even though structural causes of poverty and poor health will not be solved by this project alone, it has been shown that access to fresh produce increased in the whole community (Koc, 1999).

Beside food accessibility the school garden also offers accessibility to the garden itself a green space within the urban environment. A lot of benefits from urban green spaces have been shown, examples are reduction of crime, added value to the neighbourhood and air filtration. But also, other benefits can be found from having access to a green space such as a school garden. Green areas are very important for stress relieve and could assist with neighbourhood stabilisation (Albro, 2019).

Education

A school garden can provide an alternative practical classroom where many topics can be taught. A 2005 review by Dirks and Orvis shows that anything from biology to mathematics and language can be the subject that is taught (Dirks, A. E., & Orvis, 2005).

The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) is big advocator of education in the school garden and has made an extensive guide to set up school gardens and their educational purposes. To show the variety of things that can be learned their table of practical and educational aims can be seen in Table 1 (FAO, 2005).

	PRACTICAL AIMS <i>The school's practical aims are:</i>	EDUCATIONAL AIMS <i>Children learn:</i>	
GARDENING	to create a successful, sustainable garden using organic methods	how to grow things in a safe and sustainable way, and how to run their own successful gardens	
		to enjoy gardening and have positive attitudes to agriculture	
	to provide a model of a mixed kitchen garden for the community	to talk to families and community members about gardening practices	
NUTRITION	to produce food for the school	how to grow food for themselves	
	to improve children's diet with garden produce	how to improve diet and prepare healthy meals with garden produce	
	to improve children's eating habits	to appreciate healthy foods and to change their own eating habits	
MARKETING	to sell garden produce to get income for the school	business skills and entrepreneurship	
ENVIRONMENT	to improve the school environment (trees/grass/paths/flowers, etc.)	respect for and interest in their school environment	
	to collect rainwater, grey water; to encourage helpful insects; to prevent erosion, etc.	environmental awareness and understanding, respect for nature, natural resource management	
SCHOOL SUBJECTS	to reinforce some areas of the school curriculum (e.g. science, environmental science, home economics)	particular subjects through active, hands-on experience	
LIFE SKILLS	to help children survive and prosper in the world	how to plan, take decisions, collaborate, take responsibility, explain and persuade, etc.	
SCHOOL AND COMMUNITY	to bring together school, children, families and community in a common endeavour	to relate to adults in various ways and to be aware of gardening practices in the community	

Table 1 Educational aims school gardens (FAO, 2005)

From this scheme we can see that the school garden can be introduced at a lot of point in the curriculum so its role in education is definitely established. Of course, there are other sides to this as well. Schools and teachers are already burdened with an incredibly high workload and a school garden would mean another extra task even when well-integrated in a curriculum. If it is possible for a school to use the garden as a classroom and integrate the learning goals for children in that garden there is still a time-consuming process in setting up the school garden and maintenance. Secondly the FAO really sets up the school as an entrepreneurial institution where the children are taught about production, marketing and processing food as well as making the connection with the neighbourhood. This similar to the view the municipality has about school gardens but it is good to question if the schools, teachers, parents and others involved perceive this in the same way.

Participation and involvement

The last role of a school garden that is extensively discussed in other research is in the context of participation and involvement. Comparisons to community gardens are made because the municipality wants the school gardens to have a community function and because they are more extensively studied than school gardens.

Turner argues that through the involvement of physical labour and time investment the food production will be linked to place and engagement. Which can give people a sense of belonging in

the community garden. Furthermore, the community gardeners recognised a positive effect on their surroundings (Turner, 2011)

In an article from 2013 Colding and Barthel show that community gardens contribute to human resilience. Which is defined as the ability to innovate, adapt to change and generate knowledge. And also shows that managing this with various people with different backgrounds in educational levels, religion or socio-economic status can contribute to successful projects (Colding & Barthel, 2013).

In a study about volunteer work in a university-based vegetable garden by Anderson et al from 2018 barriers and drivers for participation in these projects was studied. The drivers were identified as relationships, regular communication, personal motivation and embeddedness in the curriculum. Barriers that were identified are competing priorities and timing, modes of communication and lack of information, development stage of the school garden. It was mentioned that in the early stages of the development some people had signed up for tasks that were not yet available and got demotivated by this (Anderson et al., 2018).

Deschooling and informal learning

There are many compulsory courses primary schools in the Netherlands must all offer, but they are judged mainly on the core courses maths, language, reading and English. This is what school directors admit and that is also why it gets the most attention and funding in primary schools (*Rekenen en taal zijn belangrijke vakken, maar er zijn er meer* | Trouw, 2011). But this does not mean that school gardens did and do not play a role in primary education.

The school gardens in Amsterdam are almost a hundred years old now. They started from examples in England and Austria (Hageman, 1995). The reason for starting them was firstly an economic one, getting fresh produce to the children in the cities. Later it became part of an educational program teaching children something about nature and as manual training teaching children to use tools and care for the soil as well as a healthy physical activity.

Many other municipalities opened school gardens in the Netherlands especially in the first part of the 20th century. Organised mainly by associations like Vereeniging voor School- en Werktuinen and inspired by teachers who spiked the interest of the public for things that flower and grow (*Zaans Natuur- & Milieu Centrum*, 2014).

Because of the reduced labour in farming and horticulture school gardens declined the last part of the 20th and first part of the 21st century (Le Billon, 2011). Even in Amsterdam they have been threatened in their existence in the past. In 1995/1996 one of the city burrows called Zeeburg wanted to close the gardens because of the costs and wanted to spend money on other forms of nature education (Jessayan, 1996). A conference was held and despite the wishes of local politicians the gardens stayed open, and the educational program was preserved for future generations.

But resurrection can be seen globally, the FAO has issued helpful resources like garden-based learning and examples of successes.

“For the future school gardens can be linked to the curriculum in any grade through science, social studies, math, arts, language arts and more. It helps students feel connected to place and is a great example of place-based learning.” (“Wikipedia School garden,” 2019).

So, teaching in school gardens can take a more creative approach then revising or “drill skilling” language and maths as has been done the last few decades. That is where alternative education concepts like deschooling and informal learning can be embraced into the school garden curriculum.

Deschooling was a social critical idea proposed by Ivan Illich in the 1970s. Ivan Illich wrote several books with critique on society and the education system. In deschooling society, he especially criticized the institutionalisation of the education system which supposedly makes people more stupid. Because his theory was very much based on intuition and lacked references to the social system of schools and educational theories it has had limited acceptance (*Ivan Illich: deschooling, conviviality and lifelong learning – infed.org.*, 2017). But there are interesting parts of his criticism that have become very relevant in current society that is facing climate change and the reshaping of our consumption society.

“I believe that a desirable future depends on our deliberately choosing a life of action over a life of consumption, on our engendering a lifestyle which will enable us to be spontaneous, independent, yet related to each other, rather than maintaining a lifestyle which only allows to make and unmake, produce and consume – a style of life which is merely a way station on the road to the depletion and pollution of the environment. The future depends more upon our choice of institutions which support a life of action than on our developing new ideologies and technologies.” (Illich, 1971).

Illich ideas about deschooling can be seen from a few different perspectives. First some see it as a radical idea to abandon school and formal education and fearing hidden agendas of schools to make its students a slave to the consumer society (Illich, 1971). Others see it as a more open form of learning away from the curriculum. Illich suggested to replace school with a set of networks in which people can learn from each other as well as the now already mainstream idea lifetime of learning. Lastly it is a critical movement about education in which questions can be asked in how people learn best and how to test their knowledge and skills. If you look carefully the current educational system has actually implemented a variety of ideas that can be linked back to Illich.

The learning environment of Illich is based on four pillars:

1. A network of reference services related to educational objectives:

In his view places where people can learn about certain topic like museum and libraries but also laboratories, or factories that are made available for learning. Currently the world wide web would off course also be included. In these networks there would be no formal teachers but expert guides to show you what can be learned where.

2. A network of skills exchange

In this network skills can be learned from people who are a role model for this skill which they can advertise through bulletin boards or on the web.

3. A network of peer matching

In this network people can find partners in learning by describing and publishing what they want to learn. This was an idea Illich described twenty years before the constructivist movement of the 1990s which advertise collaboration in learning.

4. A network of reference services related to independent educators.

Because in Illich learning environment the schoolmaster disappears, everybody can offer themselves as an educator. These independent educators do not have to teach everything like a primary school teacher, but they can offer their expertise in a certain subject.

What is interesting for school gardens is the principle of learning through action. The traditional way schools use the school gardens is to implement the curriculum in a school garden. So, for instance mathematics can be introduced through calculating the acreage or measuring distance, language by learning new words and biology by learning how plants grow. When looking through Illich's glasses it would be more learning on the job, to be able to manage a school garden you need the knowledge mentioned before to make it a success and you can learn them with guidance from teachers and volunteers.

We can recognise the view of Illich also in a more accepted educational theory that of informal learning. It is hard to find a definitive definition of informal learning as it is still an ongoing debate. It is too easy to define it as the learning we do outside institutions and non-formal settings. Informal learning also happens in school, collaboration, gender roles etc. It is a more incidental and spontaneous form of learning and very important for our development). The school garden is an ideal setting in which formal learning and informal learning can come together, it will spontaneously teach children organisational skills, teamwork, patience, protecting the plants from unwanted intruders and many more things. These are all things that are valued in society but are not part when the curriculum focusses on its core business of language and maths. Still, they are getting more attention as is supported by the definition of the 21st century skills that we find important for children and youngsters to learn in school.

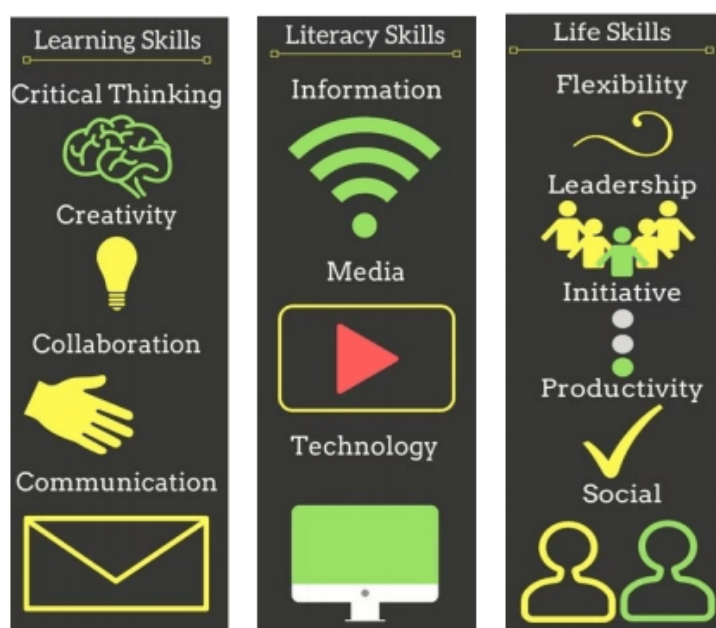

Figure 2 The 21st century skills (providing a foundation for 21st-century careers, 2018)

A lot of these skills can be learned in the school garden, but it will take flexibility from the schools themselves to find a way to incorporate that into their curriculum and educational goals.

Thinking back on the difficulties in establishing school gardens the question is how much society values the skills that can be learned from a school garden. There seems to be a growing support to teach our children more life skills, but how much focus on the core curriculum is there when making the choice for the right primary school? The extent to which alternative and creative educational concepts are broadly accepted and valued in society can be an important driver or barrier in the process of establishing school gardens.

Activity Space and green infrastructure

Besides the fact that we can see school and school gardens as an educational facility. The buildings and school yard are also a physical space and place in the neighbourhood. They have a function in both a special as a social context.

Doreen Massey is one of the pioneers in defining place and space in a social context. Massey (1944-2016). Massey analyses space be formed by interactions and interrelations meaning that it is related to time and people and not just a spatial indication (Sergot & Saives, 2016). This makes space a socially constructed area which is dynamic and where activities take place. It also means that space is actually changing and adapting all the time through global and local processes. So, space a has temporal boundaries and defining space means you need to relate space to time because places cannot be held still (Massey, 2005).

This also means that according to Massey space or place is fundamentally political, as they are the environment where people live together. That is why she promotes the relationality of places where places can be created or reshaped through relations and outward-looking politics ideally (Sergot & Saives, 2016).

The fact that in a place there is contact between human and non-human entities without premeditating through “thrown togetherness” makes a place unique (Massey, 2005). But this contact can also be the source of conflict which arises from different ways individuals use and imagine the place, this requires constant negotiation.

Besides the exploration of these important concepts of space from Doreen Massey, a special part of place and space is defined as the activity space. Activity space is the space where we people choose to undertake their daily activities. These can come from specific semi set reasons like residence, place of work and the route to work for instance but also from choices like where to shop, do sports or take your dog for a walk. Activity space is therefore a very important concept for urban planning (Fang, 2016). Squares and parks can contribute to social life and recreation. And when you look at food behaviour for instance, healthy choices are promoted through the offering more fruit and vegetables shops then convenient stores in neighbourhoods (Widener et al., 2018). Even though Massey doesn't define activity space as a special part of the space in a community she does point out that space is multifunctional, relational and open to different activities and is used differently by individuals, groups and society (Massey, 2005). So, activity space is a heuristic tool that can be used for mapping relations and connections in that space. Therefore it can be used to map embeddedness in that space.

In current research there are ideas that the food choices that are offered in activity spaces can influence people's health, sustainable choices and spending budget. The food retail environment and production environment affect food behaviour (Downey, 2011). So, school gardens can as a production space influence our food behaviour. This means it can contribute to better health in children and maybe also others who live nearby or get involved.

Within the activity space as special part needs to be recognised which is the green infrastructure of an urban environment, defined as:

“Accessible green spaces at local neighbourhood levels in a strategically planned network of natural and semi-natural areas that deliver a wide range of ecosystem services such as food provisioning, water purification, air quality, space for recreation and climate mitigation and adaptation.” (*Green Infrastructure - Environment - European Commission*).

Practically to set up a green infrastructure one of the boundary conditions is that the active stake holders including the municipality need to support a vision that (*Natural England's Green Infrastructure Guidance - NE176*).

- Allocates growing space in city planning.
- Identifies capacity and demand in food mapping.
- Develops policy on provision of local food space.
- Uses Innovation – walls, roofs and courtyards.

This green infrastructure is a multifunctional landscape from which social, economic and environmental benefits can be received. It comprises of many spaces like parks, private and public gardens, street trees and forests, urban drainage systems, lakes and ponds and urban agricultural spaces (Ioja et al., 2014).

Besides describing the ecological services, a green infrastructure provides and how to plan a green infrastructure an approach like Massey provided can also be focussed on this green infrastructure. That is to study the dynamics of people and place in the green spaces analysing it as a social outcome (Jerome, 2017).

So, besides the ecological services the green infrastructure provides it also gives other benefits. It are specifically the social benefits that are of interest for this research.

In greening the red zone by Tidball and Krasny it is shown that regreening cities after conflict situations and especially the act of nurturing these green spaces, offers people stress relieve and resilience in or after times of hardship. Resilience is defined as the way people organize, learn, and

act in ways that increase their capacity to withstand, and where appropriate to grow from, change and uncertainty (Tidball & Krasny, 2014).

In the same book researchers Wals and van der Waal (WUR) describe a project revolving around Sustainability-Oriented Social Learning. In this project social learning was used in a process where inhabitants are involved in the mapping and construction of their city as well as the green elements in it. The research showed that energy and creativity were boosted when people with different backgrounds meet another in such a process, it builds more social cohesion (Tidball & Krasny, 2014).

A literature review by Tzoulas et al about the connection between health and green spaces shows that connective green infrastructure has health benefits as well as socio-economic benefits for communities especially those with lower socio-economic status (Tzoulas et al., 2007).

But it also contemplates that the conditions that are key to success for such projects which are for instance.

- Reaching out to the people who are not directly interested to participate, letting them know what is going on in their neighbourhood.
- Discussing expectations
- Political support
- Showcasing and reporting the successes (Tidball & Krasny, 2014)

So, when designing activity space in an urban area special attention for green infrastructure is desired. School gardens can promote the connectivity of green spaces in a neighbourhood which enhances biodiversity and offers an esthetical attractive space to exercise, relax or learn (Ioja et al., 2014). And designing the food environment can give health and social benefits as well. So, if green spaces are so beneficial to us why doesn't that inspire us to start more school gardens?

Social cohesion:

For the conceptualisation of social cohesion, a study from Fonseca et al from 2019 was used that redefines social cohesion from many different perspectives it has been defined over the last century. The common factors in definitions are wellbeing of members of a group and values like trust and equal opportunities.

"The ongoing process of developing well-being, sense of belonging, and voluntary social participation of the members of society, while developing communities that tolerate and promote a multiplicity of values and cultures and granting at the same time equal rights and opportunities in society." (Fonseca et al., 2019).

Besides this useful definition they also suggest a framework to characterize social cohesion using multiple layers and levels to quantify or qualify it. This can be seen in figure 3.

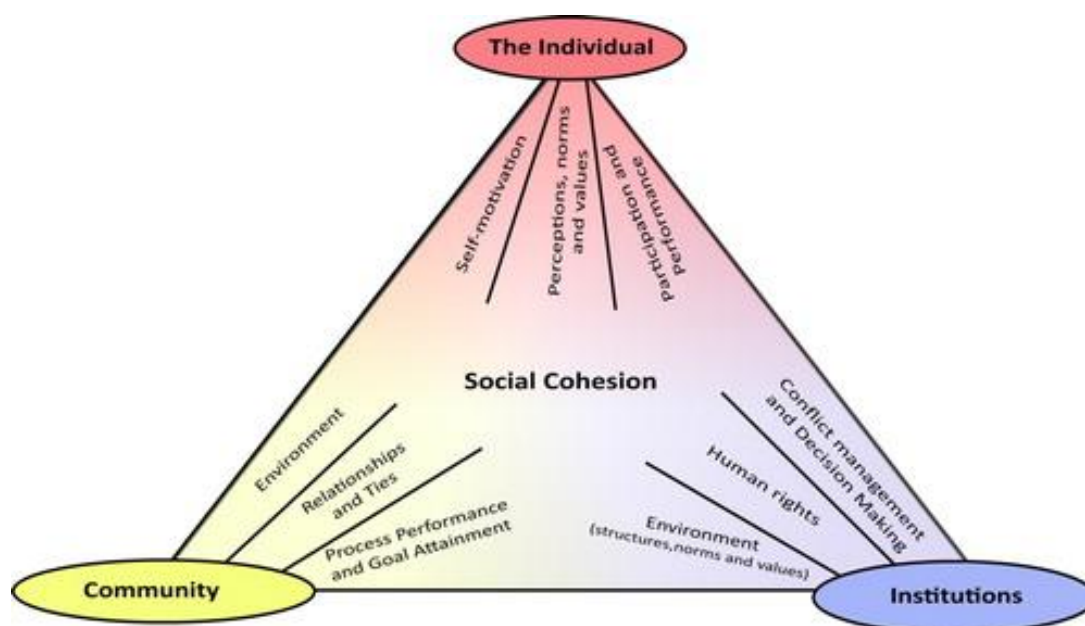

Figure 3 Social cohesion framework (Fonseca et al., 2019)

So social cohesion can be seen as a dynamic balance between individuals, institutions and community. A place where people can live together despite all their differences (Fonseca et al., 2019). Social cohesion exists when people have motives, that stem from their norms and values, to belong to a group or society. What figure 3 represents is how social cohesion would work in an ideal situation. Of course there are also barriers in this triangle, institutions can be bureaucratic, slow and dividing and communities are not always inclusive and can even be stifling. This means that social cohesion is more dynamic and has dimensions of conflict or discussion as well as dimensions of togetherness and tolerance. With that in mind figure 3 can be used to describe how social cohesion is experienced.

In the Netherlands there is a consensus that social cohesion has been declining for the last several decades and that has happened to a larger extent in urban areas than in rural countryside (Veen, 2015). A response to declining cohesion the participatory society developed which was politically embraced by the government. In this development the government acts more as a facilitator as a regulator of initiatives and hopes to create more social cohesion as well as limitation on ever expanding public funding. This can also be seen in the vision of the municipality of Nijmegen about the role they want school gardens to play.

The fact there is severe critique on this participatory society because it needs empowered citizens with strong networks, relies too heavily on volunteer work and is hard to achieve (Tonkens et al., 2014) for groups with low socio-economic status (van de Wijdeven et al., 2013) is important. It gives an image that the amount of cohesion created by participatory society policies can differ largely between urban neighbourhoods. How much effect these policies have had in the neighbourhoods of Nijmegen is not something I explore in this thesis. But it is good to keep in mind that social embedded school garden the municipality of Nijmegen has envisioned is a participatory society policy. And this will be received differently in neighbourhoods, depending on the pre-existing social cohesion and the success of participatory policies the past decades.

The notion that a participatory society needs empowered citizens that have strong networks seems like a society that has a lot of social cohesion and not an alternative to social cohesion. So, before

these participatory policies can be successful there needs to be at least a basis of social interactions, trust and willingness to work together.

Where Veen reflects on the enhancement of social cohesion through community gardens (Veen, 2015) this thesis focusses on the social cohesion needed to establish relationships from school gardens to the neighbourhood. Primary schools need to be a safe and secure place for the teachers and pupils so there needs to be at least some form of trust to let volunteers into the school practice and invite outsiders to cooperate. The idea that the school garden can also enhance this cohesion is vital for the support of establishing school gardens in the first place but lies beyond my scope as it will take some years to be quantifiable or qualifiable.

From figure 1 From can be seen that social cohesion is an outcome of many different processes between individuals, communities and institutions and so also hard to measure. To operationalise social cohesion distinctions can be made, Bronsveld describes horizontal and vertical cohesion. Where horizontal cohesion represents mutual contacts between people community and institutions and vertical represents the bonds people have to their neighbourhood (Bronsveld, 2014).

This thesis focusses both on contacts that people have within the community and on the bonds, they describe to have with the neighbourhood from qualitative remarks made in interviews. It may give an understanding if social cohesion is an underlying factor in establishing school gardens.

[Relations between roles of the school garden, social embeddedness, deschooling, activity space and social cohesion](#)

In this research it was chosen to relate views on the roles of the school garden to social embeddedness and some of its underlying concepts. These three concepts being deschooling, activity space and social cohesion as they were defined in the previous paragraphs.

The idea behind this is that social embeddedness depends on many sociological processes from which the three concepts were identified as possibly important in the case of a school garden. This is represented by figure 4, which shows that social cohesion, deschooling, activity space and other sociological concepts underly and influence social embeddedness and possibly each other as well.

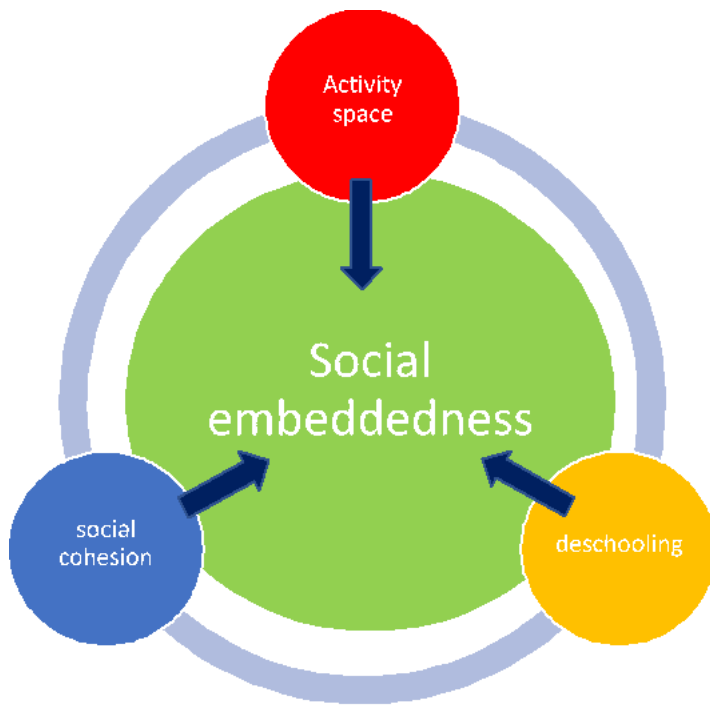

Figure 4 Relations between social embeddedness and sociological concepts of activity space, deschooling and social cohesion

Because concepts such as activity space, social cohesion, embeddedness and deschooling are very abstract and difficult subjects for an interview the roles of the school garden are used as a vehicle to extract opinions or views on these concepts.

Methodology

Establishing school gardens at all primary schools in Nijmegen requires involvement of different groups of people. We can identify for instance teachers, policymakers and volunteers. These groups will have different motivations for and different levels of involvement in the school garden. Even the wider public interacts with the school garden so there are many stakeholders.

The actor or stakeholder approach was taken from Daniel Little's work Actor-centred Sociology and new pragmatism. He defines a stakeholder as a being capable of bringing around change through choice and action. And these actions aggregate to larger structure and processes (Little, 2014).

About the stakeholder we know that cultural differences are important, people with different values and commitments see the world differently. But our knowledge is also very limited, behaviour cannot be explained by rational choice solely. Little considers the individual within the context of a social group and is influenced by norms, emotions and habits of that group. Action is then not caused by rationalisation and deliberation but by habits, creativity and improvisation (Little, 2014).

This view is of interest because sustainability and alternative food networks are popular maybe even hyped subjects currently. The choices we make and or ventilate about this topic are influenced by the social groups surrounding us. So, these views can tell something about the social embeddedness of school garden and in what direction this embeddedness is developing.

Selecting the stakeholders.

To select the stakeholders in this research the level of making choices and acting is the principle the principle criterium. Core stakeholders are those most involved, the driving force of the policy while other stakeholders can be executing, helping or only experiencing the set-up process of the school garden. This is represented in a circular shell model with the core stakeholders in the core of the circle and other stakeholders in the outward-bound shells according to the level of involvement, see figure 5. The perspective in figure five is that from the municipality outward because they are initiating the incentive for schools to start a school garden. If another perspective was chosen like the schools as a core stakeholder, then the policy makers would be minor stakeholders. For this research the main point of interest is whether the wish of the municipality to get every school to start a school garden that is embedded in the neighbourhood is supported by the other stakeholders. For that reason, they are at the core.

The municipality of Nijmegen has chosen to approach the primary schools through the Bastei and Annerie Ruttenfrans who both acted as promoters of the school garden policy. They are the initiators of this project under supervision of municipality. For that reason, politicians, civil servants and these administrators are the core stakeholders in this approach, which will be called policymakers. This choice was supported by the fact that policy makers have a lot of influence in designing our public space and supporting social action.

These core stakeholders approach school directors, teachers and school committees of schools who want to start a school garden. So, this group is the second shell of stakeholders which I have called educators. These educators are important because they are the main assembly in deciding educational programs and types of schooling.

Besides the laws on primary schools' curricula the parents also have some control over what projects a school will start. Most schools have a parent's council but also the contact with the parents is important. Since the parents already have ties with the school, they are a logical choice for finding volunteers to start the school gardens as well. That is why parents are selected as the next shell of stakeholders. These parents can be seen as "critical customers" of the school that can influence school policies but also those who make connections between school and neighbourhood.

Lastly the people in the community are also selected as stakeholders because the school garden is in their living environment and they can get involved in volunteer work or other activities concerning the school garden. This last group will be called citizens. These citizens are of interest because they can give an insight to the social cohesion of neighbourhoods and how they want the neighbourhood to be shaped.

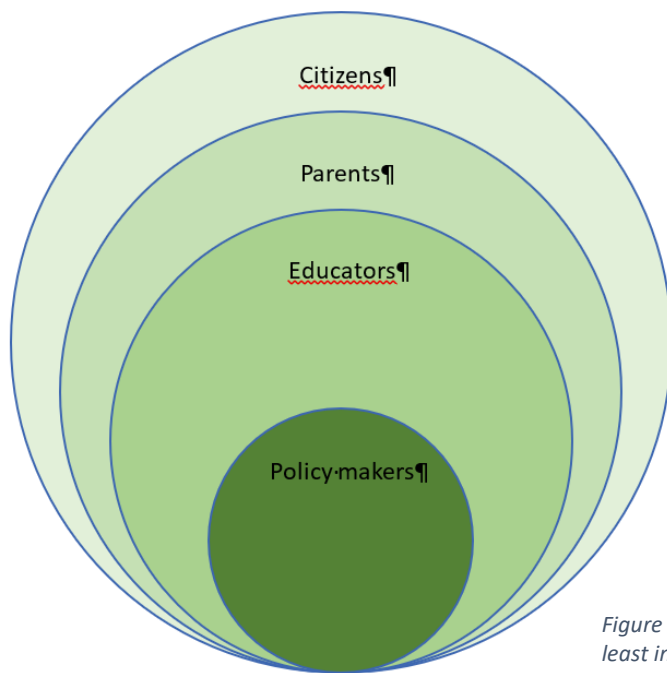

Figure 5 representation of stake holders from most involved (core) to least involved (minor) stakeholders

Defining the research questions

The municipality of Nijmegen ambitions to establish socially embedded school gardens has not proved as successful as may have been anticipated. The fact that there are different stakeholders with different levels of commitment is interesting because it is not yet known if the views on the school gardens of these different groups are complementary or contradictory. Understanding more of these views can be important for the actions the municipality has to take to make their policy for successful. Complementary views can act as drivers for the process while contradictory views can act as barriers. This leads to the main research question:

What are the connections between the roles of a school garden and their social embeddedness?

The views on possible underlying processes of social embeddedness that are conceptualised deschooling/informal learning, green infrastructure/ activity space and social cohesion are assessed through the views of the respondents on the roles of a school garden. Other drivers and barriers that can play a role and are indicated in the interviews and survey are reviewed as well. To assess these views and opinions and answer the main question a set of sub-questions was defined.

- Which roles do the different stakeholders attribute to the school garden?
- Which aspects act as drivers for establishing school gardens and do they differ between the groups of stakeholders?
- Which aspects act as barriers for establishing school gardens and do they differ between the groups of stakeholders?
- How are these aspects linked to underlying processes of social embeddedness of school gardens in urban communities in The Netherlands and Nijmegen in particular?
- What are possible routes towards establishing socially embedded school gardens within an urban infrastructure?

Mix method approach

A mixed method approach was used. The original design had semi structured interviews as the method to gather data. From the original design, not all planned interviews could proceed so extra data was gathered through a survey. This chapter will describe the method that was chosen to present the final results and may be a little more unorthodox than usual for this kind of research.

The gathered data comes from sixteen semi structured interviews that were conducted with stakeholders with different roles and commitment towards school gardens. A survey with open and closed questions was conducted in the 3 groups of citizens, parents and educators with a total of 119 respondents.

Semi structured interviews

The semi structured interviews were held with people from the different groups of stake holders.

In category policymakers four interviews were held, one with a national politician, one with a civil servant, one with an advisor and one with a consultant with experience in setting up community gardens.

In category educators six interviews were held, two with school directors that both were in the process of setting up school gardens. Four interviews were held with teachers from different schools from which three offered a school garden or were getting started and one teacher was from a school that did not and had experience with a failed garden project.

In category parents two interviews were held, one with a parent of children in the primary school age one with a parent whose child had just left primary school.

In category Citizens three interviews were held with inhabitants of Nijmegen that had no children in primary school age. They either had no children, or their children had left primary school for at least 10 years.

In the original set up there were plans for more interviews especially in the educators, parents and citizen category but they had to be cancelled due to the covid 19 lockdown.

Part of the interview is qualitative, and part of the interview is quantitative.

In the qualitative part motivations for a school garden and social situations in the neighbourhood are explored. The interactions between schools and neighbourhood are discussed as well as how the school garden is perceived by the respondents. The goal is to receive a vivid image of what school gardens can represent in a neighbourhood.

The quantitative part is used to identify arguments that respondents have about the roles of a school garden and their importance. Arguments that have been used in other communities as a reason to want a school garden are shown. The respondents will then be asked to put them in order of importance and to explain what the reasons are for their choice.

The main interest is focussed on how different groups interpret the role of a school garden in the neighbourhood and if there is a basis for participation of the neighbourhood in a school garden project. I hereby recognise that different neighbourhoods might have different commitments to such participation therefore a qualitative survey is a very suitable method.

The municipality wishes to be a facilitating policy maker and not a regulating policy maker. This means that they would like the schools and communities taking action in constructing their surroundings. One of the initiatives is to let communities make neighbourhood plans for the green spaces in the neighbourhood. In a similar fashion they would like schools to setup their school yards as a green space with a school garden function. They are not regulating this policy but trying to charm and convince schools to take such action. To be a facilitating government agency one should

also be interested in the question: “Are the policy visions of the municipality of Nijmegen supported by the communities for which the policy is drafted? This is a part that can actually be measured so suitable for quantitative research.

The wish of the municipality to have a school garden at every primary school is in the diagnostical phase in which exploring opinions from people involved on different levels is very important, without yet coming up with reasons for their opinion or alternatives. For that reason, the interviews are used as describing survey and the expected outcome is a list of scenarios/routes to realise successful school gardens that may have a role in the community.

So, the respondents are chosen based on their expertise and position and not randomly chosen from a population. This has several different reasons:

1. The combination of quantitative and qualitative methods within one interview
2. The diagnostical phase of the policy, in this phase we want to compare arguments from different levels of society (e.g., policymakers, directly affected by the policy and those indirectly affected)
3. The time limit for this thesis research

Survey

The incredible workload for teachers and the GGD as a result of the Covid pandemic in the spring of 2020 lead to a cancellation of key interviews. The choice was made to collect extra data through a survey. This survey was held under three different groups. The first group consisted of 40 citizens, which are food technology bachelor and master students from Wageningen research university. The second group are people with a teaching background in culinary education and primary education. This group gave 20 respondents and were selected as educators. Last group were people with children in primary school age that fall in the category parents and gave 21 respondents.

Because the major part of respondents came from my personal connections the survey did not have many respondents with a low educational background. The reason for recruiting this way was not planned according to a well-founded scientific survey design but chosen based on the similarities these respondents had compared to the interviews that were cancelled.

The survey was setup for finding both quantitative and qualitative data similar to the interviews. To achieve this a set of open and closest questions were asked to the respondent. The first question was the same as the question all interviews started with to define the most important role of a school garden. Also, the question to order arguments according to their importance was included in the survey this was the same question as used in the interviews.

The sample selection was not randomized but based on the addresses that were available from university and personal contacts. For this reason, the survey cannot be used to represent the Dutch population or that of Nijmegen. But it can give qualitative information on the motivations and social processes that the respondents find important relating to a school garden.

Results

Stake holders: policy makers, educators, parents and citizens

Roughly 4 groups can be identified as stakeholders in school gardens: policy makers, educators, parents and citizens. These groups have been identified as those who are advocating school gardens in Nijmegen or the Netherlands (policy makers), Teachers and directors of primary schools or secondary schools (educators), parents of children in the age of 4 to 12 (parents), citizens of several cities in the Netherlands (citizens). Of course, there may be some overlap for teachers or policymakers that also have children in primary school, but they have been categorised by their stakeholder position see table 2.

In figure 5 can be seen that the categorisation is made from most involved (core) stakeholders to least involved (minor) stakeholders. It is important to mention that this represents the amount of involvement while establishing the school gardens. When the school gardens are established and running the circle will change. In that case the Teachers/educators are the core stakeholders, policy makers will move to the most outer circle and parents and volunteers will be more involved.

Group	Place of Residence *	Respondents	Questionnaires	Interviews
Citizens	Nijmegen, Elsewhere in the Netherlands	People living in the Netherlands	40	3
Parents	Nijmegen, Elsewhere in the Netherlands	Parents with children at primary schools	21	2
Educators	Nijmegen, Zwolle, Deventer Elsewhere in the Netherlands	Primary and secondary school teachers and school directors	20	6
Policymakers	Nijmegen, Wageningen, Den Haag	Initiators of school gardens	0	4

Table 2 overview respondents interview and questionnaires

- *The interviews are located in the mentioned cities, the term elsewhere in the Netherlands relates to the questionnaires*
- *There were no policymakers included in the survey because their view was already defined by setting the policy. The main interest was how other groups perceived the view of the municipality.*

Roles of the school garden

The interviews and survey are analysed through the roles a school garden can play according to the scientific articles mentioned in the chapter conceptual framework. These roles are Health, Sustainability, Accessibility, Education and Participation and involvement. The answers from the open questions in the survey were similar to those in the qualitative part of the interviews so are

included in the qualitative data. At the end of every interview the respondents were asked to place the roles of a school garden in order from most to least important, this same question was included in the survey. These results are presented as the quantitative data, again by category of the roles. In the survey some more quantitative questions were added these are presented in paragraph additional quantitative data.

Health

Quantitative data Health

The following graph show the choices made by the respondents of the survey and the interviews when selecting the roles of a school garden from most to least important. There were 42 respondents from the group of citizens, 23 from the group of parents, 26 from the group of educators and 4 from the group of policy makers.

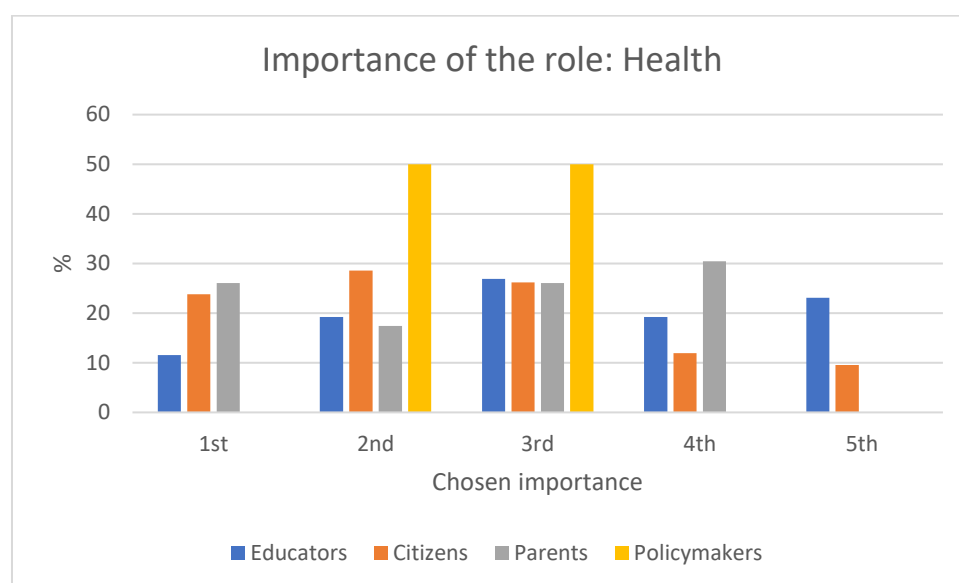

Figure 6 Roles of the school garden, score given to the role of health per group of stakeholders

To show more clearly how much importance was giving to the role of health a weighed importance graph was created by awarding first position with 5 points, second with 4, third with 3, fourth with 2 and fifth with 1. Those were multiplied with the percentage of each position and then added up.

So, for instance 50% politicians chose health as second which would give $50 \times 4 = 200$ points and 50% chose health as third which would give $50 \times 3 = 150$ points. Adding those together gives 350 points as a weighed value for health for the group of policymakers.

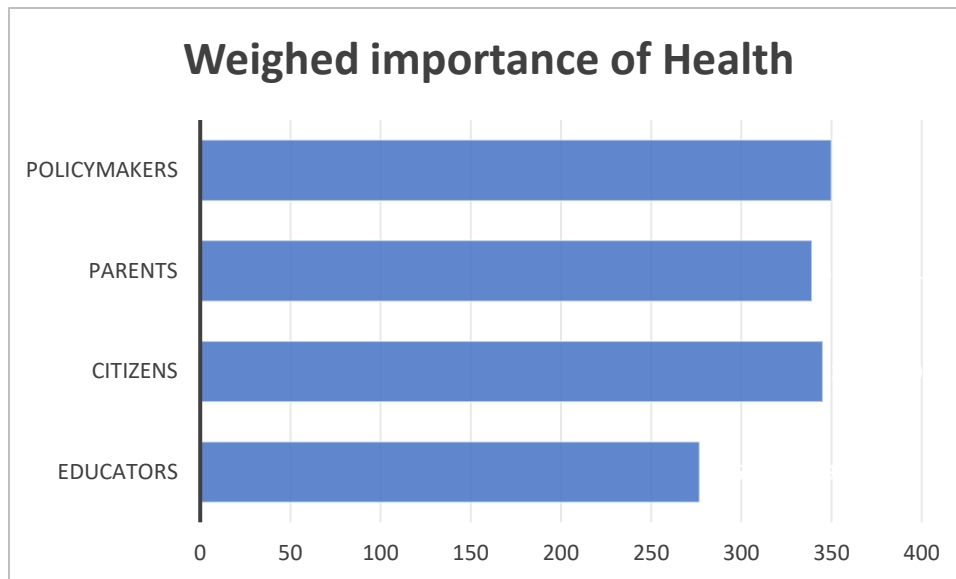

Figure 7 Weighed score given to the role of health per group of stakeholders

Figure 7 shows that educators attributed less importance to health when then the other groups which place health at a similar level.

Based on figure 6 and 7 it can be seen that policymakers value health as a role of the school garden most, shortly followed by parents and citizens. Educators have a distinctly smaller valuation of health as a role of the school garden. The last fact is curious because they did accredit the importance of the school garden in food education. Since food education largely focuses on healthy food this seem contradictory, but it may suggest that they value the educational possibilities for food education more then health.

Health and income distribution

Even though policymakers didn't put health as the number one role the qualitative data show a large believe from policymakers in the health aspect of a school garden. Several topics relating to health received a lot of attention. The relation between health and income distribution was discussed by PM1 a national politician who is advocating school gardens at every primary school (Winterman, 2017). In this light the policy paper on health and income distribution from the scientific council for government policy called Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) was part of the reasoning. This paper showed a lower life expectancy for people with low socio-economic status (SES) of 7 years. The causes for this lower life expectancy according to the WRR are lower educational levels, bad food choices and a higher occurrence of obesity (Broeders et al., 2018). This is then coupled with a believe that a school garden is a part of the solution of this problem, because students can get educated on healthy choices.

"When you look at our health care costs, currently 90 billion on an annual basis growing much faster than education or other costs. In addition, the population is overweight and the number of diseases related to bad food is increasing. Nowadays we are spending more on curing people who are ill because of bad food we spend on smoke related diseases. We are talking about diabetes 2, heart disease and also brain haemorrhages those are lifestyle related diseases, much of which comes from nutrition." (PM1)

This is also one of the main reasons the municipality and the GGD used as a foundation for their policy about setting up the school garden at every primary school (GGD Zuid Gelderland, 2019).

One of the citizens recognised this problem from her own work experience in supporting low-income families and made the important notion that there are quite a lot of working adults that still live below the poverty threshold. In 2017 a third of the people living in poverty in the Netherlands received their income from a paying job which amounted to approximately 220.000 people (Planbureau, 2019). Besides lack of income this group of people also experience other issues through their jobs. This can be stress, long hours, heavy physical effort and high demands from an employer. All these factors lead to reduced time and energy to prepare healthy food or make better food choices.

We must also remember that in the Netherlands we have a lot of families who live around or below the poverty threshold with two working parents. Looking back on my years supporting families like this, I often understood that it was easier and more affordable to buy a bag of blue crocodiles instead of a bag of apples. Because those crocodiles cost €0,89 for a bag and if want to buy Kanzi apples they cost € 0,98 each. That may be a different discussion, but of course it is also a cause of this. Unhealthy food is far too cheap and the healthy food far too expensive.” (CIT1)

The conclusion from the WRR that this is less of a problem for groups with high SES and higher educational levels was experienced by a teacher from Zwolle. This teacher works at a Jenaplan school which is a school type that mostly attracts children from parents with high educational levels and few foreigners.

“I understand that, but I must also say that, of course, we have many children of highly educated parents and few children from other ethnic groups. Of course, this is really different in some other neighbourhoods. Our kids are really getting enough fruit and vegetables. But I understand that in other neighbourhoods where children do not even come into contact with fresh vegetables, it's very different.” (EDU1)

So, there is a connection between health and income distribution which is made very clear by WRR report and this leads to a notion that this cannot be solved by the parents and the school can play an important part in this. Even though some studies have shown that there are benefits especially for disadvantaged children it is still a question how big this impact is in the long run (Utter et al., 2016).

Lifestyle and environment

Of course, income distribution is not the only cause of the rise in health care costs for nutrition and lifestyle related diseases. Lifestyle choices are an important issue as well. With the rapid development of technology our lifestyles have changed enormously over the last decades. This has led to more sedentary work, lots of screen time and the fact we spend less time preparing food (Monsivais et al., 2014). This issue is recognised by most respondents and was very important for the civil servant from the municipality that is carrying out this policy.

“But there is also a bigger health story, there are still quite a few people who hardly eat vegetables which is visible in the restaurants, the fries and the meat have been eaten and the bowl of lettuce is still there. And it has been shown that children who work in a vegetable garden are taught to eat vegetables.” (PM2)

The believe that a school garden can bring about change in this is a possibility but hard to prove. The study from New Zealand from Utter et al did show a lower intake of fast food and a slightly lower BMI for students that had education in a school garden. But it could not prove a higher intake of food and vegetables by having a school garden in itself. When integrated into the curriculum and the community there is evidence that this will lead to a higher fruit and vegetable consumption but still hard to measure and compare (Utter et al., 2016). One of the parents was also very critical on this

subject seeing the amount of screen time as a major cause of unhealthy behaviour, which cannot be solved by a school garden.

"I don't know if that's really the case, when I look around, I see a lot of screen-addicted children. I do not think a vegetable garden will help them get rid of that. No, I think it is fun because you will be busy in a different way. I think the advantage lies mainly in the fact that it is something different it does challenge you to taste and try something different. But I don't think it will bring about a big lifestyle change needed to have an effect on health." (PAR1)

While both can be right in respect to healthier food choices there is another health aspect important when discussing school gardens. The green and outside environment of school gardens can bring about health benefits in itself. A systematic review from 2015 by van den Berg et al shows that morbidity and mental health is improved by green spaces and especially so for groups with low SES. It showed lower levels of stress, increased physical activity and more social contacts (van den Berg et al., 2015). PM2 mentioned this as an important argument for establishing the school gardens.

"In addition, it has been shown that when children play in a green environment, problems like ADHD are reduced and the ability to learn improves. I think working with concentration in the vegetable garden can also have that kind of effect on children. Of course, working in the vegetable garden is much calmer than running after a football. But it compares to other things children do when playing outside like hide behind bushes, walking around or building things those are calm activities as well. So, I think reduction of ADHD by playing in a green environment what children do outside but also the environment itself that contributes." (PM2)

Several teachers mentioned reading studies about those benefits or explained what they experienced especially in calmness and attention when using the green space of the school garden

"I have read studies that indicate that a green environment has a positive impact on people, children are less hyperactive and adults also become more tolerant." (EDU2)

"Furthermore, I think that such an outdoor classroom is just very good for the development of children both motorily and mentally. After the lesson in the vegetable garden there is always a nice rest in the class I have to say" (EDU3)

Food choices, awareness and tasting

Food choices are probably a part of lifestyle but have another component as well that is why I mention them separately. Food choices are also based on the knowledge and awareness people have about food production. The common argument that was made in interviews and the survey is the fact that awareness about food production and knowing how much effort it takes to grow food will lead to better food choices. This argument was supported by most respondents, also in the survey.

"I think people value food products more when they know which whole process and effort is behind them. Also, I believe that children that see how their fruit/vegetables grow, like to eat these products, which contributes to a healthy diet." (Survey parents)

"Knowledge about the different types of fruit and vegetables with the associated processing (preparation) ensures that they can make healthy and sustainable choices in the future. This should be basic knowledge as well as language and mathematics" (survey educators)

The policy advisor that is helping schools to set up their school garden made even further claims about the fruit and vegetable consumption as a result of a school garden. She told about a previous project in which she researched what fruit and vegetables children are willing to eat.

“Because I think that is where the basis of healthy food lies, research I've done shows that children who work in a vegetable garden are much more willing to taste and eat vegetables than those who don't. And is much more effective than just talking about healthy food” (PM3)

PM3 has an explanation for this as well, she argues that the practical experience with the growing plants and the produce leads to this. By caring for the plants, they will throw away less food and therefor learn to eat those fruit and vegetables.

“Experiencing is important feeling, smelling, using all the senses and also marvelling at what you need to grow vegetables. That care for such a child is implicitly given and I think the effect of that is that they will throw away less vegetables because they know how much energy and time it takes” (PM3)

A teacher from a green VMBO school has more reservations about this but does see possibilities in making some changes in attitudes towards healthy food when done in combination with other projects.

“Yes, there are many people who hope and expect that it will contribute to health, we also do a lot of projects in Nijmegen and I think that attention will certainly contribute. It is good that children learn how much time and effort it takes to grow a potato or a strawberry. That could also bring some change in valuing (healthy) food.” (EDU2)

A study from Ireland by Fitzgerald et al shows that adolescent do actually have quite a decent food knowledge but that their choices are often driven by food preferences instead of healthy choices (Fitzgerald et al., 2010). Studies to actually prove that awareness influences food choices are limited and often to small scale to provide real evidence. This is supported by the experience of a school director from Nijmegen Noord and a parent of primary school children that both experience the willingness of children to eat something at school but do not see a change from that at home.

“My experience is that if we have tomatoes here, for example, it is actually right here that they eat them, here and not at home. Because they see the other children here eating them as well and they have grown them themselves and then they will eat them or at least taste them.” (EDU5)

“I certainly think it contributes to it because you also see how something grows. We have planted carrots here in the garden among the flowers. Then you really see the enthusiasm of the children to eat it yourself because you took care of it yourself. And I also notice with my children at school they have school fruit, that they learn to taste and try out many more things there. This does not immediately result in them asking for an apple when they come home, but it still makes healthy eating easier. They also have to taste mandatorily and my children have certainly started eating more types of fruit because of that, yes that will also apply to the vegetable garden I think.” (PAR2)

A similar idea that was mentioned in the interviews is the fact that tasting and experiencing can lead to different food behaviour. In a critical analysis about taste education done by Leer & Wistoft most taste education programs showed very poor results on changing children's eating habits. Only a Danish program that involved school gardens and focused on getting to know your own taste seemed to result instead of focussing on good and bad food seemed to achieve some learning goals (Leer & Wistoft, 2018). A similar effect might occur when there are actual cooking classes attached to the school garden as one of the citizens mentions to be more effective.

“I suppose it also does something in terms of healthy food, I don't think it's bad to introduce children to it. Although I think real cooking classes are more effective, but that might be for older kids. “. (CIT2)

Is health the responsibility of the school?

After realising that the municipality wants school gardens at every primary school in Nijmegen mainly because of health reasons, I questioned people on the issue of responsibility for children's health.

Does that responsibility actually lie with the school or with the parents? Because this is one of the major reasons the municipality wants school gardens it is important to understand if this idea is supported by the other stakeholders. Responses to this question were varied most respondents had opinions that healthy food should partly be a school's responsibility and partly that of the parents.

One of the citizens had a more pronounced opinion on this. She was very much in favour of this being a school's responsibility because of the way we have set up society. With working parents who do not always have the time and energy to teach these things to their children.

"Yes, certainly partly because that is how we set up society, so I am in favour of school fruit and no sugar in treats etc. I think if you want to serve a health interest then it's just OK that you don't give blue crocodiles as a treat" (CIT1)

The contradictory opinion that this should be the responsibility of the parents was also mentioned. Once very clearly in the survey.

"Food choices can only be influenced by changing parenting. School is such a small part of the kid's dietary life compared to home life. Changing the parents, changes the kids." (Survey citizens)

This opinion was also expressed in two interviews even though not as strongly. One parent and one of the citizens did specifically mention that this is the task of the parents.

"Health is more a responsibility of parents than of school" (PAR1)

"Ah that's what you mean yes I think it could make a small contribution, but I think that's also a task of the parents." (CIT3)

Lastly in two interviews it was also questioned in which form this health education should take place, maybe as a school garden or maybe in another form. For example, from the survey with parents someone mentioned school fruit projects could do the same thing.

"To introduce children to more fruits and vegetables than they normally eat, I think it is an added value. But this could also be done, for example, by the fruit projects that also run in schools." (Survey parents)

Similarly, the school director from Nijmegen Noord also questions how this health part should be integrated. Her school is going to set up a school garden but she does not necessarily see health as a major reason for that. She does recognise the importance of tasting and exploring but also concerns about all the tasks society put as a school's responsibility.

"Yes, so tasting and exploring is important, which is why we do it. But what is also a bit tricky for schools is our core business is really reading language and maths. Now, of course, we work thematically and have put a lot of things together, but we are vigilant about what we all let in from the outside at school." (EDU5)

This last notion is important because it defines the core functions of a school. It should not be there to solve all the problems of society. So, whether health is a task of a school remains an important question. Certainly, because the effectiveness of a school garden and other health projects that run in schools are very hard to study and proof.

Sustainability

Quantitative data sustainability

Figures 8 and 9 were created in the same fashion as figures 6 and 7 described in the paragraph quantitative data health. These graphs show the importance the respondents attributed to sustainability.

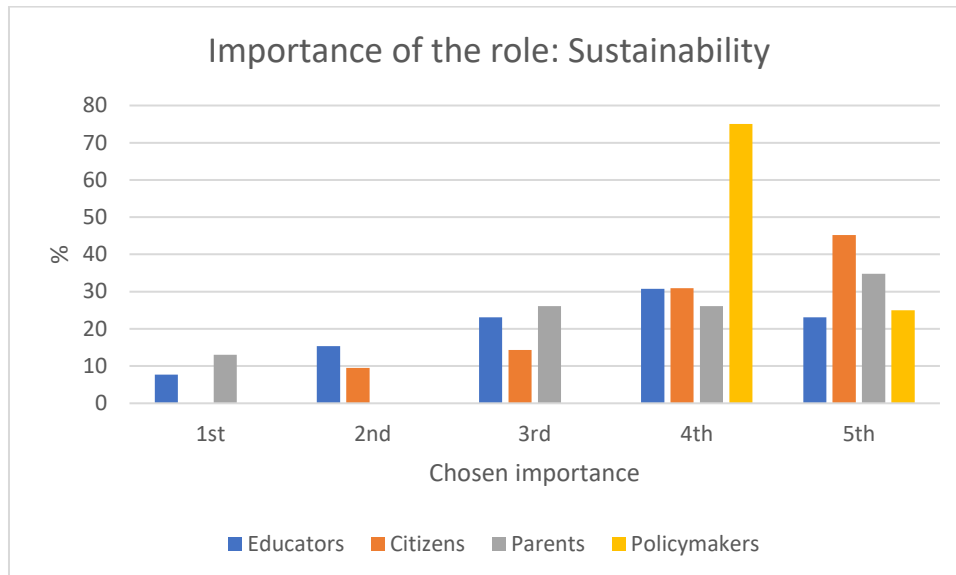

Figure 8 Roles of the school garden, score given to the role of sustainability per group of stakeholders

From figure 8 it can be noticed that sustainability is not seen as one of the most important roles of the school garden being placed mostly on position 4 and 5.

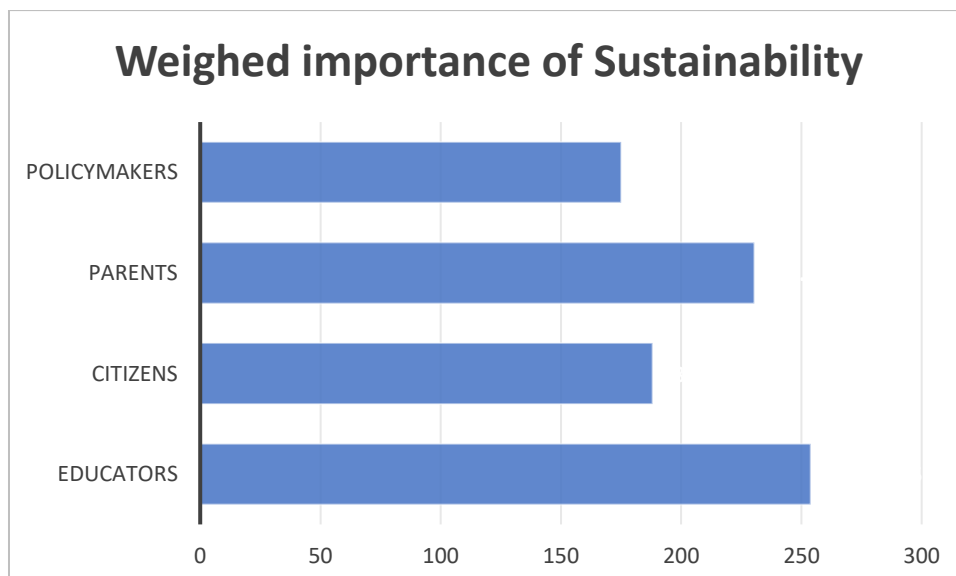

Figure 9 Weighed score given to the role of sustainability per group of stakeholders

There are a lot of differences between the groups on the importance of sustainability as a role. The fact that teachers find it most important might have to do with the fact that the school garden offers

a lot of educational material to teach sustainability, while others acknowledge that sustainability is such a multidimensional concept so it can be taught in many different ways.

Respect and Awareness and environmental issues

If a school garden has a role to play in sustainability is the next topic that was explored in the survey and the interviews. A review from Blair about the benefits of school gardening shows heightened motivation and enthusiasm for the biodiversity in school gardens as well as an awareness from students about the transformations in nature (Blair, 2009). The fact that this transformation is experienced can certainly help conveying the concept of sustainability according to EDU3.

“Sustainability, I think growing the crops can do a lot in this to convey the difficult concept of sustainability. The fact that growing things takes time and effort is, I think, a very important awareness for children.” (EDU3)

The topic of biodiversity was not mentioned by many respondents PM2 implicated it in an argument about the choices you can make about how you take care of the plants.

“In the higher groups you can pay attention to all external threats on the vegetables and that you can opt for 2 ways, spraying is fast and effective but destroys biodiversity and of course methods and handicrafts that are more difficult but good for the environment.” (PM2)

A few comments were also given in the survey mentioning biodiversity by name or by processes that are linked to biodiversity like preservation of insects.

“Contributing to the conservation of insects” (survey parents)

Besides biodiversity and transformation, the school garden can teach about food waste and other environmental issues. In this place-based environment these topics can become part of the experiences children get to explore in the school garden. This experience doesn't always have to be positive to teach children something. This was explained very well by one of the citizens in a discussion about the necessity of gates/fences or other physical separation between school garden and neighbourhood.

“And if all the radishes have been pulled out and smashed against the wall, that is very tragic because that is food waste. But you can also have a very good conversation about this with children.” (CIT1)

CIT1 was very passionate about teaching kids things like they happen in the real world and not about making everything a success story. When looking toward teaching children the real impact of their choices the carbon footprint was also mentioned by one of respondents of the survey. This is a concept that is only suitable for the higher classes though.

“The (amount of) food you choose to eat has a high impact on your carbon footprint (meat), so it can help with sustainability awareness” (survey citizens)

Not all the respondents rated sustainability as an important part of the school garden, arguing that sustainability can be taught in other ways or is not an issue that a school necessarily needs to cover.

Sustainability is actually the similar to how I see health as part of the curriculum. The vegetable garden can play a role in this, but you can include so many different other topics. (EDU6)

“Sustainability, that includes so much and as I already said the school is not there to solve all the problems in the world” (CIT3)

Alienation

Opposite of awareness is the process of alienation. Alienation is a Marxist concept that is often focussed on the sphere of production. Even though there is alienation in food production especially in large scale industrial farming the alienation is also very apparent in the consumption sphere of food. (Cheney, 2016) As industrial food is highly commodified and standardised it loses connection to the labour and locality of produce.

The negative consequences of this alienation in the capitalist form of agriculture have become clear the last few decades. Industrial farming is a major contributor to climate change since it is driven on oil and fertilisers. Food has long been commodified and standardized in the supermarket. Getting to know how food actually grows can be a role of the school garden. The school garden can take away our alienation from food and disinterest in food production, which has an effect on sustainability.

Since this is the food system we currently live in almost all respondents made some comments on how children are alienated from food. Quotes about how things do not magically grow in the supermarket were made numerous a few colourful examples follow.

“That children know that cucumbers do not grow in plastic covers on a tree. So that they get acquainted with the process of sowing, growing and harvesting and that do not have to be very complicated products. But also knowing that snails can eat your produce and learn what that is like. I think that is really important that children know that food does not come from a factory that milk is not made in a carton and that meat comes from an animal, that is actually the core.” (CIT1)

“Pizza doesn’t grow on trees” (EDU4)

“Beans don’t grow in a can” (survey citizens)

A broader sense one of the school directors mentions that we can learn that food doesn’t even have to be packaged to be able to consume it. This might solve a bigger sustainability problem which is the problematic amount of plastic we use.

“Sustainability, I think above all the idea that by being aware of how things grow we also understand that not everything always has to be beautifully shiny in plastic containers and that could well solve a big problem” (EDU 5)

Of course the same counts for the fact that not every cucumber grows as straight as we find them in the supermarket and the fact that crooked cucumbers actually taste the same as straight ones will also reduce food waste.

“Accepting difference, they experience that it is a natural product and not every cucumber has to be the same.” (Survey educators)

One of the most important remarks was made in the survey with citizens. One respondent mentioned food production as a political and social topic which needs to be understood to understand society. Staying alienated from food will make you miss out on essential parts of life according to this respondent.

“I think that some people have lost the connection with food production. Also, food is also an important political and social topic. In my opinion, if you do not understand food remotely, you will not be able to understand some aspects of society very well. Yet, people think they do because they are involved with food as well, they eat it. I just hope that children now will grow up to understand such an essential part of life well.” (Survey citizens)

The fact that this idea of alienation is mentioned by almost everyone is remarkable and not necessarily realistic. As was mentioned before according to Fitzgerald et al, teenagers are quite aware about food and it’s origins (Fitzgerald et al., 2010)

Aesthetics and nature

Aesthetics and the beauty of nature was only mentioned once in the interviews by CIT2.

“That seems like a positive point to me, but it can also look nice that you can already see at the schoolyards that are greened with natural play materials that looks much better than those concrete squares.” (CIT2)

In the survey this was mentioned by 5 citizens though and not by the other groups.

“Enjoy the beauty of nature, Fresh nature feel and space to play” (survey citizens)

“Also gives a nice look and feel” (survey citizens)

“I especially hope that it will bring more appreciation to the green in the city” (survey citizens)

This is a curious fact because school gardens in the past were also created to teach children about Aesthetics of nature (Wills, 2019).

Is sustainability something that needs to be taught?

Since sustainability is actually part of the curriculum for almost every primary school most respondents did not comment on this or found it logical that this is a topic in school. This being said there were some respondents who were critical about this. One of the citizens mentioned the fact that the school can not solve all the issues in the world. Similar as was seen on the topic of health.

“Sustainability, that includes so much and as I already said the school is not there to solve all the problems in the world” (CIT3)

School director EDU6 was also critical about this even though he didn't question whether sustainability needed to be taught, he did not put much importance on it as it is such a broad concept. According to him it can be taught in many ways and you do not really need a school garden for it that is just one of the possibilities

“Sustainability is actually the same as health is part of the curriculum. The vegetable garden can play a role in this, but you can include so many different other topics.” (EDU6)

Accessibility

Quantitative data accessibility

Figures 10 and 11 were created in the same fashion as figures 6 and 7 described in the paragraph quantitative data health. These graphs show the importance the respondents attributed to Accessibility. Accessibility was interpreted in two ways, the physical access to the school garden and accessibility to fresh healthy food. As the Netherlands is one of the world's largest food producers and fresh produce is widely available, food accessibility is not widely perceived as a major issue. The studies about food accessibility or a similar concept of food security in the Netherlands are very limited. But a study from 2020 by van der Velde et al shows that about 5% of the Dutch population has an income below the basic needs. And in a deprived neighbourhood food insecurity prevalence was determined to be 26% (van der Velde et al., 2020). So, the issue does exist even in developed countries.

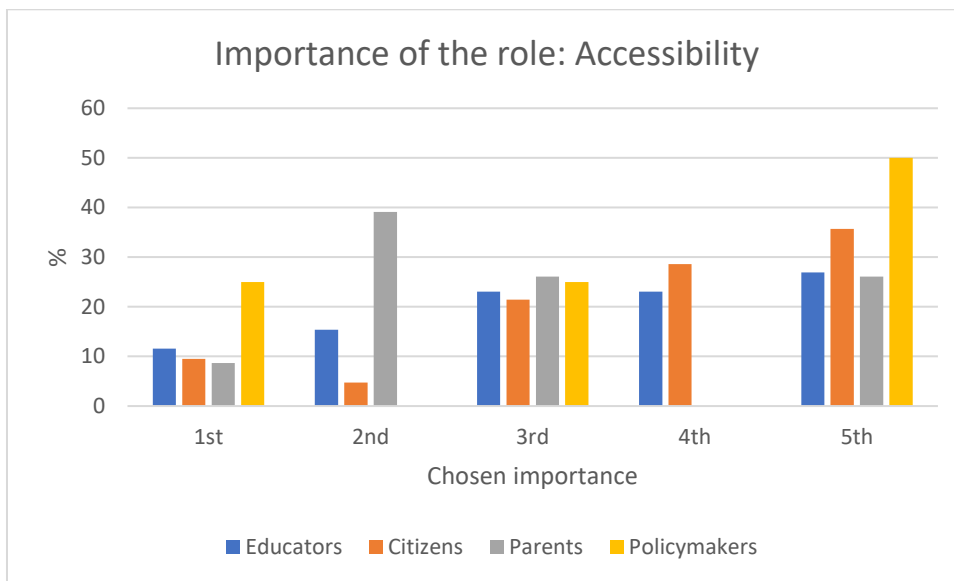

Figure 10 Roles of the school garden, score given to the role of accessibility per group of stakeholders

The importance of this role shows a lot of spread in which position people choose to put it. Even though not many respondents touched the topic of accessibility on their own, when it came up in the roles some respondents realised this might be an important role for the future.

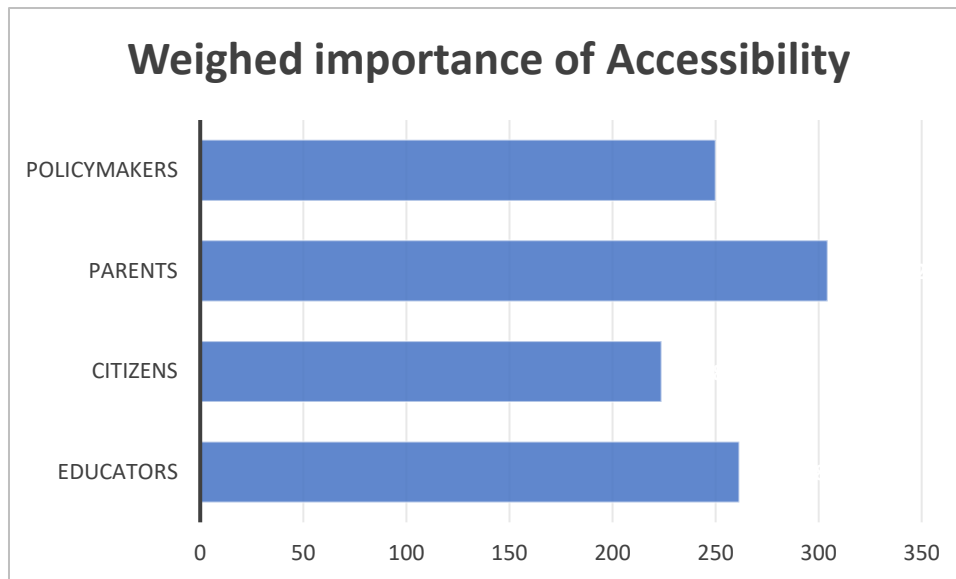

Figure 11 Weighed score given to the role of accessibility per group of stakeholders

Even though the values differ somewhat between the groups and parents rate this role more important than the other groups, overall accessibility scores higher than sustainability but lower than health in importance attributed.

Food accessibility

The reasons food accessibility is not perceived as a big issue, might be caused by the fact that it is not very visible in Dutch society. Of course, there is data on how many people use the Food Bank to supplement their income. But the supermarkets are always full with both fresh and processed foods. What is recognised is that the price of healthy foods is higher than that of unhealthy food and that the price differences are getting even larger (CBS, 2018). In the interviews this did not receive a lot of attention. Most respondents did not mention food accessibility as a role of a school garden at all. CIT3 mentioned it but more as accessibility to new things children do not get at home. This can be caused either by lack of income or by habits of the parents.

“Accessibility, and therefore learning and trying things is, I think, the most important thing about such a vegetable garden” (CIT3)

In a similar argument EDU1 linked it to resilience of children getting them to eat new things or eating things differently than they are used to at home. For instance, eating an apple out of their hand instead of sliced into 24 pieces.

“Accessibility, I link that to resilience because it isn’t the case that children here don’t have access to healthy food but maybe not much access to new things that they don’t know yet so that’s what I think is important” (EDU1)

And when mentioned in the quantitative part of the interview most respondents did not recognise this as a problem they experienced themselves or in their neighbourhood. But it should be noted that most respondents were highly educated and not from deprived areas.

“Accessibility, in the Netherlands there are really neighbourhoods where fresh vegetables are less accessible in terms of income, but we don’t really see that here.” (EDU3)

Access to the school garden and neighbourhood accessibility

Though I had defined accessibility as access to fresh and healthy foods some of the people I interviewed defined it as physical access to the school garden. In the schools I visited that had school gardens those were all situated in an enclosed space behind the school or in the middle of school buildings. The school of EDU1 had a shared access with the community centre next door but that was not used very often by visitors of the community centre.

“No actually not because the square behind the school is closed off from the public. We have issued some keys to the fence to parents who want to keep track of the garden during the summer holidays, for example. But I don't think it's feasible either because it's expanding further” (EDU1)

The school of EDU3 and EDU 6 is building a new school a few hundred meters away that will not have an enclosed square so in the future a vegetable garden there can become accessible for others.

“At the moment that is a bit more difficult to say because the vegetable garden is of course in the courtyard of the school. But we did do have a few things organized around the harvest in previous years and there was quite a bit of interest in that from the neighbourhood. As you know, the vegetable garden is also a pilot to see if it should also be given a function in the new building and then it can also be built a bit more open to the community. Personally, I think that would be good because this is a neighbourhood with disappearing facilities after all. I don't know if it will be a meeting place, but I would like to involve some volunteers from the neighbourhood at school.” (EDU6)

At the school of EDU5 they decided to put the school garden on the roof explicitly because they want to limit the accessibility to the children and staff only. The reason for this was bad experiences at other schools with accessible school gardens.

“Only of course the school garden patches here are on the roof terrace so that is an enclosed space. We did this deliberately because I also had vegetable garden patches at 2 previous schools with one was also closed in a patio form and in the other that was free and open. And there it happened that on the weekend everything had been taken away or broken and that was really sad for the children. So, we decided to do it on the roof terrace, that is also our green learning square. The room adjacent to it is also the green biology room that we are working with.” (EDU 5)

This relates to my assignment to explore if school gardens can have multiple functions and connect to the neighbourhood. The reason the municipality wants this is the expectation that school gardens that are carried by the neighbourhood have less chance of dwindling down

Exploring these topics a few different interpretations were made by the respondents. Some respondents related the accessibility to the actual location of the school garden, while others regarded the consequences of having an open school garden. To explore this in more detail I questioned the respondents on whether they thought the school garden should connect to the neighbourhood.

PM4 who has experience in setting up community gardens advocated free access and the importance of being proud of such a garden in the community. In her experience that would lead to very little trouble like vandalism.

“So, I would also like to give the vegetable garden a social function as a meeting place without a large fence around it or a port with a large sign with house rules it should be an open experimentation room. Because practice learns when a place has its value to the neighbourhood, it also attracts little trouble.” (PM4)

CIT1 has a similar view but also accepts that vandalism might happen and that that is a part of life children also need to learn

"I wouldn't want to deal with that tension at all. I think putting a fence around it is very Trumpian. So, when it is harvested, it is a shame, but someone else ate it. And that is what kids can learn. And if all the radishes have been pulled out and smashed against the wall, that is very tragic because that is food waste. But you can also have a very good conversation about this with children. That other children/young people do not understand this or have no awareness of it. So, I would keep that accessible and not put up fences." (CIT1)

Other like PAR1 had more doubts on what to do recognising that the children need to have some success with their gardening projects and also seeing the benefits of connecting to the neighbourhood

"I don't know, I don't really know. You do not want all the harvest to disappear before those children did something with it or tasted it, so unless you really have a really large vegetable garden, I think some rules are good but maybe that will also go well automatically. Maybe I am too organized myself, but I'm afraid otherwise too much will be harvested before the school can do anything with it." (PAR1)

The idea that a school Garden should function in a community comes from PM2 the civil servant of the municipality responsible for the implementation of the school gardens. His view is that the school is the centre of a community even when you do not have children at that school.

"The school is therefore a centre of a community and parents are of course already asked for anything and everything at school, but I hope that they want to do something for such a vegetable garden. In some situations, there may not be a real schoolyard but then the municipality also wants to make a lawn available and it may become more of a neighbourhood vegetable garden." (PM2)

"No, especially all the residents, because at some point your child will no longer go to that primary school but to a secondary school but you still live there and you have a connection to that school. So, it can also continue after that, but there may also be people who are much older who have long since ceased to have a connection to that school or have never had anything but know something about vegetable gardening. If those people are also looking for a place for interaction, you can combine that nicely. The chances of the vegetable garden becoming viable are also much higher if it is carried by the community." (PM2)

But it is a question if others perceive it this way as well so I asked the respondents: "Does the school have a function in the neighbourhood and do respondents perceive it as the centre of the community?"

The responses on this topic were not in line with the view of PM2 most people saw the school as an institution on its own. Like a parent mentions about her daughter's school

"Although my daughters' school is really in a village centre, the school is really an island and not really focused on the neighbourhood. They might do a scavenger hunt in the neighbourhood, but otherwise there is not much contact." (PAR2)

One of the teachers really doubts if a school has ever been the centre of the community or if this is just a nostalgic feeling.

"That's a difficult question I think but I can only say that by feeling because I have not done any research on it, that we have a nostalgic feeling at the school as the centre of the district that is not quite right after all. When my children left primary school in the 1980s, I did not have a connection with that school after that, maybe this was different in the 1950s, but I do not really expect it. Society has, of course, lost its togetherness over the years, I think there is more to it than that, the feeling that everything used to have more social cohesion." (EDU2)

On the other hand, there are some respondents who have good experiences with connections between neighbourhood and schools like PM4 who tells about the school in her own neighbourhood

“A good example in my own neighbourhood is that our primary school has a group 9 and that are the elderly in the community, there is a repair café attached to it and a tea party if that suits a school that could also become the involvement to the vegetable garden. That fits very well in a neighbourhood where there is no community centre.” (PM4)

To actually get this kind of involvement she recons you can best celebrate the things you achieve in a school garden.

“If you have something to celebrate, it also makes it more inclusive. A neighbourhood needs to have a homely feeling and in this a school also has a function for the whole neighbourhood. It is my opinion that it has to mean something in the community I always regret when institutions are isolated from society. In the most ideal setting, a neighbourhood has a high cohesion and one looks after each other.” (PM4)

What was also mentioned by a few policymakers and educators is the fact that the municipality can be the one who encourages such partnerships as they might not arise spontaneously

“Of course, the schools have to decide for themselves whether they want such a vegetable garden and not everywhere that priority is that I understand. But if they want such a vegetable garden, it would be good to combine that with various other activities in the community. The community centre, for example, has a lot of contacts with people who volunteer and can sometimes use products for a free meal or something. But I also think that the municipality should encourage the schools to seek contacts with the neighbourhood.” (PM3)

Education

Quantitative data Education

Figures 12 and 13 were created in the same fashion as figures 6 and 7 described in the paragraph quantitative data health. These graphs show the importance the respondents attributed to Education. In these graphs it can be seen that over all groups education is regarded the most valued role of the school garden being placed at the number one role by a lot of respondents.

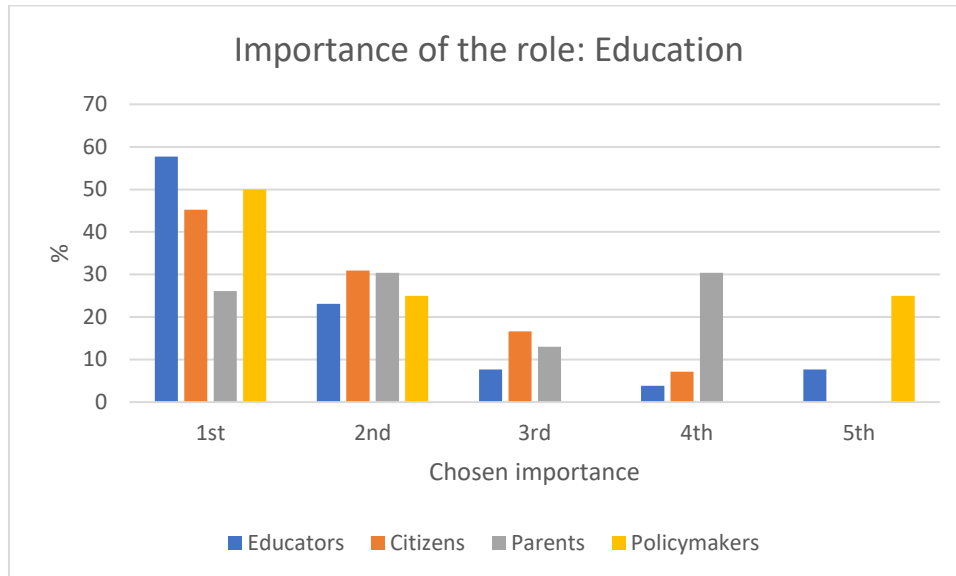

Figure 12 Roles of the school garden, score given to the role of education per group of stakeholders

The fact that education is valued so highly is not surprising, it is the primary task of a school. Adding a school garden should always have an educational component. This was mentioned by every single respondent in the qualitative data as well.

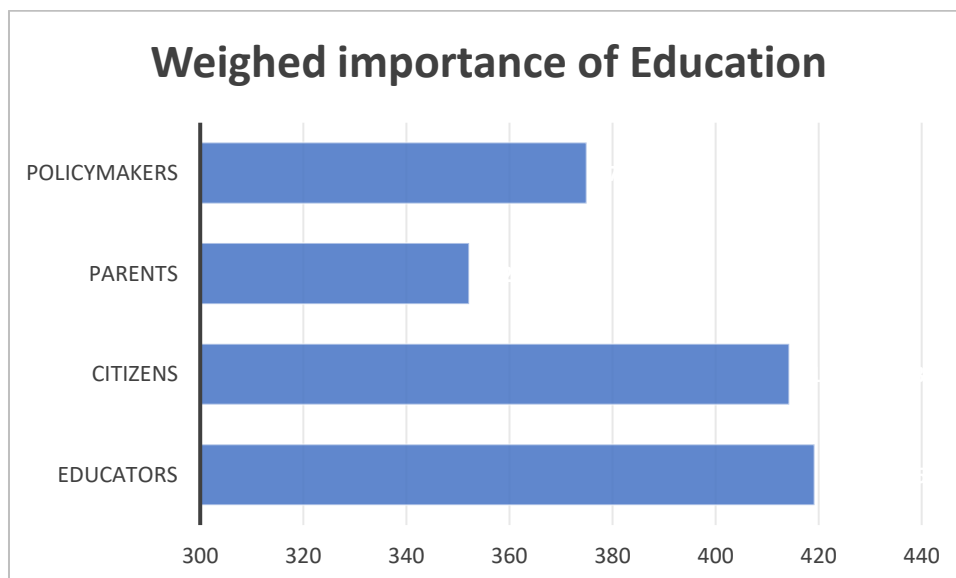

Figure 13 Weighed score given to the role of education per group of stakeholders

It seems from figure 13 that parents and policy makers value the educational role of a school garden a little less than the other groups, but also for these groups education gets the highest score. The difference comes from the fact that some parents and policy makers chose other roles over education as the education would automatically be part of the school garden.

Alternative classroom

In all the interviews and in the survey everyone sees the school garden as a possibility to teach something with it. This can be practical like biology or counting and measuring as well as just being outside and able to get some exercise. When looking at it from that perspective the school garden is an alternative classroom where a lot can happen.

"Yes, exactly the garden as a context, you have all kinds of concepts that the children need to learn and you use the garden as a context to hang everything. You can measure in the garden, write a story about it, move around when harvesting to name just a few examples you can actually hang so much on it." (PM3)

"A school garden can balance classroom-based education with interactive outdoor activities." (survey citizens)

Also, the variation between inside and outside classes was put to attention. Being outside just to release energy or having an exiting effect was named and experienced by several educators

"I think the distraction between the regular classroom and just a nice outside at work is just a really good change. Just like the gym class that most students also like and where they can lose their energy for a while." (EDU4)

"It is a pleasant learning environment that gets children excited has been the experience of recent years. Furthermore, I think that such an outdoor classroom is just very good for the development of children both motorly and mentally. After the lesson in the vegetable garden there is always a nice rest in the class I have to say. Furthermore, I think you can actually link anything to it I have read something about African schools in which they do the whole curriculum from such an outdoor classroom." (EDU3)

In this respect the school garden can also be the place where the principles peer matching and skill exchange as proposed by Illich can take place. Children can learn skills from volunteers and each other or by collaboration and sharing experiences. The importance of learning something from working together was named by PM2 and PAR1

"But ok the role of school vegetable garden is terribly diverse from a green practical room and teaching material to a place to work together, greening the neighbourhood and much more." (PM2)

"But I also think the outdoors is an end in itself, anyway the variety is nice with being in the classroom, but I also think that they should work together with some other children who otherwise don't do so much together." (PAR2)

When a school employs an actual gardener, they can act as an independent educator teaching life skills as well as topics from within the curriculum (Illich, 1971). In a slightly more moderate form it can be viewed as a contact for informal learning and 21st century skills see figure 2 (*What Are 21st Century Skills?*). Teamwork is in that effect one of the important things to learn and currently gets a lot of attention in schools.

Curriculum and organisation

The lessons in the school garden can be designed in a lot of different ways. The schools can make choices to use the garden with just one year group or the entire school. And also, practically you can go into the garden with a small group of pupils or the entire class. EDU1 and PM2 really view the school garden as something that can be used for the entire school.

"And it is also the case that the organizations still think very much in terms of classes or year groups. Then I can pick up a package for group 5-6 and I get a whole batch of lesson letters and 3 flower bulbs. Then I think come on think a little bigger we are a whole school that can be busy with such a vegetable garden at all levels." (EDU1)

"Most important for me is the educational program, where it is especially important that the vegetable garden is part of the curriculum from the pre-schoolers to group 8. That is why it is so important that it plays throughout the program because then it has time to land. I often hear that group 6 is really the group that works from seed to plant and ultimately also makes something with the harvest, but the other groups can also do something with it. You can already show in pre-schoolers that vegetables grow in the ground and not in the supermarket and that goes up to group eight who might be able to do a project about it or set up a market." (PM2)

This is in contrast with the people who experience this as something that you do with one class and where it may also be a challenge to do it with the entire class of on average 30 children all at the same time.

"Because of course it also takes time, you can't go there with the whole class, so you often work in small groups." (EDU5)

"Well, you can't help 30 children in the vegetable garden with 1 teacher, so it has to be either in small groups or with extra help from gardener or concierge or parents." (CIT2)

One of the citizens had a solution for this which is to let children go out of the classroom in small groups during other lessons just to get some fresh air and a break from sitting still.

"Yes, I think that is certainly possible between classes during class time, I think there are a lot of children who suffer from putting up with 40-minute lesson and then on to another substance all day. And also in the acoustics and the noise inside why don't you go out with 5 children? For a period of 15 minutes or 20 minutes, then you can have 20 in the vegetable garden in an hour. Why would you have to do that classroom with 30 kids?" (CIT1)

Furthermore, when talking about the role of a school garden in education it was noticed that it needs to take shape within the curriculum. This curriculum is dependent on the attainment levels set by the government, the education inspection board and vision of the school. About half the respondents see possibilities to attach this to courses in the curriculum like biology or arithmetic. Some clear examples are given by PM3 and EDU3.

"You can get a lot of extra's from a garden by relating everything to it think of arithmetic and language and how you can connect all the subjects that are there to a garden." (PM3)

"I've heard some nice new ideas from PM3 that I'm going to do something with. Especially in terms of calculating distances and surfaces. Until now I mainly did the biology teaching material in the garden in combination with some lessons in the classroom. And I also often try to stimulate some curiosity or inquisitive attitude." (EDU3)

These are courses that are mainly taught in the higher classes but in the schools of EDU1 and the daughter of PAR2 they maintain a school garden with children of a much younger age.

Yes, actually we do the garden mainly with the toddlers and then there it is all about the wonder of how something grows and blooms and where does it come from. In the upper groups, this is taught more with jars on the table, exploring what it is or measuring how many centimetres something grows or something like that." (EDU1)

"I don't think there are any lessons attached yet, but that's a nice idea. I sometimes hear schools that do indeed link it to world orientation that includes biology, but I don't think that happens at my daughter's school. It is more about being outside." (PAR2)

Whether this should actually be planned into the curriculum is something that is also discussed. While school director edu6 wants to leave that open to the teacher's instinct without lesson plans PM1 sees concrete subjects that a teacher should teach in such a school garden.

"As in my opinion, a whole lesson plan is not necessary. I think the individual teacher and the wishes and stories of the children give enough material to bring the experience of the vegetable garden into the classroom." (EDU6)

"You don't have to give more lessons you can biology in terms of photosynthesis and how plants work well just show it" (PM1)

The core curriculum is set around goals in maths, reading and writing but the other subjects like world orientation, biology, history and science are also defined. Also, more and more attention has been given to personal development in society and individually. While most respondents are aware about the core curriculum there is a variety in opinions to what extent the school garden should be attached to the goals of that core curriculum. Citizens 2 and 3 expressed a wish to attach it to actual courses or themes while seeing other possibilities as well.

"That vegetable garden can introduce them to products that they don't know and that's good, but I also think it should teach them things like biology it must be attached to the curriculum." (CIT2)

"Well, that is possible but only if that is a very coherent package or theme, I think otherwise it is also too time consuming. I understand that in the vegetable garden you can also learn skills that you could teach in the classroom, but it is not so easy yet. I have tried a number of times myself to grow things but not always successfully." (CIT3)

This is similar to the opinion of several educators most of them mention the fact that language, reading and arithmetic are the main priority in primary schools. It is actually the levels in these courses that school are assessed on.

"I think that's all possible, but it has to fit within the school vision and curriculum in which language, reading and arithmetic are the main priority in the Netherlands." (EDU3)

A different light is shed on this by CIT1 and PAR 1 who both see the school garden as a place where you can learn something in a different way not just by theory.

"In any case, this generates interest and enthusiasm, and in this respect, compared to the past, this has of course long since disappeared. Everything now focuses mainly on theory" (CIT1)

"No, I think it's fun because you'll be busy in a different way. Because school is mainly working with your head on arithmetic and language and this is active and together you achieve something." (PAR1)

PAR 1 also mention the core curriculum again which gets attention because of the problems in primary education at the moment. Too few teachers, low salaries and a lot of tasks added to the workload. So the curriculum is currently being reviewed and there are also concerns that the curriculum of primary education is getting overcrowded (Rijksoverheid, 2018). EDU4 mentions this as the complexity of the tasks she has to perform as a teacher.

"Yes, I think that happens a lot in schools, your core task is arithmetic language and spelling but then you have to do something with citizenship and social emotionally still needs to be added and healthy food" (EDU4)

Workload

Besides the positive reasons mentioned in the last two paragraphs there can also be reasons to decide not to have a school garden or at least acknowledge that there are challenges. We saw this already in the last remark of the last paragraph where the crowdedness of the curriculum was reflected on. In the survey this was expressed in strong words as well from one of the respondents.

“School programs are already overcrowded, I do not see food education as a top priority to add to the program at every school, among other things because of organizational burden. I am for schools that consciously choose this based on their own qualities/possibilities and can therefore distinguish themselves from other schools. No mandatory additional programs.” (Survey educators)

This is in complete contrast to what PM3 suggest, she sees the school garden as something that is not an extra burden just an alternative and even a better one than teaching in a classroom

“I don't see a garden as something that comes with it because that's what schools sometimes think. I don't see it as more, but as better” (PM3)

Most respondents actually have an opinion in between these two boundaries. Seeing the school garden as something that will need extra manpower and to be careful not to let teacher carry the task alone

“Because that the vegetable garden is carried by a teacher is an illusion, there is a lot of change in staff and they are often too busy with all kinds of tasks. So, the cooperation with the outside is important or you have to have it like in Amsterdam where those gardening complexes are available, but I think that costs 4 million euros at the moment and we don't have that money.” (PM2)

“There are so many tasks in the package of a teacher and director that I really see is as that there should be separate manpower for that.” (EDU4)

“The teachers shouldn't feel like we're going to throw that over them again, which makes them even busier.” (PM1)

In recent years there have been a lot of strikes from primary school teachers because of excessive workload and to little income. This is a concern that was expressed by two citizens in the interviews.

“In any case, I am in favour of it and hope that schools are too, but of course they are already very busy. The teachers went on strike for a reason.” (CIT2)

“If you already hear how much time a teacher has to invest in keeping records about each child, it is almost impossible to have a vegetable garden with it.” (CIT1)

Setting up a school garden is probably the most time-consuming part, off course maintaining it also requires work and planning but the initial phase is probably the hardest.

“That is something that must be very clear for schools in the end the school vegetable garden yields a lot, but it certainly takes a time investment and especially in the start-up phase if the organization is not yet embedded” (PM3)

This workload has been caused by several different developments like more administrative tasks, changing world, more divers tasks and personal reflection (Ballet, 2007). In an ever-changing world the demands on teacher are increasing the school garden can be an example of this.

“Above all, I have idea that more and more is jammed in and the timetable is so packed already, subjects such as geography, biology and history we now offer every three weeks because it just no

longer fits the schedule. You used to get that every week but with everything that's come with it, it's no longer possible.” (EDU4)

In some schools this problem is dealt with by an active parent community that invests time into these kinds of initiatives. In that way the teachers are unburdened from these tasks.

“Good that you say that because we really need parents here because we are already busy enough with the lessons and all kinds of other fun initiatives that are also important. We now have a working group of parents who do that and the main parent has said that he will continue to do so until his youngest child is out of school.” (EDU1)

School type and learning style

Because there is a lot of freedom in designing education there are a lot of school types in the Netherlands. In Jenaplan and Montessori education for example the child chooses their own path. There are religious schools and schools who work entirely through projects. The school garden might fit some school types better than others.

“Might also be down to how education is taught in a school. With project-based education, I think it is easier to think to do that a bit more freely, but I can also imagine something like a biology class outside.” (CIT1)

“I think that the message about the vegetable garden can also be adapted well to the ideology of the school in a free school something different is fitted in than in a Christian school of course.” (PM4)

Especially in schools that do project based learning a school garden might fit very well. But this type of education also gives challenges teacher need to be very flexible and creative to fit such a school type.

“That is also true, but I am also very critical because this form of education does require something from teachers, because we are working through certain frameworks and especially projects. But there is no standard method for that. And a lot of teachers often say oh nice about that but then I ask them okay if I have this goal now how would you shape the lesson and then some of them certainly do not get any further, that is because they are trained in the method for this goal pick task 23.” (EDU5)

“Yes, that can be very motivating, at my previous school we had project-based learning and there I also had contacts with other schools where they did the core curriculum in the morning and every afternoon what they called studio. Then students could register for a course they liked for 4 weeks and attend that course. Looks a bit like Montessori in which you can determine your own learning path as a child.” (EDU4)

Besides that, there is a growing interest in learning styles how do children best learn new skills and knowledge. Some children learn a lot by doing things others might want to study the theory first. This was also mentioned in relation to the school garden.

“I am not in favour of experiential learning in all respects, but the school vegetable garden does offer it in a good way because it is in line with the biology of group 6 and because of the experiences also offers opportunities for the teachers use it in other subjects.” (EDU6)

“It probably also fits better with students who have more of a do learning style than from the theory booklets what learning” (survey educators)

“Not only your head is important, but it also has to inspire you and you have to do something with it. And that also appeals to different learning styles if use all of your abilities you learn much more that is also important for the vegetable gardens.” (PM4)

Only one parent mentions that it might have some to do with the teachers' individual qualities. While hard to measure some teachers are just better in adding current affairs into their lessons and inspiring kids than others.

"I think if a teacher brings it in a fun way and has a fun program that works. But that is actually the case in all subjects. History can be very boring, but if you bring it with current events, it can also be a lot of fun. So that can also be the case with a vegetable garden. But can teachers do that? Oh, that also reveals something about my image about teachers." (PAR1)

Participation and involvement

Quantitative data participation and involvement

Figures 12 and 13 were created in the same fashion as figures 6 and 7 described in the paragraph quantitative data health. These graphs show the importance the respondents attributed to participation and involvement. The spread here is very even over the different positions. This means that for some it is important while for other less so.

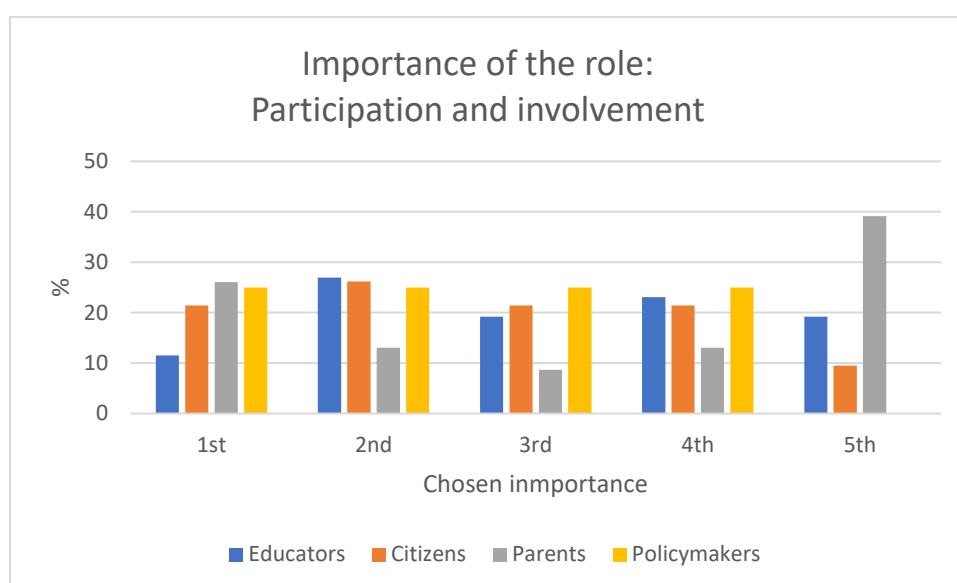

Figure 14 Roles of the school garden, score given to the role of participation and involvement per group of stakeholders

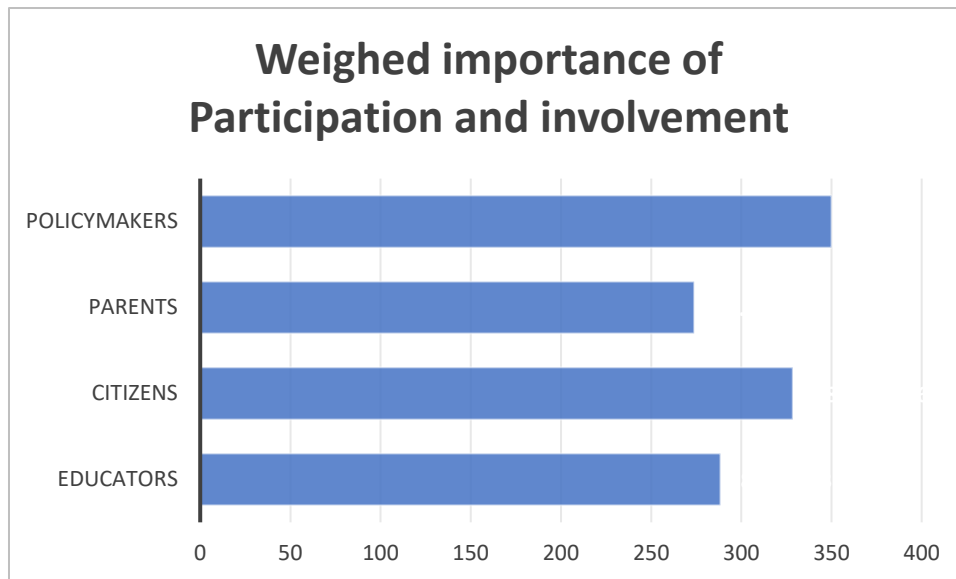

Figure 15 Weighed score given to the role of participation and involvement per group of stakeholders

Figure 15 shows that on average the importance of participation and involvement is rated slightly less important than health and more important than accessibility.

Volunteers

Using the school garden will mean that in almost all cases volunteers are needed. This is probably the hardest part.

"The biggest problem is really manpower, a lot of parents work and you just can't work on your own with 30 in the vegetable garden. We can really unburden schools with money for the construction, planning and educational materials, but I don't have a ready-made solution for finding volunteers." (PM3)

These volunteers can be parents but also people from the neighbourhood. Since finding volunteers is such a difficult task, several respondents offered suggestions on how to recruit volunteers.

"Organize an event invite the people and hang an action on it is also a good way of organizing participation at the moment." (PM4)

"It starts with a vision of what you want as a school with that vegetable garden and I'm thinking of a neighbourhood meeting or maybe simpler just asking around the neighbourhood" (CIT2)

"Setting up a neighbourhood meeting or an advert in neighbourhood newspaper. I don't know maybe the school should organize something that lets people know they're looking for volunteers an information market or a theme day or something." (PAR2)

"So, you have to look for it mainly in the voluntary atmosphere or make combinations, maybe there is a church with an active parish nearby that can mean something or a community centre with garden." (PM2)

When recruiting volunteers, it is good to realise that the underlying motivations to do this kind of volunteer work are important. These motivations can be related to something you want to learn or develop but can also be socially motivated, wishing to work together or meet people (Anderson et al., 2018).

"I have a lot of contact with the Weezenhof and often meet very enthusiastic volunteers who are really passionate about what they do. Whether it is volunteers at the police consultation hour or people helping others with a tax return, that is just very easy-going. That is why I would also like to

see volunteers in the school garden who really have a thing for gardening and want to transfer that enthusiasm to the children. Because of if that passion is there, it almost always goes well didactically.” (EDU 6)

“I actually got that participation as a gift from the predecessor, they were real association people, members of many clubs. So, when he started, he could write to all those clubs to help build the vineyard. And he has managed to attract a club of permanent hardworking volunteers there. He was also a very hard worker himself, so he set an example and he was always very loyal in his feather life and so are those volunteers.” (PM4)

Of course, when parents get involved, the motivations can also come from a commitment to your children or a sense of peer pressure to do something for the school like other parents. It is important to understand these motivations and communicate with the volunteers about it.

“No, they are mainly parents and a single grandfather and grandmother now, so that changes quite a bit through the year. I have no problems with parents as a volunteer and I am not as firm about that as our director, but a little continuity would be desirable that saves me a lot of time.” (EDU3)

An example mentioned by PM4 is the important fact that setting up a school garden might require a different type of volunteers then maintaining the garden and such things should be clear when you start recruiting volunteers for the school garden.

“Also, indicating the first phase is perhaps the most fun, but you also have to remember that management and maintenance might be better suited to another group of volunteers and prepare schools that you may have to make an effort to find people a second time as well. Because starting something new is very different from maintaining the dynamic of something and that often requires a different kind of people. That is often overlooked and then people get disappointed. And you might have to recruit those people in a different way. You can draw up a strategy for that, of course.” (PM4)

Barriers for volunteer work are mainly time driven having other time-consuming obligations like a job, study, meetings etc. is the nr 1 issue for people to drop volunteer work (Anderson et al., 2018). Other barriers can be a lack of being involved or unknown time schedules for tasks can also be major issues for people, which once again shows how important communication is. That is also why some schools opt to hire someone professionally to do the school garden project with children. PM3 is a strong advocate for this and EDU5 actually hired a concierge with gardening skills to ensure continuity.

“I actually believe that the person who teaches should be paid. They have to work with the kids and take care of the garden and make sure it is a success experience. For that you must have someone who is skilled, but for that situation there is simply no money.” (PM3)

“Yes, actually, the concierge is going to do that with the teachers. He is a gardener, so he actually becomes the head of that team and the teachers have their role in that. And that is nice because he is always there to guide the kids. And then I do not depend on parents who want to do that for a while and can no longer do that because of work or any other reason. So, we were really looking for a stable factor in that. Because you see that in a lot of schools, they set everything up very nicely, but it dwindles down again, which I think is such a shame.” (EDU5)

But even with a professional or semi-professional gardener in the school garden it isn't always a success. Besides gardening skills, the volunteers or employees also need educational skills

“I think our director told you that last year we had a gardener with whom we didn't click, which was tricky. He knew a lot about gardening but could hardly share knowledge or hand over the work and that is not convenient in a school. The rest of the volunteers are actually enthusiastic not everyone

has a lot of knowledge but then they ask me or someone who does know. They are especially good at stimulating the children and I like that.” (EDU3)

Resilience and protectiveness

Resilience wasn't much explored in the theoretical framework of this thesis but came up in one of the first few interviews and was mentioned a lot by all educators. Resilience is the capacity to face and recover from difficult situations. To acquire resilience, it is important to actually face difficult situations, most educators I interviewed showed concerns about parents' willingness to let their children experience such situations.

“What we see more here is children who get the tomatoes sliced at home and then here they have to take a bite of a whole tomato and that is then an issue. Then I think the tomato has done its best to grow so beautifully just eat it. That sort of thing is sometimes the battle here.” (EDU1)

Especially school director EDU5 made various points about this. Her school is in a new neighbourhood and most residents are highly educated even though the municipality does try to get more diversity into the neighbourhood.

“But our priority now is very much resilience. In this neighbourhood we must deal with a lot of curling parents. Parents who want to sweep the path around their children clean and that is a really big problem socially. Parents who keep holding their children too close almost do not let go and want to keep doing everything for them. While we are wanting the children to learn how to function themselves and that requires things like curiosity but also just falling in the square and not panicking. Or you can get dirty, for example, and that is a really huge problem in this neighbourhood, but it is a big social problem anyway. Before that, we worked at a school in one of the neighbourhoods with the most social disadvantages in the Netherlands and we did not have that. It also has to do with the large number of highly educated parents who both work and then you may be a bit more concerned when you spend time with your child. And of course, that is all well intentioned, but what you achieve with it is not good.” (EDU5)

She continued to explain that this is definitely a problem going forward towards secondary education.

Yes, I have children here in the 7th grade who are still taken to school by both parents. And do not get me wrong, I think it is pretty good that the parents come to their children's school occasionally. But a year later, that kid must go to high school. And one problem that is linked there is that we are now seeing that alcohol and drug use in high schools is enormous. And then we are talking about children aged 12-13-14. Because they have not learned to make good choices or to choose the right path with trial and error. And at when at high school, parents have to stop holding them that close, but that has not gone with gradually phasing out. No, it is instantaneous. (EDU5)

Resilience can be a stimulator for participation while overprotectiveness from parents can be a barrier. A problem that overprotectiveness also brings was reflected on by school director EDU6. He sees that parents who volunteer often have more attention towards their own children and their friends. This is a reason why he would like volunteers who do not have a direct link with the children in his school.

“Yes, in my experience at these and other schools, the parents are often very involved in their own children and their children's friends. They may not do this consciously, but for example with reading assistants we do see a kind of behaviour. Then there is not always the attention for the children who need it most.” (EDU6)

To understand parents' perspective on how their children should be approached, I questioned them on acceptance towards volunteers and access to the school garden from the outside world, beyond

the parents. This question gave contrasting answers while one parent was quite protective in her answer the other one saw no problem with outside volunteers.

I also wonder how I am supposed to see that. If there is a large vegetable garden there, that the local residents will all get to work there? Then I think I want to know who they are and have a proof of good conduct from everyone. So yes, I think it should preferably be parents, you know them and they have children in that school themselves, so they have an interest in it. Certainly, they are interested in the fact that it is a safe environment. And someone from the outside is possible, but then good agreements have to be made about it.” (PAR2)

I am fine with that, but I do not know if you get that done during school hours. But I do imagine a couple of grandfathers from the neighbourhood, over-65s who enjoy that and who get something as a reward. Because if you do it right, you also have quite a lot of produce of such a vegetable garden. I do not see any problems there, actually. (PAR1)

Colding & Barthel showed in their article from 2013 that managing common green spaces can build resilience in the community and that involving diverse groups of people is an important success factor (Colding & Barthel, 2013). PM4 supports this and advocates an open space where people can meet and experiment.

“So, I would also like to give the vegetable garden a social function as a meeting place without a large fence around it or a gate with a large sign with house rules it should be an open experimentation room.” (PM4)

When social groups and especially parents want to protect their children for all harm that can occur this is a very big barrier towards building resilience. That overprotectiveness is an important issue is slowly being recognised which can for instance be seen from ad campaigns which call for less control when playing outside especially for boys (Sire, 2018).

That being said EDU5 doesn't see a school garden as an ultimate solution for this problem. Even though you can get dirty and experience some challenges the problem needs more attention.

Yes, you are right about that and we will have to look at whether that can also play a role in that vegetable garden education. But the problem goes beyond just getting dirty. Let me give you an example. We do not have fixed places for the students who change places. But they all have a tray with their own materials. And with one student in one of the higher years the name sticker had dropped off that tray. My daughter would say whatever but in this case the parent came before class to put a sticker with his name on it because what if he cannot find his tray anymore. I always find that example very typical because that clinging and protection is huge. (EDU5)

Support

How to support the school garden from the municipality was one of the main questions the municipality is trying to answer from this research and other experiences and research. So, it was important to ask the respondents on their views on this topic.

Mainly the educators and policy makers had clear ideas about this. PM1 would have liked to bring this to the attention of the national government but so not enough support and too large a distance as barriers for that

“Yes, I think that would be national support of course nice but the distance from the municipality to the school is much smaller.” (PM1)

“I'm more at a distance, so that's a tough question for me. I can tell you what the national government should do, for example. Look the government now has several programs to support school vegetable gardens and or the healthy lunches, which I think is an amount of 5.7 or 5.8 million

euros. That is very little. Secondly, the state government works very fragmented in health policy's it is at several departments and prevention is separated from cure and care. So, there are also all sorts of divisions between the ministries and within the ministries that prevent this from happening. That is also what bothers me the most because it keeps you thinking the way you think, because ministries also think in a certain way" (PM1)

One of the reasons for this distance are also the thick walls between departments of the national government. Policy on just health care alone is spread over 3 departments. The municipality also experiences this kind of problem while internally they are trying to strike down those walls.

"So, you can see, where almost all partitions here are disappearing, there are still some in the provinces and you don't want to know how thick the walls are between those different departments of the national government." (PM2)

But the fact that there are walls between departments is not the only problem. All 3 types of government start projects with similar goals and points of entry. This will make it difficult for schools to understand where to go for which support.

"There are quite a lot of projects with the same types of goals and what would like to see these projects come together instead of putting in a more and more new projects from the same angle. I think that it is precisely because of this jungle of initiatives a lot of them fail. Look, of course, I know the situation in Arnhem better, but there you just went to one organization and all the initiatives were collected. That was the CNME and there was everything they literally came to help setting up vegetable garden patches with the parents, so there was real practical support there. Fortunately, I have someone at this school who knows about it, but if you do not, it gets harder. Then you depend on parents and then you have parents who may or may not know about it, you are dependent on that" (EDU5)

The other school director I talked to has been working in Nijmegen for a lot longer and was not so convinced about bundling these initiatives. The reason for this is that not every project is of similar quality and if the municipality bundles everything it might look that way.

"Yes, it is here, but I think that is a difficult question as to whether all this should be bundled together. I have been working in Nijmegen for 23 years, so I know my way around and I also know which organizations have good projects and which do not. If you bundle them all in the municipality that might give the idea that they are all similar in quality. But I do agree on the issue of too many initiatives being fired at the school and maybe there could be some filter." (EDU6)

When I asked the policymakers on how they are executing their plan to understand how they approached schools PM2 And PM3 explained their strategies.

Look, we were very conscious when we heard that there was a subsidy for green schoolyards the Bastei involved. We have said you have nature and environmental education and the contacts, so you are going to help unburden those schools. (PM2)

PM3 was employed by the municipality specifically for this reason to unburden the schools.

"In schools that have asked for a cultivation plan as support, we need to evaluate whether they can continue on their own next year or whether they need more support. But there is a problem if you do not have anyone with expertise, you as a school can fill in the decision tree about vegetable gardening and make an education plan, but if you have never put a potato in the ground, it will be difficult to implement it, then an expert really needs to come and take them by the hand." (PM3)

"I'm actually thinking about coaching teachers in the first classes. I would also like to see how teachers do in the first year. I do think that just a cultivation plan is not always enough." (PM3)

This approach was valued by school director EDU6 but he also proposed an idea for some additional support.

"The municipality advisor will come to observe the first lessons and may be able to give some tips. Those are all positive things. The municipality cannot solve the problems of too little time, that really lies with the department of education and I do not really see any progress there for the time being. What they could still do is facilitate a knowledge exchange platform. As far as I am concerned, digital because I don't need an extra study day or anything like that that needs to be scheduled." (EDU6)

Based on the critical notes and suggestions for additional support teachers and school directors proposed I asked the PM2 about what they could do with those suggestions.

Yes, I understand that point, maybe we need to still develop here or we have too many points of contact. It is perhaps also good to look at what else goes to the schools in terms of initiatives and subsidies and who exactly does what. That could make the Bastei a better point of contact. And maybe that is also part of facilitating and we also need to facilitate this towards schools. (PM2)

Other respondents recognised that the municipality should play a role but not sure which one. In the survey this was posed as a multiple-choice question which will be discussed in the next paragraph, because that data has more quantitative characteristics than the responses in the interviews. Edu 2 who teaches at a secondary school gave some suggestions about support in a wider context.

"Nevertheless, I think that there are also people in the municipality who understand something about the DNA of a neighbourhood that could also bring the school and neighbourhood together. On the other hand, of course, you can also involve students very well in such a project from the design already, in the organization. The community centre, for example, has a lot of contacts with people who volunteer and can sometimes use products for a free meal or something. But I also think that the municipality should encourage the schools to seek contacts with the neighbourhood." (EDU2)

"I would like us to be able to achieve that in the future and I think a school vegetable garden can contribute to that. But we need more connecting forces to counteract the advance of individualism a little bit. In this respect, I hope that the municipality will continue to invest in social projects in the district, even though there is more and more skimping because the Hague is giving less and less money." (EDU2)

But school gardens can even develop without support from the municipality and without subsidies. This is what happened in the school of EDU1. The school garden was established because the parents wanted this.

"I think we were actually just ahead of the initiative that is now under way in which something like 30% of schoolyards will be greened by 2022. So, we have not been able to make use of that subsidy. We have done this more from our own initiatives such as a sponsor run and all that" (EDU1)

Connections and society

Connecting to society is something a school garden might do and is probably most important for low SES areas where the most health benefits can also be achieved from the school garden (Utter et al., 2016). Talking about low SES areas is mostly a scientific and political subject that policymakers mention more often than those in non-government positions.

"7 years less long life, with nitrogen and particulate matter then we are talking about months and we are very worried about that, but this is 7 years. That is why I think in politics this does not get enough attention, this is a much broader problem and then you always look for a focus point as a politician to

make that clear and that is why I think that school vegetable garden is a very good one. Because with that you can show the different functions that that garden can have.” (PM1)

“Yes, this sounds contradictory, but it is not, trust in government is not the same everywhere, but there are organisations that are committed to social developments that are trusted in low SES areas” (EDU2)

This means this subject only came up a few times during the interviews but as PM4 has experience with setting up a community garden it is presented here because there can be some pointers that are useable to better understand how connections to society can be made from a school garden.

“The project we set up was an edible permaculture in Pomona, it was an apartment district with lots of flats together with a community centre in the middle. The residents there often had many different cultural backgrounds less educated and many incomes from benefits, actually also the group that is very difficult to reach and do not really want to be helped. Such a community centre knows that although they do not really want to be helped, they still benefit because in those groups loneliness and poverty are often also very high.” (PM4)

“We used a concept from Bob Hopkins called transition town and I think it fits in very interestingly because he makes a very strong link between green projects and social change. For example, he shows that you can also apply a concept such as ecological balance to society. It is mainly an answer to climate change, you can take action here but also proactively set yourself up. If you reduce globalisation to making more connections both economically socially and ecologically, then you get more community sense and cohesion. People get back into conversation with each other and also start to feel responsible for their immediate environment and sometimes even act to make their environment liveable.” (PM4)

“What I see more and more is the cafeteria model, I get more and more emails with best I saw that you are looking for volunteers. I am interested in this, this and this and I am available on Wednesday afternoon from 14.30 to 18.00 and Thursday evening from 18.00 to 20.00. That is the new kind of volunteer they only come for a short time, joining events such as the neighbour’s day and the NL does day, that is also interesting for vegetable gardens.” (PM4)

Additional quantitative data

Connection to the neighbourhood

An additional question in the survey was to what extent should a school garden connect to the neighbourhood answers were possible on a scale from 1 -100. This is presented in figures 16 to 18 showing an average and the spread.

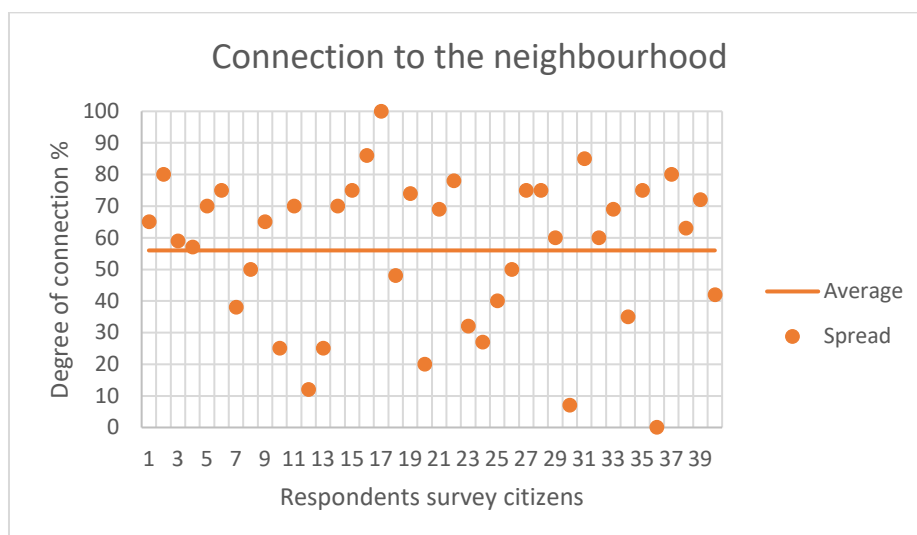

Figure 16 Connection to the neighbourhood scored on a scale of 1 to 100 by citizens

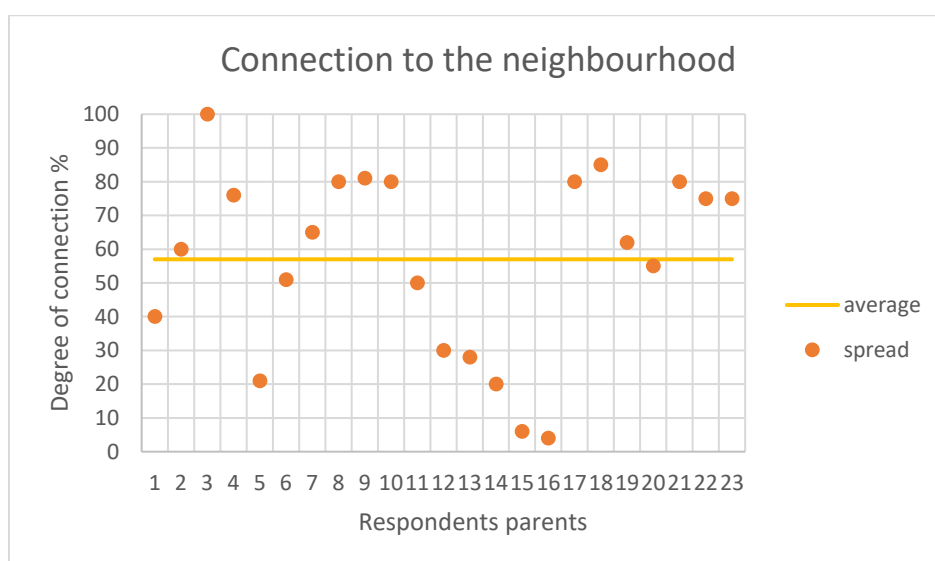

Figure 17 Connection to the neighbourhood scored on a scale of 1 to 100 by parents

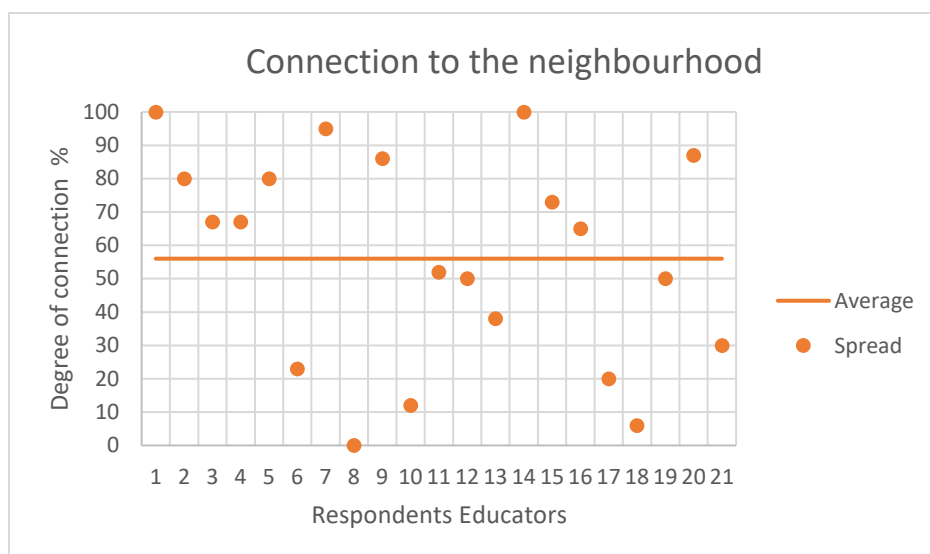

Figure 18 Connection to the neighbourhood scored on a scale of 1 to 100 by educators

Interestingly the average is almost the same for every group at around 58% and for all groups the spread is very large. So, there is a lot of difference in opinion about the idea that the school garden should connect to the neighbourhood.

Municipal Support

The Graphs 19 to 21 shows what respondents thought the municipality should offer as support. This was asked as a multiple-choice question with five answers of which more than one could be chosen. From the respondents that chose “No they should only support financially” there were none that chose a second answer.

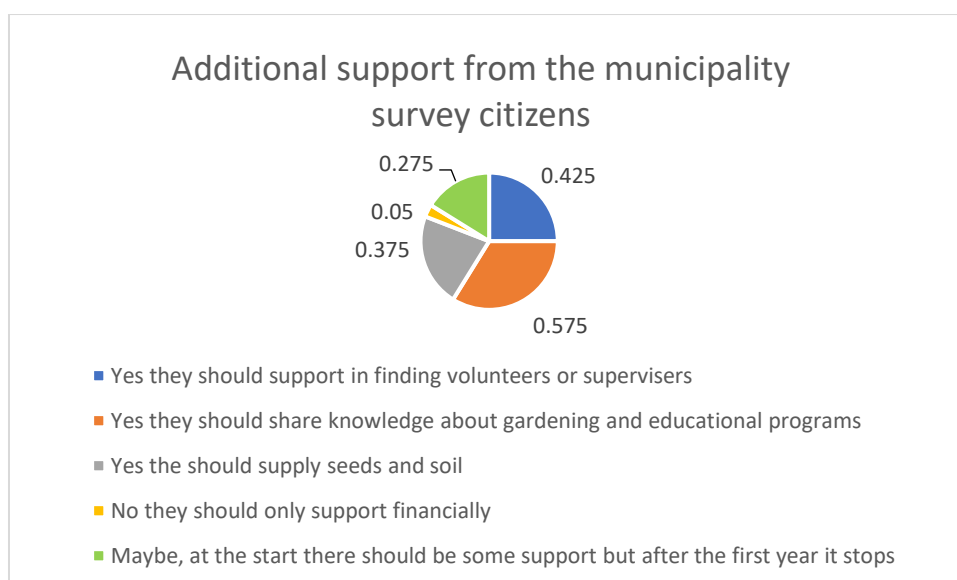

Figure 19 Additional support chosen from five options by citizens, more than one answer possible

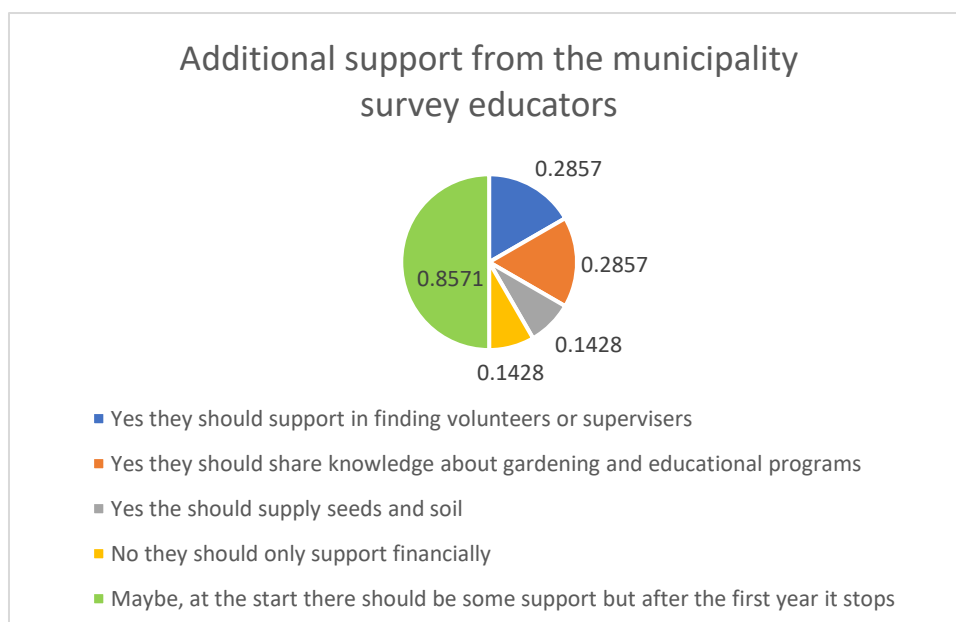

Figure 20 Additional support chosen from five options by educators, more than one answer possible

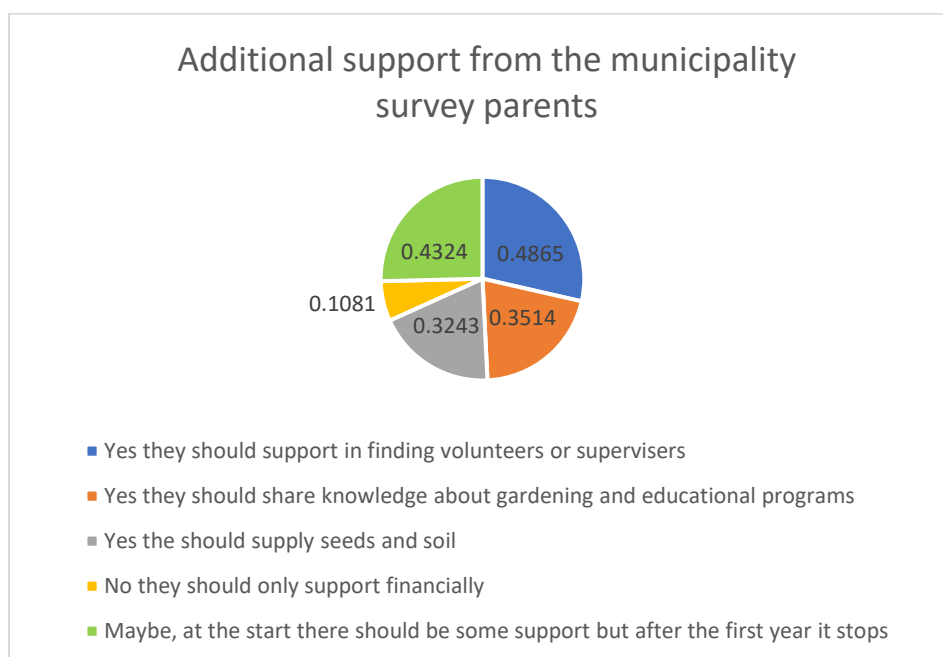

Figure 21 Additional support chosen from five options by parents, more than one answer possible

These three graphs show that there is support from the three groups for the municipality to support school gardens with more than just money. But there is difference in what kind of support they support most. By citizens the sharing of knowledge is most supported, by educators support for a whole year to set it up and by parents all measures have almost equal support.

School garden and food education

Graphs 22 to 24 the importance of the school garden for food education on a scale of 1 to 100.

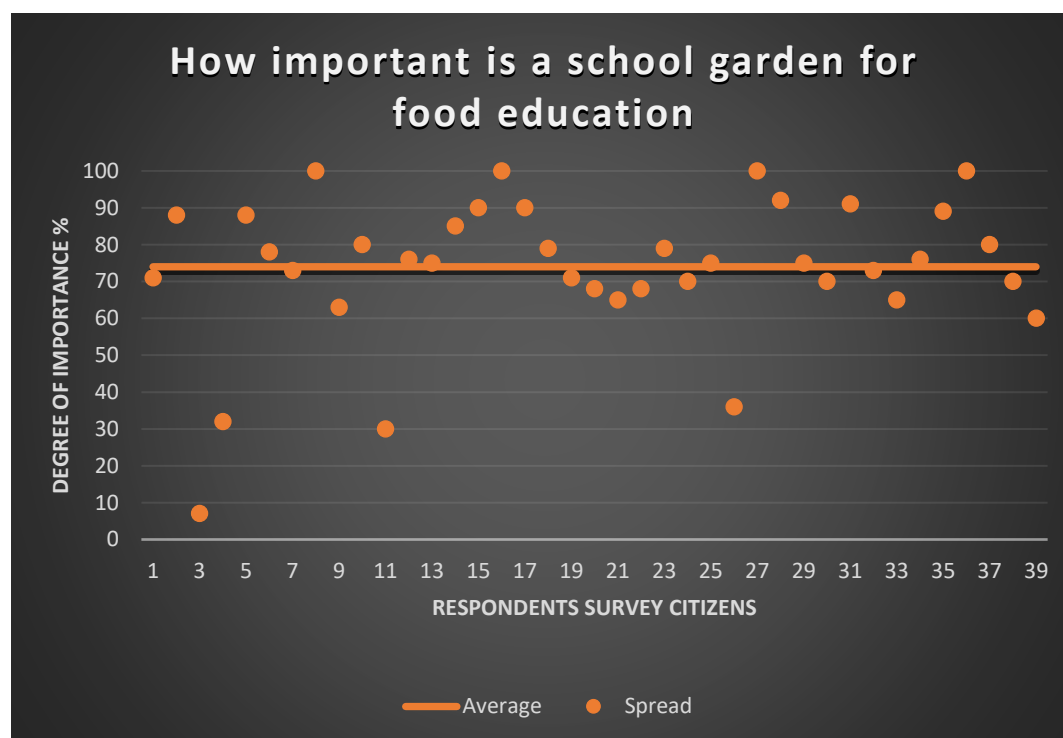

Figure 22 Importance of a school garden for food education scored by citizens on level 1 to 100

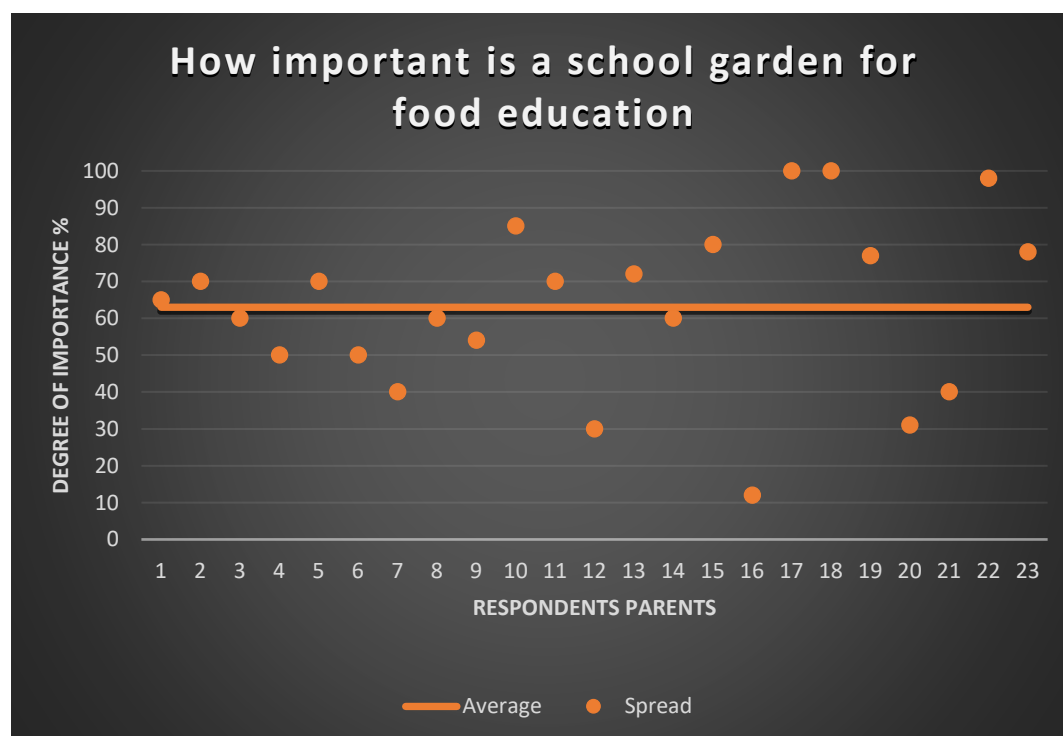

Figure 23 Importance of a school garden for food education scored by parents on level 1 to 100

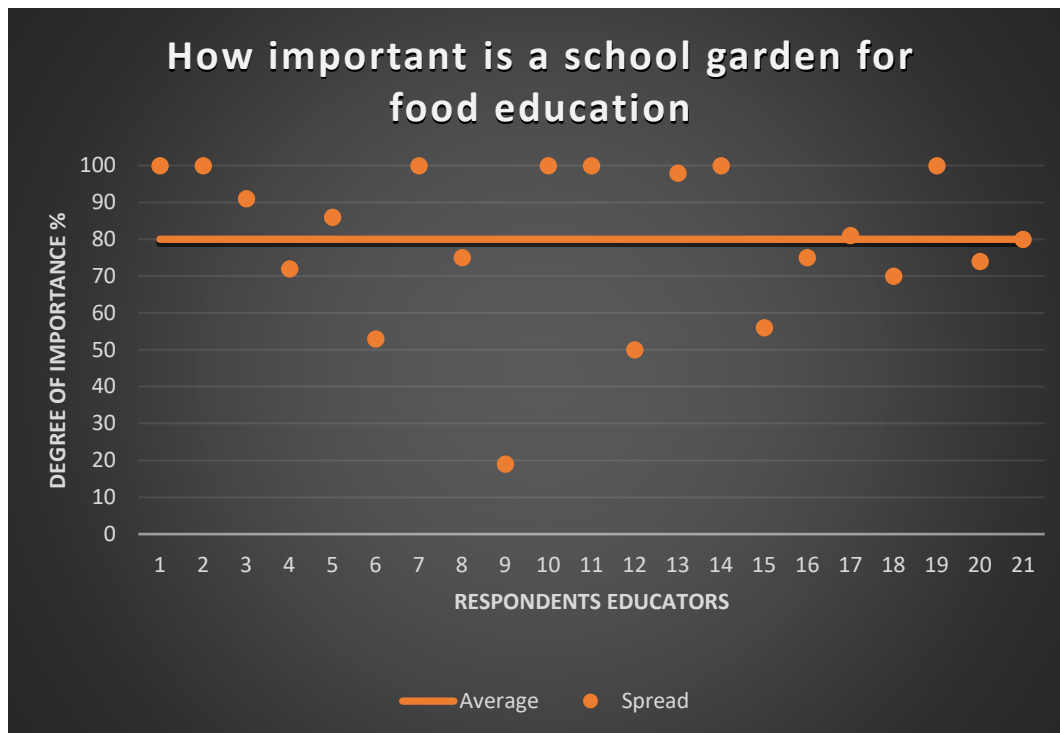

Figure 24 Importance of a school garden for food education scored by educators on level 1 to 100

Alle groups actually acknowledge the important role a school garden can play in food education. The lowest degree of importance was assigned by parents with an average of 63%. Citizens and educators scored this relatively higher at 74% and 80% respectively.

Discussion

Because of the limited number of interviews and the excess of highly educated respondents the data found in this research is not representative of the general opinion in the Netherlands and Nijmegen in particular. But it does show a variety of drivers and barriers towards establishing and embedding school gardens at primary schools. For the municipality of Nijmegen this can aid in chosen the right approach to achieve their goal of establishing a school garden at every primary school in Nijmegen.

On the issue of health several subjects were specified in the interviews and survey. First of all, health care and health care cost were related to income distribution. It was recognised that the health problems are bigger for people in low-income neighbourhoods and with low educational levels. This was also a conclusion from the WRR in their policy advise about health care (Broeders et al., 2018). As one of the citizens mentioned this might be caused by the price difference between healthy and unhealthy foods and their accessibility, which creates inequality in society. When relating this to social cohesion these low-income groups lack in self-motivation either through deprivation or lack of knowledge. Furthermore, institutions are not reaching them to provide the basic human right of good health. The fact they are not reached was supported by one of the policy makers who argued these groups often do not want help from institutions.

The health benefits of a green environment have been shown by many researchers, for instance Tzoulas et al showed connective green spaces to have health benefits and Wells et al stated that being outside is a strong precursor for physical activity (Tzoulas et al., 2007; Wells et al., 2014). Several policymakers and educators believe in those benefits. Such as reducing ADHD and a positive effect on the development of children. One of the parents does not see such a strong connection and raises the issue of the amount of screen time children have which she sees as a barrier towards the

role of health. So, speaking about a school garden as a green activity space there seems to be agreement on the assumption this is beneficial. On the behavioural side PAR 2 makes an interesting connection to the fact that our social world has moved to online space more than to actual places in the neighbourhood.

Making healthier food choices because of awareness of the effort it takes to grow food was mentioned by many respondents. This was also shown by Wells et al and even proven in the large-scale study by Utter et al. that showed an increase in vegetable consumption and a lower intake of fast food (Utter et al., 2016; Wells et al., 2014). But even though this is the case the survey showed that parents least acknowledge the role a school garden see figures 22,23,24 can play in food education with an average of 62% importance while citizens and educators value that role a lot more with an average of 75% and 80% respectively. It might be the case that parents see less in alternative ways of educating children than is currently common, so are less openminded about practices as deschooling or informal learning. This also connects to the view of the respondents on tasting and experiencing food from the school garden. The policymakers are convinced that the school garden will provide a different attitude towards food at school as well as at home. Educators, parents and citizens have reservations about this even though research has shown this to be the case to some extent (reference). So also, in this a difference in the convictions about the effectiveness of the learning activities in a school garden can be seen.

The most variety in opinions occurred in the topic if health was actually the responsibility of the school. Three respondents were very clear about that being the responsibility of the parents. five respondents saw it only as a partial task of the school and three respondents saw it as a responsibility the school should take seriously. This reflects both on informal learning as on social cohesion. How much additional informal tasks do we as a society want to put as a responsibility of the school and how can we split the responsibility of health between the individual parents and the school as an institution. The latter can be based on trust or decision making within the direct community of the school. The mixed responses show that both are not fully embraced by all respondents.

Based on figures 6 and 7 it can be seen that policymakers value health as a role of the school garden most, shortly followed by parents and citizens. Educators have a distinctly smaller valuation of health as a role of the school garden. The last fact is curious because they did accredit the importance of the school garden in food education. Which suggests that they value the educational side of this more than the health side.

Looking at respect and awareness Stocker and Barnett showed that attitudes towards food and food production change when working in a community garden. PM2 and EDU 3 also reflect on this and show that a lot of complex concepts like biodiversity and water use are things children encounter. That is also the function of green infrastructure in cities a way to manage water and enhancement of biodiversity for the neighbourhood (*Green Infrastructure - Environment - European Commission*). Furthermore, respect towards the food you grow is also enhanced which gives sustainability awareness even though EDU 6 also rightly points out this can be learned through many other lessons as well. Respect for the neighbourhood will create a relaxed space where people can connect with each other and will contribute to social cohesion.

A correlation exists between our food system and alienation. Carolan shows that it is a barrier in moving towards a more sustainable agri-food system (Carolan, 2016). In the interviews and the survey were many examples of the way the respondents believe children are alienated from food. This alienation is also a barrier towards social embeddedness since we have lost the connection to our own food production practices it will take time for everyone to embrace urban food production.

A factor that was also mentioned by mainly citizens is that a school garden contributes to aesthetics. This might not be integrally connected to sustainability but possibly has a function. Pride about the

neighbourhood can inspire others to green areas as well and in that way a green infrastructure can be strengthened.

Even though environmental problems like food waste, insect populations and biodiversity could be engaged by a school garden, there are also some respondents who think sustainability is not necessarily taught at school or could be taught in other ways. This is also seen in figures 8 and 9 where the most notable observation is that many respondents find sustainability the least important role of a school garden.

Accessibility was a role discussed in the interviews in two ways, first as food accessibility second as accessibility to the garden. Even though there is enough evidence like that from the WRR that food accessibility is also a problem in the Netherlands this was not recognised as an issue by most respondents. If it was recognised it was quickly stated as something that was understood but not happening in their personal circles.

The discussion of accessibility of the gardens focussed on the necessity to fence off the school garden or locate it in an enclosed space or not. On this topic the opinions varied educators focussed on the fact that the school garden needs to be a success story for the children so it should be protected from vandalism with a fence or locating the garden so it is not accessible is common practice. Several citizens, policy makers and parents saw possibilities to leave the garden open unfenced and accessible and involving other people. Tidball & Krasny showed that attractive open green spaces bring people together, brings relaxation and can even build social cohesion, so it was a valid point made by PM4 that if people are proud of such a green space very little trouble is likely to happen.

When the topic of connection to the neighbourhood came up a very distinct difference between policymakers and the other stakeholders can be seen. Policymakers present the school being in the centre of the community and able to play their role there while all the other groups saw schools as an independent institution that does have contact with the parents but is not that connected to the neighbourhood. This difference shows that policymakers have an idealised view the cohesion a neighbourhood has.

Figures 10 and 11 show that parents rated accessibility higher than the other groups and citizens rated them the lowest. It is not possible to say how the respondents interpreted accessibility. Did they see this as food accessibility or as the accessibility of the garden?

The educational role a school garden can play is recognised on the level of alternative classrooms by nearly all respondents. The possibility to teach children about plants, biology and several other topics is named numerously. So, ideas and thoughts that Illich posed in his deschooling essay are finding their way into education. Things like learning from each other or from an expert that is not necessarily a teacher, like volunteers or a gardener can be integrated into education and seem to be accepted by the respondents. Of course, Illich had a more radical view and wanted to get rid of schools all together which isn't supported but learning styles and 20th century skills are getting attention and comprise part of Illich ideology (Illich, 1971; *What Are 21st Century Skills?*)

How to shape these lessons in and the school garden and link them to the curriculum is an interesting topic because opinions varied. Edu 2 found it very important that the school garden was a topic for the whole school from pre-schoolers to group 8 while PM3 focusses the school garden on group 6. In the school of EDU1 the school garden was focussed on pre-schoolers and done in small groups as well as with the whole class. CIT3 also favoured doing lessons in small groups so the children could get out of the classroom and reload their attention, while others viewed it as an activity with the whole classroom. To what topics these lessons could be linked to the curriculum gives an assortment of ideas. While it is recognised by some educators that the core curriculum is maths, reading and spelling, which they are evaluated for by the education inspection board, they do see possibilities to include a school garden in their curriculum. But all the respondents had their own

ideas on how to achieve this. These varied opinions show the diversity in Dutch primary school education. The many different school types that can be found in the Netherlands demonstrates that there is not a unified view on how education should be shaped. This means that there are individual and subgroups views that can conflict with each other. Managing those conflicts is one of the tasks of institutions to ensure social cohesion between these groups (Fonseca et al., 2019).

One of the barriers to set up a school garden also has to do with the curriculum and additional tasks teachers and directors in primary schools have. Respondents from all groups mentioned the workload that teachers already have and the need to let the school garden be an alternative task instead of an extra task. PM3 does recognise that this is not possible in the early stages of creating the school garden and designing the educational program around that garden. The time investment is named by others as a possible barrier as well. EDU6 rightfully mentions the workload and ultra-full curriculums are not an issue a municipality can solve. It requires action from the department of education from the national government. In the last few decades, many education policies have been developed in the department of education without much consultation with the teachers and directors of schools. This gap between politics and society is a sociological phenomenon in itself which may create barriers for initiatives such as a school garden.

Looking at figures 12 and 13 shows that citizens and educators find education the most important role a school garden has. The other groups also view it as very important but also express the view that education is something that will come naturally with the school garden.

Participation and involvement is the last role of the school garden that was discussed in the interviews. Volunteer work is a large part of the participatory society that is regarded highly these days by politics. Even though there have been critiques on this concept in the literature from Tonkens et al and van de Wijdeven et al only one respondent (PM3) expressed the desire that those working with children in school gardens should be paid. Others do show concerns about the difficulty of recruiting volunteers. Which is currently even a bigger problem as at the time the interviews were held. Recent news showed that since the start of the covid pandemic the number of volunteers is at an all-time low. (*Meer ouderen eenzaam, waar zijn de vrijwilligers nu?* | *Nieuwsuur*). Opinions of the respondents also show that most volunteers at school are currently parents and some respondents find that satisfactory while others would like to attract other volunteers. Two interesting points were made by PM4. First, that you might need two groups of volunteers for the school garden, the first to set up the garden and the second to maintain it because of the difference in dynamics of the volunteer work. The other interesting point she made was that volunteer work is often shorter these days and could be organised around single events that last a day or a weekend. The opinions do show that recruiting volunteers is one of the biggest barriers in setting up school gardens. Declining social cohesion might be one of the causes of declining numbers of volunteers but it is certainly not the only cause. Uncertainty about the future in an ever faster changing society in which there is insecurity about housing, climate change and possible other threats might be a bigger cause. Resilience was already mentioned as a part of sustainability but is also a larger sociological concept. Lack of resilience is one of the other concepts that prevents school gardens to become socially embedded.

This can also be seen in the remarks made by educators and parents. Overprotectiveness was mentioned on several levels by teachers and school directors. One of the parents even went as far as requiring every volunteer at a school to hand in a prove of good conduct. And a school director from Nijmegen Noord called resilience one of the biggest issues at her school. Overprotectiveness from parents is a big obstacle for children to become more resilient is her opinion.

In this landscape of challenges to find volunteers and being able to trust volunteers, there could be support from the municipality and other institutions. These things were specifically asked about in the interviews and in the survey a separate question was posed about it. From the national politician

the question of support was moved towards the municipality because of their closer connections to schools. But also, because the national government works too fragmented on these issues. This fragmentation was also recognised within the municipality by PM2. It showed in the fact that a few educators mentioned the incredible number of similar initiatives being fired at the school from many different organisations and political layers. PM2 argued that it is an important signal that the municipality should take seriously to improve the role as facilitator.

In the survey respondents actively support that the municipality needs to facilitate more than just money, which can be seen in figures 19, 20, 21. The percentage of respondents that only want financial aid lies between 5% and 15%. Citizens supported sharing knowledge and skills the most with 57,50 % being in favour of this. For teachers, the support with the start and in the first year is most appreciated 85,72 % were in favour of this. For parents help with recruiting volunteers is most important as 48,5 % supported this. These observations are in line with the views of Fonseca et al and Veen who describe the need for institutions to actively connect to individuals and the community to achieve social cohesion and participatory action. (Fonseca et al., 2019) (Veen, 2015)

Interestingly the amount of importance that was given to connections between schools and society was similar for all groups in the survey. In figures 22, 23, 24 can be seen that the averages are all around 58%. This is substantially lower than the percentages that were given to the role of a school garden for food education. And a similar trend can be seen in figures 14 and 15 that show that participation and involvement is an important role of the school garden but not as important as education. Overall, the policymakers find it more important than the other groups, this may also have to do with their view of the school as a centre of the community.

Conclusions and recommendations

In this final paragraph I will propose answers to the research questions found from this study. Because this is a small-scale study with a rather homogeneous group of respondents there are limitations to the findings. Rather than being representative of the views of Dutch society on the roles of a school garden it provides a starting point for the municipality of Nijmegen to review their role as facilitator for the school gardens in Nijmegen.

Before answering the research questions there is a reflection on the approach and key concepts that were chosen as the basis for this research.

All sub questions except the last one will be answered first before the main research question. The last sub question asks recommendations for actions the municipality can take and is answered last, so are not recommendation for further research but suggestions how Nijmegen can establish more school gardens.

Key concepts and approach

Three sociological processes were identified as possibly important for social embeddedness of school gardens. These being activity space/green infrastructure, deschooling/informal learning and social cohesion. In figure 4 a model was proposed on how these processes could or can influence social embeddedness. It is of course a simplification of embeddedness as more processes influence such a complex concept.

If this simplified model has a basis was explored through semi structured interviews about roles of school gardens. This means there was no direct discussion with the respondents about activity space/green infrastructure, social cohesion or deschooling/informal learning, it was done through other concepts that were related back to those three. This choice was made because of the difficulty to defining sociological processes and interest in how respondents perceive the functioning of school

gardens. This perception can show us how school gardens are embedded even if the sociological processes are not the basis for this.

This is partly the strength and the weakness of this research, it is recognised that the three sociological processes are not the only underlying processes of embeddedness but it is also not proven these processes are important for the embeddedness of school gardens. But relations were conceived between the roles health, sustainability, accessibility, education and participation and involvement and the sociological concepts.

Relations between deschooling/informal learning and health were not well established and actually the opinions were more focussed on formal learning and making health part of the curriculum. But the links with sustainability and education were indicated through alternative classrooms, learning from each other, learning skills from experts and teamwork. Ties between deschooling/ informal learning and accessibility can mainly be found with those promoting open access and accepting possible difficulties as learning opportunities. 21st century skills include all kinds of skills, like communication, flexibility, initiative and collaboration that are important for participation and involvement.

Reviewing activity space/green infrastructure a relation can be made with health through the benefits of being outside, recreating and having an ecological function that is beneficial for our health as well. Through sustainability with the ecological function a green space has in terms of biodiversity, water management and respect for nature. The relation with accessibility is very clear as it is a discussion if the space will be available for all or just the school. The link between education and activity space/green infrastructure is less defined, it could be seen as managing a green ecosystem. Finally participation and involvement has a tie with social functions of spaces.

Relating social cohesion to health focussed on having equal opportunities within neighbourhoods to learn about healthy food. Similar ties can be found with sustainability have opportunities to have green spaces in the neighbourhood and learning about them. Strong ties can be identified between accessibility and social cohesion as trust is important for both as well as accepting each other's differences. No real links were made between social cohesion and education even if there is inequality in education it is still available for all in the Netherlands. The links between social cohesion and participation and involvement were also indicated strongly through relations between volunteers, parents, teachers and children and getting involved in the neighbourhood.

Which roles do the different stakeholders attribute to the school garden?

The roles that were found in literature being health, sustainability, accessibility, education and participation and involvement where also the roles attributed to the school garden by the respondents. Accessibility was a role that does not come up in all the interviews as it is not perceived as a problem by all respondents. The other roles were recognised by all respondents and no further roles were named by any.

Which aspects act as drivers for establishing school gardens and do they differ between the groups of stakeholders?

Health care costs, only mentioned by the policymakers. Which means they somehow seem to think that school need to educate people to lower health care costs for the future. Off course it is understandable that growing old healthily should start at a young age. But it is questionable if schools are responsible for this.

Health benefits of a green environment supported by research and discussed by policymakers and educators. One of the parents disagreed on their views that just being outside would have a big impact.

Awareness and tasting were both recognised by all groups as positive aspects of a school garden.

Respect for nature by experiencing things growing in the school garden is important for all the groups.

Aesthetics, only recognised by 5 citizens is an underexposed driver for the school gardens.

Attention and solutions for food waste and other environmental issues, mentioned a couple of times by people from several groups.

Accessible school gardens bring a lot of benefits to the community and can reinforce school gardens. Most supported by citizens and policymakers.

Alternative classroom, the fact that all sorts of things can be learned and taught in a school garden is supported by all respondents.

Support by the municipality and other organisations, with some differences in emphasis all groups view support like sharing knowledge, help in the first year, making connections to possible volunteers as a valuable driver for establishing school gardens.

Which aspects act as barriers for establishing school gardens and do they differ between the groups of stakeholders?

There is a legitimate question whether health is the responsibility of the school at all. While one of the citizens expressed this is the case as well as the policymakers did, the others didn't share this view. Either seeing only partial responsibility or attributing the responsibility solely to the parents. When health is not the responsibility of the school, healthy food is then also not essential and makes the school garden less of a necessity in that particular case. It is also still very hard to prove how much of an impact a school garden will actually have on healthy eating habits. There are promising results from research but this phenomenon is hard to measure. This makes health as a basic ground for this policy at least questionable.

Alienation from food production. Many wild examples were named like pizza's growing on trees. The respondents reflected on their perception what children would think about the origin of food. But these ideas show that the disconnect to our food production is a problem for our whole society and because that connection is not there it acts as a barrier. All groups show similar concerns about this aspect.

Lack of recognition about food accessibility. Hardly any respondents mentioned this topic and if they did so it was distant and unknown.

Fencing off the school garden or enclosing it, even though this prevents vandalism it is a barrier for connection to the neighbourhood and limits the number of functions a school garden has. This protective attitude is common practice for educators and supported by parents.

Different views on the educational program of a school garden. A lot of different ideas about the organisation of the education were posed. This can of course be conquered through discussion and planning but is an initial barrier. Respondents from all groups had different views.

Workload and time investment. All groups agree that teachers already have more than enough workload and lack time to implement a school garden including an educational program.

Recruiting volunteers, all groups expressed concerns about the feasibility of finding enough volunteers.

Lack of resilience, mentioned by most educators as a large social issue caused by overprotectiveness from the parents. One parent showed this kind of overprotectiveness but this issue was not recognised by other groups.

Fragmentation in politics and initiatives, named by policymakers and educators as an important issue. Policymakers understand that this is a barrier for them to be a good facilitator and educators get lost in the huge number of initiatives that come their way.

How are these aspects linked to underlying processes of social embeddedness of school gardens in urban communities in The Netherlands and Nijmegen in particular?

The previous aspects are linked to the proposed concepts of social cohesion, deschooling and informal learning, activity space and green infrastructure and to two other processes resilience and the disconnect between politics and society.

Social cohesion might be enhanced through the school garden. There is disagreement on the amount of togetherness a school garden can bring but a few respondents with actual experience in setting up community and school gardens did mention positive results. Through the aspects of health benefits especially from being outside and accessible school gardens more meeting places can be created. This can be done with support from municipality and other institutions who then also work together in promoting a good living environment in neighbourhoods. Declining social cohesion causes challenges for recruiting volunteers.

While using a school garden is not deschooling in the sense Illich would promote it there are aspects that can be found in there. This is not a strange thing as schools do not really support deschooling in the literal sense Illich theorised. And it are the schools that are executing this policy. But parts from Illich theory do fit the school garden. Especially learning from gardeners and volunteers connects to independent educators and skills exchange. Learning from each other relates a little to peer matching but fits more with theories of informal learning or 21st century skills which are recognised as very valuable by all the respondents. The alternative classroom where lots of skills can be learned is a widely accepted aspect. Ultra-full curriculums prevent time investment for establishment of school gardens.

Green infrastructure is promoted by Aesthetics, respect for nature and solutions for environmental challenges. Fencing off the school garden will diminish the effect green infrastructure has. When looking at the school garden as an activity space it can function as a place where relations and ties can be established and strengthened. An accessible space is also best suited for these processes to flourish.

Lack of resilience is reflected by the aspects overprotectiveness and not recognising food accessibility as a social problem.

Fragmentation in political layers and excess workload for teachers and school directors are the aspects that show the disconnect between politics and society.

How do the roles of a school garden reflect on the social embeddedness of school gardens in urban communities in cities in the Netherlands?

Interest in health reflects positively on social embeddedness of school gardens when the benefits of a school garden are recognised and it influences high health care costs. It reflects negatively when there is indecisiveness on whether it should be taught at school.

Sustainability reflects positively on social embeddedness through enhanced respect for nature, awareness, educational material about sustainability and solutions for environmental problems. Alienation from our food production is the hardest challenge towards social embeddedness.

Accessibility reflects positively on social embeddedness through social cohesion and green activity space when school gardens are accessible and connective. Fencing them off has a negative effect on social embeddedness. Regarding food accessibility there is a negative effect on social embeddedness because it is not recognised as a social problem.

Education has a very positive effect on social embeddedness because the alternative classroom is widely recognised and accepted. Workload and ultra-full curriculums are the challenges education brings towards social embeddedness.

Participation and involvement reflect positively on social embeddedness when connections are made between schools, volunteers and neighbourhoods. Support from the municipality facilitating this will also drive the embeddedness. Barriers are caused by the difficulty of finding volunteers and fragmentation in political bodies.

What are possible routes towards establishing socially embedded school gardens within an urban infrastructure?

Now drivers and barriers are identified routes towards school gardens can be suggested. Recognising that not all problems can be solved by the municipality as well as not all benefits can be exploited there are actions the municipality can take.

First of all, the municipality should reflect on their role as facilitator and acquire support from the politicians in the municipality to fulfil their role. Getting attention for the school gardens in the food strategy Nijmegen is about to develop should be the first step. Because then it will also come clear what is feasible and what is not. Does the school garden receive a priority in policy or is it a hidden budget cut for maintenance of green spaces in Nijmegen? That being said the following actions can be suggested from this research:

1. Explore if the schools really want a school garden with a social function as they are not community centres
2. Make connections between schools and volunteers and/ or social institutions such as a community centre that has connections to volunteers.
3. Sharing knowledge about school gardens on one platform preferably a digital platform with an occasional event to exchange experiences between schools. Additionally, reviewing all the initiatives and bundling overlapping projects
4. Communication, not only providing a clear overview of the subsidies that are possible. But also demonstrating to schools and the population of Nijmegen that this is what the municipality wants.
5. Collecting several possible approaches schools use for the school garden and showcasing them, these maybe linked closely to a curriculum or a much freer form of learning and exploring. This is not completely deschooling but using some aspects that the school gardens can offer. Schools can get ideas from this about how a school garden would suit them.
6. Showcasing the benefits and diversity of the school garden through international research. Use this to communicate with school that are hesitant about starting the school garden.
7. Keep up the support that Annerie is already giving the schools with the cultivation plan and monitoring the first year.

In respect to the main research question about connections between roles of a school garden and their social embeddedness in urban communities some conclusions can be drawn from this thesis. Through the interviews and survey, it showed that there is enthusiasm for the school garden and what can be done with it. The ideas on the roles of the school garden differ between groups of stakeholders and are not always clear. Except on the role of education and the school garden as a high-quality alternative classroom. The order the roles are valued from highest to lowest are:

1. Education
2. Health
3. Participation and involvement
4. Accessibility
5. Sustainability

Especially on connections with the neighbourhood, volunteers and added workload there are still a lot of concerns as well as creative ideas. All in all, the school garden is not yet largely socially embedded in the Netherlands because even though there is enthusiasm there is not yet a lot of vision and experience in how to successfully achieve school gardens and connect them to the community. But it can be possible to achieve this in the longer run, but that will require an active role from the municipality, schools and other stakeholders to bring this about and connect people through these initiatives. But this will also require that the policy is implemented for the right reasons. If it is mainly a health choice in which the schools are partly responsible for people future health this would be a shaky basis.

Bibliography

- Albro, S. L. T. A.-T. T.-. (2019). *Vacant to vibrant : creating successful green infrastructure networks* (NV-1 o). Island Press. <https://doi.org/10.5822/978-1-61091-901-2> LK - <https://wur.on.worldcat.org/oclc/1111272183>
- Allaire, G., Vandecandelaere, E., & FAO. (2010). *Linking people, places and products : a guide for promoting quality linked to geographical origin and sustainable geographical indications*. FAO.
- Anderson, C., Maher, J., & Wright, H. (2018). Building sustainable university-based community gardens: Volunteer perceptions of enablers and barriers to engagement and benefits received from volunteering in the Moving Feast. *Cogent Social Sciences*, 4(1), 1488211. <https://doi.org/10.1080/23311886.2018.1488211>
- Ballet, K. (2007). *Worstelen met werkdruk: de ervaringen van intensificatie bij leerkrachten in ... - Katrijn Ballet* - Google Books. https://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=RXI1QJ-dXxEC&oi=fnd&pg=PA29&dq=scholar+werkdruk+basisonderwijs&ots=UsYGXPGGmR&sig=IGlbAtl_JyGfvK5vGoBRwToG6l4#v=onepage&q&f=false
- Black, E. (2016). Globalization of the Food Industry: Transnational Food Corporations, the Spread of Processed Food, and Their Implications for Food Security and Nutrition. *Independent Study Project (ISP) Collection*. https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/2353
- Blair, D. (2009). The Child in the Garden: An Evaluative Review of the Benefits of School Gardening - ProQuest. *The Journal of Environmental Education*. <https://www-proquest-com.ezproxy.library.wur.nl/docview/233046735?accountid=27871>
- Broeders, D., Das, D., Jennissen, R., Tiemeijer, W., & de Visser, M. (2018). *Van verschil naar potentieel. Een realistisch perspectief op de sociaaleconomische gezondheidsverschillen*.
- Bronsveld, C. (2014). *Onze oogst - effecten van Rotterdamse stadslandbouwprojecten*.
- Candipan, J. (2019). Neighbourhood change and the neighbourhood-school gap: <https://doi-org.ezproxy.library.wur.nl/10.1177/0042098018819075>, 56(15), 3308–3333. <https://doi.org/10.1177/0042098018819075>
- Carolan, M. (2016). *The Sociology of Food and Agriculture*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315670935>
- CBS. (2018). *Gezonder eten stijgt meer in prijs dan ongezonder eten*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/03/gezonder-eten-stijgt-meer-in-prijs-dan-ongezonder-eten>
- Cheney, T. (2016). Historical Materialism and Alternative Food: Alienation, Division of Labour, and the Production of Consumption. *Socialist Studies/Études Socialistes*, 11(1), 105–105. <https://doi.org/10.18740/s4jk5k>
- Chiffolleau, Y. (2009). From Politics to Co-operation: The Dynamics of Embeddedness in Alternative Food Supply Chains. *Sociologia Ruralis*, 49(3), 218–235. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2009.00491.x>
- Colding, J., & Barthel, S. (2013). The potential of ‘Urban Green Commons’ in the resilience building of cities. *Ecological Economics*, 86, 156–166. <https://doi.org/10.1016/J.ECOLECON.2012.10.016>
- Dirks, A. E., & Orvis, K. (2005). An evaluation of the junior master gardener program in third grade

- classrooms. *HortTechnology*, 443-447.
- Downey, G. (2011). Alienation and Food. *Philologia*, 3(1). <https://doi.org/10.21061/ph.v3i1.100>
- Fang, R. (2016). *oxford bibliographies - Activity space*.
<https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199874002/obo-9780199874002-0137.xml>
- FAO. (2005). *Setting up and running a school garden*. 1–197.
- Fitzgerald, A., Heary, C., Nixon, E., & Kelly, C. (2010). Factors influencing the food choices of Irish children and adolescents: a qualitative investigation. *Health Promotion International*, 25(3), 289–298. <https://doi.org/10.1093/HEAPRO/DAQ021>
- Fonseca, X., Lukosch, S., & Brazier, F. (2019). Social cohesion revisited: a new definition and how to characterize it. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 32(2), 231–253. <https://doi.org/10.1080/13511610.2018.1497480>
- GGD Zuid Gelderland. (2019). Ondersteuning bij opzetten van een schoolmoestuin · GGD Gelderland-Zuid. <https://ggdgelderlandzuid.nl/gezonde-school/ondersteuning-bij-opzetten-van-een-schoolmoestuin/>
- Goodman, D. (2003). The quality ‘turn’ and alternative food practices: reflections and agenda. *Journal of Rural Studies*, 19(1), 1–7. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(02\)00043-8](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0743-0167(02)00043-8)
- Goodman, D., DuPuis, M., & Goodman, M. K. (2012). *Alternative Food Networks: Knowledge, Practice, and Politics*.
<https://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=wSOpAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR3&dq=alternative+food+networks&ots=IF2xU6eT6x&sig=jBQidaDkv7WkSQtkR2cZEDnXG4#v=onepage&q=alternative+food+networks&f=false>
- Green Infrastructure - Environment - European Commission*. (n.d.). Retrieved February 3, 2020, from https://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm
- Hageman, E. (1995, August 30). SCHOOLTUINEN | Trouw. *Trouw*, 1.
<https://www.trouw.nl/nieuws/schooltuinen~bd847d87/>
- Hedberg, R. C., & Zimmerer, K. S. (2020). What’s the market got to do with it? Social-ecological embeddedness and environmental practices in a local food system initiative. *Geoforum*, 110, 35–45. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2020.01.022>
- Heidenreich, M. (2012). The social embeddedness of multinational companies: A literature review. *Socio-Economic Review*, 10(3), 549–579. <https://doi.org/10.1093/ser/mws010>
- Historie - Zaans Natuur & Milieu Centrum*. (2014). Zaans Natuur Milieu Centrum.
<http://zaansnatuurmilieucentrum.nl/schooltuinen/historie-2/>
- Illich, I. (1971). Deschooling society. In *World perspectives*. Harper & Row.
- Ioja, C. I., Grădinaru, S. R., Onose, D. A., Vânău, G. O., & Tudor, A. C. (2014). The potential of school green areas to improve urban green connectivity and multifunctionality. *Urban Forestry and Urban Greening*, 13(4), 704–713. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2014.07.002>
- Ivan Illich: deschooling, conviviality and lifelong learning – infed.org*: (2017).
<https://infed.org/mobi/ivan-illich-deschooling-conviviality-and-lifelong-learning/>
- Jerome, G. (2017). Defining community-scale green infrastructure. *Landscape Research*, 42(2), 223–229. <https://doi.org/10.1080/01426397.2016.1229463>

- Jessayan, H. (1996, April 4). Elke week vieze handen - NRC. *NRC*, 1.
<https://www.nrc.nl/nieuws/1996/04/04/elke-week-vieze-handen-7305431-a1261135>
- Johannisson, B., Alexanderson, O., Nowicki, K., & Senneseths, K. (1994). Beyond anarchy and organization: Entrepreneurs in contextual networks. *Entrepreneurship and Regional Development*, 6(4), 329–356. <https://doi.org/10.1080/08985629400000020>
- Kidsgardening.org. (2020). *Can School Gardens Impact Food Waste in America? - KidsGardening*.
https://kidsgardening.org/garden-how-to-food-waste/?__cf_chl_managed_tk__=79ae73eb0f347c810d102f190503919daf524287-1626172169-0-AfzRVD04J-9cAgMzKcBKkO-3vWJFyldNeatBlgOC6Ns5fsK4ILh_yzKFUdhieyLYoEK9OR23hPiXHSeCPRW_SJ_1yx60OtlDUqoefZ0Wj0jESnoo_o2d8zKGe0xoFZ
- Koc, M. T. A.-T. T.-. (1999). *For hunger-proof cities : sustainable urban food systems LK* -
<https://wur.on.worldcat.org/oclc/1012516924> (NV-1 o). IDRC.
<http://www.idrc.ca/openbooks/882-1/>
- Krzywoszyńska, A. (2015). Wine is not Coca-Cola: marketization and taste in alternative food networks. *Agriculture and Human Values*, 32(3), 491–503. <https://doi.org/10.1007/s10460-014-9564-9>
- Le Billon, K. (2011). *School Food Gardens in France: Great ideas for kids' food education* | Karenlebillon.Com. <https://karenlebillon.com/2011/11/30/school-food-gardens-in-france-great-ideas-for-kids-food-education/>
- Leer, J., & Wistoft, K. (2018). Taste in food education: A critical review essay. [https://Doi-Org.Ezproxy.Library.Wur.Nl/10.1080/07409710.2018.1534047](https://doi-org.ezproxy.library.wur.nl/10.1080/07409710.2018.1534047), 26(4), 329–349.
<https://doi.org/10.1080/07409710.2018.1534047>
- Little, D. (2014). Actor-Centered Sociology and the New Pragmatism. In *Rethinking the Individualism-Holism Debate* (pp. 55–75). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-05344-8_4
- Massey, D. (2005). *For Space*. Sage.
- Meer ouderen eenzaam, waar zijn de vrijwilligers nu?* | *Nieuwsuur*. (n.d.). Retrieved July 15, 2021, from <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2367173-meer-ouderen-eenzaam-waar-zijn-de-vrijwilligers-nu>
- Monsivais, P., Aggarwal, A., & Drewnowski, A. (2014). Time Spent on Home Food Preparation and Indicators of Healthy Eating. *American Journal of Preventive Medicine*, 47(6), 796–802.
<https://doi.org/10.1016/j.AMEPRE.2014.07.033>
- Natural England's Green Infrastructure Guidance - NE176*. (n.d.). Retrieved February 3, 2020, from <http://publications.naturalengland.org.uk/publication/35033>
- Novo, M. G., & Murphy, C. (2000). Urban agriculture in the city of Havana: A popular response to a crisis. *Zentralstelle Für Ernährung Und Landwirtschaft*.
- Planbureau, S. en C., Hoff, S., van Hulst, B., & Wildeboer Schut, J. M. (2019). Werkende en niet-werkende armen | Armoede in kaart: 2019. *Armoede in Kaart: 2019*.
<https://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2019/werkende-en-niet-werkende-armen>
- providing a foundation for 21st-century careers*. (2018). <https://midobay.com/providing-a-foundation-for-21st-century-careers/>

- Rekenen en taal zijn belangrijke vakken, maar er zijn er meer | Trouw. (2011).
<https://www.trouw.nl/nieuws/rekenen-en-taal-zijn-belangrijke-vakken-maar-er-zijn-er-meer~bdabf291/?referrer=https%3a%2f%2fwww.google.com%2f>
- Rijksoverheid. (2018). *Toekomstgericht curriculum | Toekomst van het onderwijs | Rijksoverheid.nl*.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toekomst-onderwijs/toekomstgericht-curriculum>
- Robinson-O'Brien, R., Story, M., & Heim, S. (2009). Impact of garden-based youth nutrition intervention programs: a review. *Journal of the American Dietetic Association*, 109(2), 273–280.
<https://doi.org/10.1016/j.jada.2008.10.051>
- Schmidt, A. (2013). *Embeddedness | social science | Britannica.com*.
<https://www.britannica.com/topic/embeddedness>
- Sergot, B., & Saives, A.-L. (2016). *Unplugged* - Relating place to organization: A situated tribute to Doreen Massey. *M@n@gement*, 19(4), 335. <https://doi.org/10.3917/mana.194.0335>
- Sire. (2018). *Stoeien, ravotten, dollen: laat jij jouw zoon genoeg jongen zijn?*
<https://www.oudersvanu.nl/nieuws/stoeien-jouw-zoon-genoege-jongen/>
- Stocker, L., & Barnett, K. (1998). The significance and praxis of community-based sustainability projects: Community gardens in Western Australia. *Local Environment*, 3(2), 179–189.
<https://doi.org/10.1080/13549839808725556>
- Sustainable Food Systems – Concept and Framework | Policy Support and Governance | Food and Agriculture Organization of the United Nations*. (n.d.). Retrieved January 6, 2020, from <http://www.fao.org/policy-support/resources/resources-details/en/c/1160811/>
- Tacon, R. (2016). The Organizational Embeddedness of Social Capital: A Comparative Case Study of Two Voluntary Organizations. *Journal of Economic Issues*, 50(1), 23–42.
<https://doi.org/10.1080/00213624.2016.1147298>
- Tidball, K. G., & Krasny, M. E. (2014). Greening in the Red Zone. In *Greening in the Red Zone*. Springer Netherlands. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9947-1>
- Tonkens, E., Verplanke, L., van Bochove, M., & Duyvendak, J. W. (2014). *We kunnen niet te veel aan vrijwilligers overlaten*. Sociale Vraagstukken. <http://dare.uva.nl>
- Turner, B. (2011). Embodied connections: Sustainability, food systems and community gardens. *Local Environment*, 16(6), 509–522. <https://doi.org/10.1080/13549839.2011.569537>
- Tzoulas, K., Korpela, K., Venn, S., Yli-Pelkonen, V., Kaźmierczak, A., Niemela, J., & James, P. (2007). Promoting ecosystem and human health in urban areas using Green Infrastructure: A literature review. In *Landscape and Urban Planning* (Vol. 81, Issue 3, pp. 167–178).
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.02.001>
- Utter, J., Denny, S., & Dyson, B. (2016). School gardens and adolescent nutrition and BMI: Results from a national, multilevel study. *Preventive Medicine*, 83, 1–4.
<https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2015.11.022>
- van de Wijdeven, T. M. F., de Graaf, L. J., & Hendriks, F. (2013). Actief burgerschap : Lijnen in de literatuur. *Narcis*.
<https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai:tilburguniversity.edu:publications%2Faaba37de-166e-40ac-a760-efa0f59caf66>
- van den Berg, M., Wendel-Vos, W., van Poppel, M., Kemper, H., van Mechelen, W., & Maas, J. (2015). Health benefits of green spaces in the living environment: A systematic review of

- epidemiological studies. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), 806–816.
<https://doi.org/10.1016/J.UFUG.2015.07.008>
- van der Velde, L. A., Nyns, C. J., Engel, M. D., Neter, J. E., van der Meer, I. M., Numans, M. E., & Kiefte-de Jong, J. C. (2020). Exploring food insecurity and obesity in Dutch disadvantaged neighborhoods: a cross-sectional mediation analysis. *BMC Public Health* 20:1, 20(1), 1–11.
<https://doi.org/10.1186/S12889-020-08611-X>
- Veen, E. J. (2015). *Community gardens in urban areas: a critical reflection on the extent to which they strengthen social cohesion and provide alternative food*.
- Weinberger, K. (2013). Home and community gardens in Southeast Asia: Potential and opportunities for contributing to nutrition-sensitive food systems. *Food Security*, 5(6), 847–856.
<https://doi.org/10.1007/s12571-013-0299-z>
- Wells, N. M., Myers, B. M., & Henderson, C. R. (2014). Study protocol: effects of school gardens on children’s physical activity. *Archives of Public Health*, 72(1), 43. <https://doi.org/10.1186/2049-3258-72-43>
- What Are 21st Century Skills?* (n.d.). Retrieved September 3, 2019, from
<https://www.aeseducation.com/career-readiness/what-are-21st-century-skills>
- Widener, M. J., Minaker, L. M., Reid, J. L., Patterson, Z., Ahmadi, T. K., & Hammond, D. (2018). Activity space-based measures of the food environment and their relationships to food purchasing behaviours for young urban adults in Canada. <https://doi.org/10.1017/S1368980018000435>
- Wikipedia School garden. (2019). In *Wikipedia* (p. 2).
- Wills, M. (2019, January 29). The First School Gardens | JSTOR Daily. *JSTOR Daily*, 1.
<https://daily.jstor.org/the-first-school-gardens/>
- Wiskerke, J. S. C., & Ploeg, J. D. van der. (2004). *Seeds of Transition Essays on novelty production, niches and regimes in agriculture*.

Appendix 1 Transcript interviews

For privacy reasons these transcripts are anonymized.

Interview 1 2^e kamer lid

Ik zal me even voor stellen ik ben Linda Hansman ik doe een master food technology in Wageningen In het project over urbanisatie en voedselnetwerken en kijk ik naar schoolmoestuinen bij de gemeente Nijmegen.

De gemeente Nijmegen heeft de ambitie uitgesproken om een schoolmoestuin te creëren bij elke basisschool.

Geweldig

Op aandringen ook van de GGD in Nijmegen het Radboud UMC en ondertussen doen een aantal mensen ook onderzoek met betrekking tot dit onderwerp.

Mijn specifieke onderzoek richt zich op de rol die de moestuin kan gaan spelen in de wijk en op de relatie mens tot voedsel en school tot wijk. De ambitie is namelijk ook dat het een project is dat niet ...

Beperkt is tot de school

Inderdaad niet beperkt tot de school maar ook dat het wordt bevorderd dat het niet een hype is die nu even heel populair is en dan weer verdwijnt dus dat is de reden van mijn onderzoek

Ja

En ik had een stuk in de krant gelezen dat u ook een groot voorstander bent van schoolmoestuinen?

Zeker

Dus ik dacht ik zal eens informeren of ik een gesprek kon voeren mijn eerste vraag is eigenlijk wat ziet uw als de rol van een school moestuin wat vindt u daar belangrijk?

De problematiek he waar komt het vandaan als je kijkt naar onze kosten voor gezondheid zorg dan belooft dat op het moment op 90 miljard op jaarbasis en dat zijn posten die gaan veel sneller dan onderwijs of andere kosten. Daarnaast heeft de heeft van de bevolking overgewicht en het aantal ziektes dat gerelateerd is aan slecht eten stijgt. Tegenwoordig maken we meer kosten aan het genezen van, nu moet ik het even goed zeggen, mensen die door slecht eten ziek zijn dan aan rokers dus het is met recht volksziekte nummer 1 aan het worden. Dan heb je het over diabetes 2 hart- en vaatziekten en ook hersenbloedingen dat zijn toch leefstijl gerelateerde ziektes waarvan groot deel door voeding komt. Dat is het eerste aspect geld, tweede gezondheid en derde is een sociaaleconomisch aspect als je kijkt wie er dan ziek worden. De wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid (WRR) is daar ook met een onderzoek over gekomen dat heb je als het goed is gezien. Daar zie je ook dat het meer voorkomt bij mensen met een lage SES (sociaaleconomische status) je ziet dat hier een verbinding is tussen deze 3 aspecten en dat is slecht eten.

Het zijn ook doorgaans die gezinnen waar kinderen niet of nauwelijks ontbijten waardoor je ook minder goed leert minder goed kan concentreren dit geeft een hele keten dat als je minder goed leert heb je minder kans op gezondheid op jongere leeftijd kom ja al in aanraking met zorg. Midden

vijftig zie dat deze groep de eerst grote zorgvragen heeft maar het kost je vooral ook levensjaren en ik weet niet wat de WRR toen heeft gezegd maar dat is echt shocking.

Volgens mij 7 jaar

7 jaar want we praten ook over stikstof en fijnstof en dan hebben we het over maanden en daar maken we ons erg druk over maar dit is 7 jaar. Daarom vind ik dat dit in de politiek veel te weinig aandacht krijgt dit is een veel breder probleem en dan zoek je altijd als politicus een focuspoint om dat duidelijk te maken en daarom vind ik die schoolmoestuin een hele goeie. Omdat je daarmee kan laten zien de verschillende functies die die tuin kan hebben

Hiermee kan je op school op een leuke manier laten zien wat gezond eten is het beste ga je er ook nog mee koken. En je neemt het mee naar huis dus die vreugde van het thuis maken en eten heb je ook nog je hoeft er niet meer lessen door te geven je kunt biologie wat betreft fotosynthese en hoe plantjes werken nou laat het maar zien. Je kunt ook vertellen wat er allemaal in de grond zit aan wormen en schimmels hartstikke goed je kunt het inbouwen in het bestaande lespakket.

Ja wij hebben ook contact gehad met de moestuin vereniging in Amsterdam en daar hebben ze zelfs een methode voor rekenen en taal

Ja daar zitten ook leuke dingen in

Oppervlaktes berekenen en meten etc.

Ja fantastisch

Het is toch een focuspoint om kinderen uit een gezin met een zwakke beurs ze hebben misschien ook wel een taalachterstand maar wat het belangrijkste is wat je hier te verdelen hebt is wel gezondheid. Dat is dus de aanleiding het gaat met niet om school moestuinen maar om dat aspect

Jaja ik heb een aantal wetenschappelijke studies gelezen en daar kwamen eigenlijk 5 dingen uit die belangrijk zouden kunnen zijn ik heb ze op kaartjes uitgeprint zou u ze op volgorde van belang willen leggen en er vervolgens ook iets over vertellen

Het leuke van deze aspecten ik kan ze op volgorde leggen maar het leuke is juist dat je ze samenpakt. Het is een hele efficiënte manier om verschillende aspect je kunt er over vertellen hoe een plant groeit hoe dat een duurzame wereld oplevert. Als dit doe dan zeg ik toch educatie is op de eerste plek want het blijft een school. De docenten moet niet het gevoel hebben moeten we dat weer over ze heen gooien. Het moet passen wat bij wat de leraren willen, we moeten uitkijken dat we niet alle problemen die we als maatschappij niet kunnen oplossen bij de leraar op het bord leggen. Daarom is educatie het grootste doel.

Denkt u dan ook dat als je educatie op 1 zet dat de rest dan vanzelf volgt?

Ja want je geeft biologie en het zijn allemaal aspect die belangrijk in een school het gaat ook om samenwerken dus die educatie moet op 1 blijven ook voor draagvlak bij de leraren.

Waar wij mee worstelen en wat ik ook wil onderzoeken is hoe krijg je mensen hierbij betrokken en dan wat is de visie hierop van verschillende stakeholders zoals landelijk politici lokale politici en mensen die meer praktisch betrokken zijn bij dit soort projecten. Heeft u een visie over hoe je mensen kunt betrekken bij de schoolmoestuinen?

Ik zit op een wat grotere afstand natuurlijk dus dat is een lastige vraag voor mij. Ik kan wel vertellen wat de rijksoverheid zou moeten doen bijvoorbeeld. Kijk de rijksoverheid heeft nu verschillende programmatjes om schoolmoestuinen en of de gezonde te ondersteunen, dat gaat om een bedrag van volgens mij 5,7 of 5,8 miljoen euro. Da's heel weinig. Tweede is de rijksoverheid werkt heel versnipperd het zit bij LNV en bij VWS daarnaast zit preventie afgescheiden van cure en care. Dus er

zitten ook allerlei schotten tussen de ministeries en binnen de ministeries die verhinderen dat dit op gang komt. Dat is ook wat mij het meeste stoort want daardoor blijf je denken op de manier zoals je denkt, want ministeries denken ook op een bepaalde manier. Bijvoorbeeld gezondheid gerelateerde mensen denken aan het beter maken van zieke mensen daar is dat hele ministerie op gericht dus er is een hele vernieuwing op rijksniveau gewenst.

Verder heb ook de verzekeringsmaatschappijen die heel weinig incentive hebben om meer met dit soort preventie te doen langs deze weg. Dus ook dat vergt vernieuwing in denken en systemen. Je kunt mensen genezen met gezonde voeding van diabetes type 2 is dat al bewezen, Dan gaat het om voeding en leefstijl dingen maar je kunt mensen genezen. Waarom vergoed je dat niet als verzekeringsmaatschappij er zijn zelfs gespecialiseerde bedrijven die op jouw fysiologie gemaakte voedselpakketten kunnen leveren. Waarom krijg je dat niet als mens dat niet vergoed in plaats van pillen dan ben je onder de streep goedkoper uit en zijn de risico's op andere gezondheidsklachten ook nog eens kleiner. Maar er zijn veel intentionele barrières die je moet doorbreken als rijksoverheid.

Het is opmerkelijk dat u het ook heeft over de versnippering bij de overheid want mijn leidinggevende geeft aan dat dit bij de gemeente ook nog zo is. Hij noemt het altijd de muur tussen het fysieke en sociale domein. Mensen praten niet met elkaar.

Nee inderdaad mensen praten niet met elkaar en mensen denken anders

Maar je hebt ook wel bestuurskundige theorieën die aangeven dat als een organisatie heel erg een bepaalde manier hebben waarin ze dingen doen dan zien ze andere oplossingen ook niet meer. Daarom heb je af en toe een crisis nodig of moet je die creëren om gedachtengoed te veranderen

Ik weet dat er in Gelderland een behoorlijk subsidiepot met geld beschikbaar is voor dit project vanuit Europese subsidiepot. Denkt u dat de rijksoverheid hier ook geld voor beschikbaar moet stellen.

Jazeker geld helpt altijd maar dat is lastig omdat het geen politieke prioriteit heeft ik ben denk ik de enige die daar af en toe aandacht voor vraagt en dat schiet niet op met 19 zetels

Mijn projectgenoot is andere bezig met green prescription dat huisartsen bijvoorbeeld ook wandelen zouden kunnen voorschrijven maar ik verwacht dat er binnen de medische wereld ook nog veel winst te behalen is met educatie. Ik heb wel eens gelezen dat artsen in hun opleiding maar 6 uur voedsel educatie krijgen.

Nee dat klopt die weten helemaal niks wel iets van verzadigde vetten en zowat ook allemaal achterhaald is, dat is misschien wel een derde belangrijk aspect dat je ook kijkt naar de opleiding van medisch personeel en veel meer aandacht geeft aan preventie en gezonde voeding binnen het curriculum.

Zijn er nog andere mensen die hierover een visie hebben?

Je kunt misschien ook in oude debatten over voedsel en over preventie dan kun je ook veel meningen vinden vanuit Den Haag hier.

Deel 2

1. Educatie
2. Gezondheid
3. Toegankelijkheid
4. Participatie en betrokkenheid
5. Duurzaamheid

Interview 2 Extern adviseur gemeente 1

Je hebt een aantal dingen verteld over de wijngaard onder ander het participatieve hoe is dat eigenlijk ontstaan en wat doe je daar op educatief gebied mee. In het tweede deel wil ik graag een verplaatsing naar jouw visie op de rol die een school moestuin zou kunnen spelen in de wijk dat gedeelte is een vast onderdeel van mijn interviews.

IK begrijp wat voor soort informatie je zoekt maar in welke kader zoek je de informatie?

Ik onderzoek het opzetten van schoolmoestuinen inde gemeente Nijmegen en waar de rol ligt op de grens van educatie en participatie met als achterliggende gedachte dat een schoolmoestuin die een functie heeft in de wijk ook houdbaar is voor de lange termijn. In het grote geheel kijk in naar onderliggende sociologische processen die van belang zijn voor het succesvol opzetten van project zoals moestuinen en andere plekken voor voedselvoorziening in de stad

We hebben kennis gemaakt via mijn workshop over de wijngaard maar kijkend naar jouw onderzoek is misschien mijn ervaring met het opzetten van een ontmoetingsplek inde wijk nog interessanter. Dat was in een achterstand hier in Wageningen dus dat is geeft mij een trigger maar ook je achterliggende sociologische concepten geven mij ook een trigger daar heb ik ook wel wat ervaring mee. Het is met mij ook begonnen als sociologisch project. Na 10 jaar in 4 verschillende culturen geleefd te hebben voelde ik mij niet meer verankerd en was ik op zoek naar contact met mensen en sociologische concepten die ik toen ben gaan onderzoeken hebben mij geleid naar groen initiatieven.

Transition town movement van Bob Hopkins is bijvoorbeeld een concept wat mij heel erg heeft geholpen en daar kun je veel informatie vinden op gestart door een permacultuur docent die bedacht dat hij zijn succesvolle tuinontwerp principes ook door kon trekken naar een grotere systemen in de maatschappij. Hij laat bijvoorbeeld zien dat je een concept als ecologisch evenwicht ook kunt toepassen op de maatschappij. Het is vooral een antwoord door klimaatverandering, je kan hier in actie gaan voeren maar ook jezelf proactief opstellen. Als je globalisering terugbrengt tot heet aangaan van meer verbanden zowel in economisch sociaal als ecologisch opzicht dan krijg je meer community sense en samenhang mensen raken weer met elkaar in gesprek en gaan zich ook verantwoordelijk voelen voor hun directe omgeving en soms zelfs actie om de omgeving leefbaar te maken.

Ok ik zal ook even mijn tot nu toe gekozen concepten toelichten embeddedness is er 1 dus hoe is de moestuin onderdeel van de maatschappij, sociale cohesie, deschooling en daarvan vooral het aspect van ervaringsgericht leren en buitenschools leren en het concept hoe definieer je dan plaats het verschil tussen place en space waarbij space een ongedefinieerde ruimte is en place waarin de maatschappij ook samenkomt.

Bob Hopkins past daar denk ik ook heel interessant in omdat hij heel erg de link legt tussen groenprojecten en maatschappelijke verandering. Je kan het namelijk op allerlei lagen van de maatschappij toepassen, op je eigen gezin, straat, wijk, stad, land etc. Het opzetten van de ontmoetingsruimte is ontstaan in 2007 voordat het concept participatiemaatschappij echt zijn intrede deed dat was eigenlijk zo rond 2010.

Het klinkt ook dat dit veel meer een project is van onderaf het concept participatiemaatschappij vind ik een beetje een opgelegd idee.

Het is goed dat je dat zegt bottom up is ook een belangrijk concept voor Bob Hopkins daarnaast benoemd hij hoofd hart handen. Niet alleen je hoofd is belangrijk maar het moet je ook inspireren en je moet er wat mee gaan doen. En dat haakt ook aan andere leerstijlen als je inzet op het totaal inzetten van je capaciteiten kom je veel verder dat is ook van belang voor de moestuinen. In Wageningen zie je heel erg dat mensen zich focussen op hun hoofd als je een discussieavond

organiseert komen er tig mensen op af als je ook iets gaat doen heeft niemand tijd. Daarin is de kloof tussen de oude Wageningen en de import die ontstaan is door de WUR ook eigenlijk heel groot. In Nijmegen zal die balans wel anders liggen omdat geen dorp is.

Het project wat we hebben opgezet was een eetbare permacultuur in Pomona, het ging om een flatwijk met heel veel flats bij elkaar met in het midden een buurtcentrum. Om dat buurt centrum ongeveer 1 hectare slecht onderhouden gemeentegrond. Een deel van de grond is geclaimd voor natuurbehoud maar met het andere gedeelte gebeurde niks. Het buurt huis had aangegeven dat ze eigenlijk ook wel iets met de buiten ruimte wilde. OP dat moment was er een Johan Cruijff veld en een moestuin waarin iedereen zijn eigen stukje kon huren daar was wel wat samenhang in het delen van gereedschap maar toch erg individueel. Voor het stuk wat nog over was wilde het buurtcentrum graag een ontmoetingsplek voor de mensen in de flats. Het idee was vooral een plek voor kinderen om naar buiten te komen met het idee dat dan de ouders ook mee zouden komen. De bewoners daar hadden veel diverse culturele achtergronden vaak lager opgeleid en veel inkomens uit uitkeringen, eigenlijk ook de groep die heel moeilijk te bereiken is en ook eigenlijk niet geholpen willen worden. Zo'n buurtcentrum weet dat ondanks dat ze niet echt geholpen wille worden dat ze er toch gebaat bij zijn want in die groepen is de eenzaamheid en de armoede vaak ook heel groot. Wij hebben met transition town toen gezegd we willen het wel doen maar het moet wel bottom up die mensen moeten het zelf willen. Begonnen met flyers voor een informatieavond met de boodschap dat stukje ligt daar en daar kan iets mee gebeuren, kom mee praten over wat jullie willen. Er zijn drie avonden geweest met de eerste wat zouden jullie willen de tweede avond zijn die in bouwsteentjes uitgewerkt en op derde avond is er een voorlopig ontwerp gepresenteerd en is er gevraagd of mensen mee wilde gaan helpen met de opbouw en het beheer. Want als het af is moet er ook van alles gebeuren en door de jaren heen zijn er kinderactiviteiten en een wijkbarbecue door heen gewoven maar verder is het heel erg losgelaten. Er waren wel wat werkdagen maar daar kwamen niet heel veel mensen op af maar je zag wel dat mensen er zelf kwamen om te picknicken of kinderen om te spelen er is weinig vandalisme geweest en weinig weerstand. Ik ben daar zelf 5 jaar bij betrokken geweest en heb het toen overgedragen aan anderen en dat is ook erg belangrijk als je eigen energie er uit gaat moet je het overdragen en ook accepteren dat het dan gaat zoals het gaat en niet over je eigen graf heen regeren.

[De gemeente Nijmegen heeft door het project green Capital aanbevelingen gekregen om meer eetbaar groen te realiseren in de stad dus er zijn daar ook een aantal projecten gestart. Heb jij aanbevelingen hoe dat soort projecten een succes kun worden en blijven?](#)

De kunst is altijd om voeling te houden met de mensen voor wie het is en kijken en verkennen in hoeverre zij verantwoordelijkheden willen aangaan, want als je dat uit het oog verliest doe je het voor niks. Het is wel een kwetsbaar evenwicht want aan de ene kant zoek je draagvlak maar je moet ook uitkijken om mensen niet te overvragen. Wij waren een non-profit organisatie waarin toch veel hoogopgeleiden werken is toch de neiging om daar op een intellectuele manier mee om te gaan en dat creëert weer afstand. Daarom is het belangrijk om een werkvorm te vinden waarin die intellectuele afstand niet gevoeld wordt probeer visueel te blijven niet te veel discussiëren.

Een ander initiatief in Arnhem is puur land een webshop met lokale groenten die uitgegroeid is tot stadskwekerij,

Transition town is misschien wel wat verouderd met wat er de afgelopen jaren allemaal is ontstaan.

[Toch is het denk ik wel interessant om de sociologisch e concepten te vergelijken die daar onder liggen met mijn concepten. Maar laten we even van dit uitstapje teruggaan naar de rol van de schoolmoestuin in de wijk.](#)

Die schoolmoestuin is gelieerd aan de school?

Ja de gemeente Nijmegen heeft de ambitie uitgesproken dat elke basisschool een moestuin krijgt zo dicht mogelijk bij de school dus of op het plein of als het niet anders kan op een complex waar meerdere scholen aan de slag kunnen

Ja het gaat dus om kennis maken met groen en om bewegen, hou het eigenaarschap echt bij de school want elke school heeft zijn eigen manier van werken. Ik denk dat het stuk van de participatie echt moet neerleggen bij de school. Een mooi voorbeeld in mij eigen wijk is dat onze basisschool een groep 9 heeft en dat zijn de ouderen in de wijk, daar hangt een repair café aan vast en een theekransje als dat past bij een school zou dat ook de betrokkenheid naar de moestuin kunnen worden. Dat past heel goed in een wijk waar geen buurtcentrum is.

Ik denk dat de boodschap over de moestuin ook goed aan te passen is aan de ideologie van de school in een vrije school wordt zoiets anders ingepast dan in een christelijke school natuurlijk. Maar als je op die manier ernaar kijkt heb je de meeste kans om draagvlak te krijgen bij de school

Dus jij zegt de soort van participatie moet passen bij de school

Ja zeker.

Ook aangeven de eerste fase is misschien wel het leukst maar je moet ook bedenken dat beheer en onderhoud misschien wel beter past bij een andere groep vrijwilligers en bereid scholen er ook op voor dat je misschien nog wel een tweede keer moeite moet doen om mensen te vinden. Want de dynamiek van iets nieuws op starten is heel anders dan de dynamiek van iets onderhouden en dat vraagt vaak een ander soort mensen. Dat wordt vaak over het hoofd gezien en dan raakt men teleurgesteld. En die mensen moet je misschien op een andere manier werven. Je kan daar een strategie voor opstellen natuurlijk.

Het idee is vanuit de gemeente is dat zij vooral de faciliterende partij zijn en de scholen het initiatief nemen.

Toch denk ik dat er in de gemeente ook mensen zijn die iets begrijpen van het DNA van een wijk die zouden ook de school en wijk bij elkaar kunnen brengen. Aan de andere kant kun je natuurlijk ook leerlingen heel goed betrekken bij zo'n project vanaf het ontwerp al, in de organisatie van wat we hebben we allemaal nodig. Zeker als een basisschool projectmatig werkt kan je daar goed op aan haken.

Wat vind jij persoonlijk als je kijkt naar je eigen wijk wat voor rol zou een moestuin daar kunnen vervullen?

Ik zit het op de lijn dat het iets moet betekenen in de gemeenschap ik vind het altijd jammer als instituties verzuilen tot op zichzelf staande wereldjes. In de meeste ideale setting heeft een wijk een hoge cohesie en kijkt men naar elkaar om. Dus ik zou de moestuin graag ook een sociale functie geven als een ontmoetingsplek zonder groot hek eromheen of een port met een grote plank met huisregels een open experimenteerruimte ook. Want de praktijk leert als een plek zijn waarde heeft voor de buurt trek t het ook weinig narigheid aan.

Kan dit uit zichzelf ontstaan of moet de school hier moeite voor doen iets organiseren?

Zou ik wel doen kom ik weer bob Hopkins want die vind ik zo leuk, je moet ook op zijn tijd vieren. Een taart bakken of een feest je houden. Als je iets hebt te vieren maakt het ook meteen meer inclusief. Een buurt moet ook een thuis en daarin heeft een school ook een functie voor de hele buurt. Dat is dus een belangrijke vraag voor je begint met een moestuin wat moet die rol zijn.

Als je als school geen plan hebt behalve het lijkt ons wel leuk en we zijn een groene school dan gaat het waarschijnlijk 1 jaar goed. In dat geval werk bottom up misschien niet als het draagvlak er niet is moet het misschien top down.

We zijn begonnen met de scholen die in een inventarisatie hebben aangegeven dat ze willen ...

Dat is wel belangrijk eerst een paar succesproject hebben dan kunnen anderen nog even de kat uit de boom kijken en bedenken wat ze er mee moeten of willen. Het is goed om iemand te hebben voor niet alleen het praktische maar ook de communicatie erom heen en als het nodig is fondsenwerving

Hoe de participatie is ontstaan op de wijngaard zouden we het ook over hebben.

Ik heb die participatie eigenlijk cadeau gekregen van de voorganger, dat waren echte verenigingsmensen lid van vele clubs. Dus toen hij begon kan hij al die clubs aanschrijven om te helpen met de aanleg van de wijngaard. En hij heeft daar een club vaste hardwerkende vrijwilligers aan zich weten te binden. Hij was zelf ook een hele harde werker dus hij gaf het goede voorbeeld en hij was altijd in zijn verenigingsleven heel erg trouw en dat zijn die vrijwilligers ook.

Ik heb die vrijwilligers altijd net zo benaderd als mijn voorganger, elke week een mailtje met of de wijngaard nu wel of niet open was, met ook een leuke boodschap of interessante links het ook een beetje persoonlijk maken. Communicatie is heel erg belangrijk hierin en daar hoort een persoonlijke touch bij want vrijwilligers kun je niet puur zakelijk benaderen. Maar het is ook goed als er wat aan de hengel hangt, dat is gezelligheid, koffie met een koekje etc. Nu vallen er wel wat mensen af omdat ze nu ook nu rond de 70 worden en de fitheid is dan minder groot. Door mijn persoonlijkheid als nieuwe bedrijfsleider daar komen ook mensen op af die bij jou passen. De vitale vrijwilligers van die eerste groep raak ik ook vak kwijt aan oppassen, klussen of reizen. Ik moet concurreren met de kleinkinderen. Ook bij de jongste club zie ik concurrentie want wij werken door de week en studenten hebben tegenwoordig een veel drukker programma als toen ik studeerde twintig jaar geleden. Middelbare scholen heb ik geprobeerd ik heb aangeboden om leerlingen te ontvangen die de wijngaard wilde beleven. Maar het was een hele belevenis en het was niet efficiënt, je krijgt er 35 en 5 vinden het leuk. Die anderen doen ook helemaal niks. Ik ben ook leerbedrijf maar ik weet niet echt waar ik onder val. Biologische dynamische landbouw past niet echt want ik heb een bedrijf met een monocultuur.

Soms ben ik er ook een beetje onzeker wat ik een echte landbouwer in opleiding kan bieden want ik had maar een klein bedrijf.

Wat ik steeds meer zie is het cafetaria model, ik krijg steeds vaker mailtjes met beste ester ik zag dat jullie vrijwilligers zoeken. Ik ben geïnteresseerd in dit, dit en dit en ik kan op woensdag middag van 14.30 tot 18.00 en dondagavond van 18.00 tot 20.00. Dat is de nieuwe vrijwilligers en die komt ook voor korte tijd, aansluiten bij evenementen zoals de burendag en de nl doet dag, dat is ook interessant voor moestuinen. Organiseer een evenement nodig de mensen uit en hang daar een actie aan is ook een goede manier van participatie organiseren op dit moment.

Een andere inrichting van het werk kan ook in Amsterdam maken ze er een soort cursus van waarin mensen kunnen leren hoe ze wijngaard moeten opzetten en onderhouden en die betalen ook voor hun lessen.

Interessant dat sluit ook wel aan bij een artikel dat ik heb gelezen waarin binnen de schoolmoestuin de rollen anders benoemd worden, De vrijwilligers zijn dan moestuin expert of groen docent of geven een workshop in tuinieren.

Ja dat is ook een mooi initiatief het is niet de kern dat het vrijwilligerswerk is maar dat het iets is wat bij die mensen past en wat ze leuk vinden. Mensen moeten trots zijn op wat ze doen.

Wat voor mij ook werkt maar dat is misschien even lastig te vertalen naar de schooltuin is mensen die een wijnstok adopteren.

Ik ontwikkel op dit moment me op twee gebieden ik ontwikkel me als zorgboerderij en als hub waar ik andere ondernemers uitnodig om ook te investeren, ik denk aan een pop-up kok en aan coaching

bijvoorbeeld. Dat is misschien wel interessant voor een stadsboerderij of andere urban food initiatieven.

Deel 2

Volgorde rollen

1. Toegankelijkheid
2. participatie en betrokkenheid
3. Gezondheid
4. Duurzaamheid
5. Educatie

Toegankelijkheid is heel belangrijk een randvoorwaarde net als betrokkenheid

Interview 3 Docent 1

Wat is volgens jou de rol die een moestuin kan spelen,

Ik denk dat het belangrijk is voor de algemene ontwikkeling en de kennis van kinderen over voeding zodat ze bijvoorbeeld niet denken dat een pizza aan de boom groeit, dus weten waar je eten vandaan komt. Hoe het groeit en wat je er allemaal voor moet doen om die producten te verbouwen. Ik denk dat ze daar veel van kunnen leren.

En hoe zie jij dat als docent voor je?

Ik een slechte ervaring met de moestuin op mijn vorige school die met enthousiasme werd opgestart maar al heel snel verwaarloosd erbij lag. Daarom denk ik dat je het als hele school moet dragen en dat je er heel veel vrijwilligers bij nodig hebt want ik zie mezelf niet met 30 kinderen de moestuin in gaan. Er moet een goed plan zijn waarbij de kinderen ook weten wat ze gaan doen en het moet als een rode draad door de school heen lopen

Verwacht je daar ondersteuning bij van een gemeente naast financiële steun voor het opstarten

Een aanspreekpunt zou heel wenselijk zijn en dan geen directeur of docent want die hebben veel te veel andere taken. Misschien moet je er wel iemand voor aannemen bijvoorbeeld bij de gemeente die 1 keer in de week bij de scholen langsgaat en echt bezig is met die moestuin.

Dus wat je zegt is dat je externe mankracht nodig hebt die een groot deel van de verantwoordelijkheid op zich neemt?

Als je het met alleen vrijwilligers zou doen leg de verantwoordelijkheid ook niet bij die vrijwilligers de eindverantwoordelijke is dan toch weer iemand uit de school. Er komen zoveel taken in het pakket van een docent en directeur dat ik echt voor me zie dat daar aparte mankracht voor komt.

Zouden dat ook mensen uit de buurt kunnen zijn of ouders van kinderen,

Ja dat lijkt me zeker wel mogelijk we hebben nu ook zowel ouders als mensen uit de buurt, ik denk aan een gepensioneerde leerkracht of iemand die het leuk vindt of te tuinieren als de verantwoordelijkheid maar bij die persoon kan liggen.

Hoe is jouw ervaring met ouders

Ik neem aan dat je niet met de hele school de moestuin in kunt dus dat zal misschien wel met een jaargroep zijn, dat betekent dat je waarschijnlijk elk jaar nieuwe ouders moet werven of je moet het geluk hebben dat iemand het langer wil doen.

En waarom niet bij een leerkracht of een groepje leerkrachten?

Als je dat als een soort taakgroep moestuin zou maken zou ik dat als heel zwaar ervaren op mijn vorige school heb ik ook gezien dat dat helemaal niet liep als de docenten dat er ook nog moesten doen. Aan de ander kant is het natuurlijk ook wel heel mooi als het kan.

Denk je dat je dan ook kennis miste daarover?

Jazeker ik weinig idee van tuinieren, misschien is er wel een leerkracht op school die daar hart voor heeft en het hartstikke leuk vindt, maar ik ben daar niet de juiste persoon voor en ik denk ook dat je er heel veel tijd mee kwijt bent.

Hoe denk je over het faciliteren van bijvoorbeeld een miniopleiding door de gemeente?

Ja loop ik zelf niet meteen warm voor maar is misschien een idee, ik trek even een vergelijking met de gymdocent, die zijn veel meer gespecialiseerd in bewegingsonderwijs dan een pabo docent. Veel scholen hebben tegenwoordig een gym docent en daarmee is het bewegingsonderwijs ook beter geworden. En ook muziek en handvaardigheid heb ik wel meegemaakt, misschien is het dan ook wel een idee om een aparte moestuin/voedingsdocent op school te hebben.

Hoe leg je nu via die moestuin contact met vrijwilligers in de buurt

Het begint met een visie voor wat je als school wilt met die moestuin en ik denk aan een buurtbijeenkomst of misschien simpeler gewoon rondvragen in de buurt

Zou de gemeente daarbij kunnen ondersteunen bijvoorbeeld adressen te geven van scholen die al bezig zijn met zoiets?

Ik denk dat het sowieso goed is om te leren van anderen en te kijken hoe ze iets aanpakken en uitzoeken of het bij jou school past, bij de omgeving en de populatie ouders die je hebt. Een gemeente heeft dan misschien wel de juiste gegevens over welke plekken aansluiten bij die facetten

Is het mogelijk om dat te realiseren op een school binnen een jaar volgens jou?

Ik vind het wel ambitieus, als ik dat zo bedenk zou dat plan echt de basis moeten zijn van een werkgroep die ook eens gaat kijken bij anderen en een route maakt hoe dat in jouw school te passen. Ik denk niet dat het binnen een jaar et regelen is als je dat er onder wilt leggen.

Jij geeft veel aandacht voor dat goede plan wat eronder moet liggen, waarom vind je dat zo belangrijk?

Omdat dat de continuïteit van zo'n moestuin draagt en dat stopt niet bij de aanleg en het kopen van de plantjes dat moet een plek krijgen die gedragen wordt door iedereen.

Voel je het zo dat veel plannen in enthousiasme worden gestart en dan verzanden?

Ja zeker ik denk dat dat heel veel gebeurt op scholen, je kerntaak is n rekenen taal en spelling maar dan moet je nog wat met burgerschap doen en sociaal emotioneel moet er nog bij en lentekriebels en gezonde voeding

En het nieuwe plan voor een EHBO-cursus ...

Daarom denk ik ook dat als je dit wilt doen en je wilt dat het slaagt dat je ook echt even onderzoek moet doen met een aantal mensen.

Ik merk ook wel dat er heel veel mensen dingen graag bij het basisonderwijs in stoppen, is het dan ook een taak van de overheid, ministerie van onderwijs om te kijken naar het curriculum van wat betreft kern en neventaken?

Een prioriteitenlijst is misschien een idee als richtlijn, je kan je kern wel verweven met moestuin lessen zoals wat taal en rekenen maar dat wordt misschien te hapsnap. Maar ik denk ook dat je dan eerder als school moet kijken naar je curriculum want elke school en regio is toch wel weer een beetje anders

Ik begrijp wat je bedoelt, maar we hebben ook te maken met een steeds veranderende wereld en daarmee veranderd wellicht ook wat we belangrijk vinden om mee te geven aan onze kinderen. Ik vraag me daar soms bij af of daar ook een meer overkoepelende visie is dan elke school op zichzelf?

Er hebt nu vooral idee dat er steeds meer bij komt en het lesrooster is zo bomvol, vakken als aardrijkskunde, biologie en geschiedenis bieden we nu om de drie weken aan omdat het gewoon niet

meer past in het rooster. Vroeger kreeg je dat elke week maar met alles wat erbij gekomen is dat niet meer mogelijk. Bij ons besteden ook een hele middag aan levensbeschouwing, persoonlijk vind ik dat zonde, daarnaast 2 keer in de week sociaal emotioneel nog een keer studievoordigheden.

Maar het curriculum is volgens vooral omschreven met richtlijnen die we moeten halen en die visie ligt dan toch echt bij de school zelf. Het Nederlandse systeem werkt ook juist met die vrijheden en ik denk dat er te veel weerstand is omdat te veranderen.

Zou een keuze voor de kinderen een idee zijn?

Ja dat kan heel motiverend werken, op mijn vorige school hadden we dan ontwikkelingsgericht leren en daar heb ik ook contacten gehad met andere scholen waarbij ze de kern in de ochtend deden en elke middag wat ze noemden atelier. Dan kunnen leerlingen zich voor 4 weken inschrijven voor een vak dat ze leuk vinden en gaan ze dat doen. Lijkt wel wat op Montessori waarin je je eigen leerweg mag bepalen als kind.

Deel 2

Volgorde rollen

1. Educatie
2. Participatie en betrokkenheid
3. Gezondheid
4. Duurzaamheid
5. Toegankelijkheid

Interview 4 Gemeenteambtenaar

Als wij bij de school beginnen. Ik ben het eens met de GGD die de wens heeft voor een schooltuin bij elke basisschool en het liefst ook middelbare school. Op zo'n manier dat er lessen in het curriculum worden verwoven zodat kinderen meekrijgen dat groente verbouwd worden, waarom groente verbouwd worden dit in het kader van hun eetpatroon en gezondheid dergelijke. Maar ok dat het verbouwen van groente in de schoolmoestuin nog helemaal niet zo makkelijk is. Je krijgt te maken met factoren als het weer maar ook biodiversiteit. En dat ook het buiten zijn net als buitenspelen heel belangrijk is voor de gezondheid. Dus eigenlijk 3 dingen het voeding verhaal, het buitenspelen en dat de schoolmoestuin ook onderdeel is van het grotere geheel van groen omgeving.

Hoor ik het goed uit jouw verhaal dat jij het belangrijk vindt dat de schoolmoestuin een zelfstandig onderdeel van het curriculum wordt. I.p.v. wat anderen zeggen stop onderdelen bij de rekenles of de biologieles?

Ja kan het natuurlijk bij de biologieles en natuureducatie laten. Maar het is eigenlijk veel groter, je noemde de rekenles ja daar kan je ook veel mee en scholen moeten het ook zelf een plek kunnen geven in het curriculum. Maar er is ook een groter gezondheidsverhaal er zijn nog steeds een behoorlijk aantal mensen die nauwelijks groente eten en dat is bijvoorbeeld al zichtbaar in de restaurants, de friet en het vlees zijn opgegeten en het bakje sla staat er nog. En er is aangetoond dat kinderen die in een moestuin werken en leskrijgen groente leren eten. Daarnaast is aangetoond dat bij kinderen die in een groene omgeving spelen, het verhaal adhd verminderd het leervermogen beter wordt. Ik denk dat het geconcentreerd werken in de moestuin ook dat soort effecten kan hebben op kinderen. Natuurlijk is het werken in de moestuin veel rustiger dan achter een voetbal aan rennen maar als je kijkt naar andere dingen die kinderen doen, verstoppetje achter de struiken, rondwandelen, dingen bouwen dan zijn dat ook v rustigere activiteiten. Dus ik denk dat het verminderen van adhd door te spelen in een groene omgeving niet alleen te maken heeft met hoeveel kinderen zich inspannen, het is dus ook de omgeving zelf die bijdraagt.

Door de rustige omgeving denk je dus?

Ja Adhd is natuurlijk al veel ouder dan dat wij het zo noemen, vroeger noemde je het misschien gewoon druk. Maar in de huidige maatschappij zijn er zoveel digitale prikkels, constant op de telefoon, spelletjes verandering van licht en dan bestaat de les ook nog deels uit de computer. Die hoeveelheid prikkel is in een groene omgeving gewoon heel anders en misschien ook wel natuurlijker voor het brein.

Maar voor we afdwalen, dat is wat mij betreft de school dan gaan we naar wijk. Een school staat in een wijk en in veel gevallen is het zo dat kinderen uit die wijk ook naar die school gaan. Dat hing de laatste jaren wel een beetje af van het soort school en onderwijs maar ondertussen zie je hier in Nijmegen ook scholen als de Meiboom die in een lage SES-wijk liggen maar toch jenaplan onderwijs geven. Die mengvormen worden steeds uitgebreider en hopelijk ook toegankelijk voor iedereen. Dus wat mij betreft staat een school in de wijk waar de kinderen wonen en gaan die ook het liefst te voet of op de fiets naar school en worden niet door ouders met de auto gedropt. Want dan zien zij ook het groen in de wijk en zo'n moestuin is daar ook onderdeel van.

De school is dan ook een middelpunt van een wijk en ouders worden natuurlijk al gevraagd voor van alles en nog wat op school maar ik hoop dat ze dan ook iets willen doen voor zo'n moestuin. In sommige situaties is er misschien geen echt schoolplein maar dan wil de gemeente ook wel een grasveld beschikbaar stellen en wordt het misschien meer een vorm van buurt moestuin.

Zie je daarin vooral een taak voor de ouders ook voor de rest van de wijkbewoners?

Nee zeker alle wijkbewoners, want op een gegeven moment gaat je kind niet meer naar die basisschool maar naar een middelbare school maar jij woont nog steeds daar en je hebt een verbinding met die school. Dus het kan ook doorgaan daarna, maar er zijn ook misschien wel mensen die veel ouder zijn die allang geen binding hebben met die school of nooit hebben gehad maar wel iets weten over moestuinieren. Als die mensen ook op zoek zijn naar een plek voor interactie kan je dat dus mooi combineren. De kans dat de moestuin levensvatbaar wordt is ook veel groter als die gedragen wordt door de wijk. Want dat de moestuin gedragen wordt door een docent is een illusie, dat is altijd maar eventjes er is veel wisseling in personeel en ze hebben het vaak ook veel te druk met allerlei taken. Dus de samenwerking met buiten is belangrijk of je moet het hebben zoals in Amsterdam waar die complexen beschikbaar zijn maar dat kost geloof ik 4 miljoen euro momenteel en dat geld hebben wij niet. Dus je moet het vooral in de vrijwillige sfeer zoeken of combinaties maken, misschien is er een kerk met een actieve parochie in de buurt die wat kan betekenen of een wijkcentrum met tuin tot bord initiatieven. Als dat op een kleine afstand van elkaar ligt kan dat mooi in elkaar grijpen, daar moet je het hier in Nijmegen denk ik toch van hebben.

Dan gaan we naar de stad, de schooltuinen kunnen niet de stad voeden en andersom kan de stad ook beperkt bijdragen aan de schoolmoestuinen. Maar het grote geheel van wat er speelt in de stad daar moet de schoolmoestuin wel onderdeel vanuit maken. Wat de GGD wil met de moestuinen bij elke basisschool moet niet op zichzelf staand zijn. Je hebt ook projecten als jong leren eten waarbij je kleine subsidies voor uitstapjes krijgt om met de school naar bijvoorbeeld een echte boerderij waar ze groenten telen, of een bedrijf waar met agrarische producten iets gemaakt wordt bijvoorbeeld kaas. Dus je hebt een klein linkje naar wat is gezond eten en hoe doe je dat eigenlijk maar ook het grotere geheel als wat kopen de ouders eigenlijk en waar komt dat vandaan. Dat is wel het grotere geheel waar de schoolmoestuin onderdeel van uit moet maken. En natuurlijk ook nog andere initiatieven als de voedselbank lokale groenteteelt als die er komt dat moet een geheel vormen met die moestuinen.

[En wat is de rol van de gemeente daarin.?](#)

Dat staat eigenlijk op het kantelpunt wanneer er vanuit de politiek gevraagd wordt waar is jullie voedselstrategie. Dat is er nog niet maar dat zit er wel aan te komen. En daar zit ook een landbouw strategie aan vast ook al hebben wij eigenlijk geen buitengebied. Wij moeten wat zeggen over voedselproductie en over voedselconsumptie en de afvalstromen die deels in een circulair systeem weer terug kunnen worden geleid naar de boer als grondstof. De boer moet ook in een korte keten opereren en betrokken zijn dat is allemaal voedselstrategie.

[Zijn die schoolmoestuinen daar dan maar eigenlijk een heel klein onderdeel van?](#)

Ja klein maar wel heel belangrijk omdat je daar bij de basis begint. Kinderen laat je kennismaken en raken hopelijk geïnteresseerd. En de gemeente kan hierin ook faciliteren en ik denk dat dat ook de rol is van de Gemeente. Subsidiestromen te hebben, mensen te motiveren en met wat kleine hulp naar iets groters te brengen.

[Wat ik hierover als veelgehoorde opmerkingen krijg is dat er behoefte is aan stroomlijning van alle projecten die er zijn. Eén school gaf bijvoorbeeld aan elke dag wel een initiatief te ontvangen met een subsidie of andere vorm van ondersteuning en hoewel die allemaal leuk zijn moet er gekozen worden. De versnippering van al die initiatieven wordt wel als een probleem ervaren.](#)

Dat beaam ik ook hoewel ik daarin toch wel een beetje aan de zijlijn opereer. Voor ons gevoel werken we nu binnen het gemeentehuis al veel meer integraal maar ook daar is nog steeds veel te verbeteren. Maar we zitten ook nog met een muur naar het sociale domein. Op dit project van de moestuinen hebben we dan wel samenwerking vanuit mij en MO en GGD en dat komt samen in een heel klein aspectje namelijk voeding en gezondheid. Maar er komen nog veel meer

gezondheidsprojecten aan met sporten en dergelijke zaken en dat is nog alleen maar Nijmeegse, en dan heb je nog provincie en rijk.

Een tweede kamerlid dat ik heb gesproken gaaf aan dat gezondheid en voedselbeleid zelfs verdeeld is over 5 departementen.

Ja dat zou inderdaad wel kunnen, natuur milieu en voedselkwaliteit heb je, VWZ, infrastructuur heb je ook mee te doen en misschien economische zaken. Zo zie het dus al, waarbij bij ons de schotten bijna allemaal aan het verdwijnen zijn, zijn die er nog steeds op het gebied van de provincies en je wilt niet weten hoe dik de muren zijn tussen die verschillende departementen van het rijk. Daar is nog zoveel te winnen daar zit zoveel bureaucratie en verspilling dat is ongelofelijk. En misschien hoort dat ook wel bij het faciliteren en moeten we daarin ook faciliteren naar scholen toe.

Kijk we hebben heel bewust toen we hoorden dat er een subsidie was voor groene schoolpleinen de Bastei erbij betrokken. We hebben gezegd jullie hebben de natuur- en milieueducatie en de contacten dus gaan jullie helpen met die scholen ontzorgen.

Wat er daarover meekreeg is dat dat in Arnhem al veel meer gestroomlijnd is als in Nijmegen dat wordt het echt gezien als punt waar je naar toe kunt en alle hulp en informatie kan krijgen. Dat wordt hier als lastiger ervaren.

Dat komt misschien ook wel door dat men nog niet goed op de hoogte is in vergelijking met Arnhem staan we ook op een andere plek. Zij hebben al een voedselstrategie en er werkt daar iemand 2,5 dag alleen aan landbouw, stadslandbouw onder valt. Ze hebben daar ook een stadsboerderij en een natuur en educatie centrum voor milieu dus dat lijkt allemaal in elkaar te vallen. Daarmee vergeleken is de Bastei eigenlijk nog aan het opstarten, we hadden hier ook organisaties: Anisom voor de middelbare scholen en natuur en milieueducatiecentrum voor basisscholen, die gingen in elkaars vaarwater zitten om te overleven en zijn allebei failliet gegaan. Nu heeft de Bastei de natuur- en milieueducatie weer opgezet en dat is nog lang niet zover als in Arnhem en nu hoor ik ook weer dat daar alweer een bezuiniging overheen gaat wat dan uit ons budget voor duurzaamheid weer gedekt moet worden. Kennelijk willen een aantal politieke partijen dat keihard en als doekje voor het bloeden wordt dan weer uit ons duurzaamheidsbudget getrokken. Dus een nieuwe directrice die uit Arnhem komt moet hier ook zelf de weg nog maar eens zoeken denk ik. Maar dat daar wat te verbeteren valt is waar.

Wat zij vooral zij is dat het aanspreekpunt daar veel duidelijker is ...

Ja dat punt begrijp ik dat is hier misschien of nog wel aan het groeien of hebben wij te veel aanspreekpunten. Het is misschien wat dat betreft ook goed om te kijken wat er nog meer allemaal naar de scholen gaat qua initiatieven en subsidies en wie dat precies doet en omdat ook via de Bastei te laten om hen ook een beter aanspreekpunt te laten worden. En ze zijn natuurlijk veel meer dan alleen voedsel ze doen ook cultuurhistorie. En ik vind ook belangrijk als jij dat signaal zo duidelijk binnenkrijgt dat we daar na moeten kijken, ik vind het een belangrijk signaal.

Ik hier op de werkvloer ook vaak genoeg dat is leuk voor de basisscholen maar zo werkt het niet vertel ik dan altijd. Die scholen zitten voor dit jaar al vol ook al is het september.

Ik merk zelf al hoe moeilijk het is om een basisscholdirecteur te spreken te krijgen dus dat geeft ook wel aan hoeveel informatiestroom er op ze af komt.

Ja die zijn knetterdruk en dan is het ook lastiger om met al die mailtjes met initiatieven om te gaan.

Maar als wij ze hiermee kunnen ontlasten zou dat misschien wel wat helpen want zij zitten ook in een woud van regeltjes, bezuinigingen personeelsproblemen etc. dat is over school wijk stad.

Deel 2

Volgorde plus opmerkingen

1. Educatie

Belangrijkste voor mij het educatief programma, waarbij vooral van belang is dat de moestuin een onderdeelje van het lesprogramma van de kleuters tot groep 8

Dat is dus anders als nu door A. en de Wielewaal wordt opgepakt waar het gefocust is rondom groep 6.?

Dat hoor ik vaak dat groep 6 echt de groep is die van zaadje tot plant daarin werkt en uiteindelijk ook met de oogst wat maakt maar ook de andere groepen kunnen daar best wat mee doen. Je kunt bij kleuters al laten zien dat groente in de grond groeien en niet in de supermarkt en dat oploopt door tot groep acht die daar misschien wel een project over kunnen doen of een markt op zetten.

In alle levensstadia van die kinderen heb je daar wat aan, daarom zet ik die ook op 1

2 gezondheid

Vooraf door het buiten zijn en het leren over verse groentes hoe belangrijk die zijn

3 participatie en betrokkenheid

Met zo'n moestuin kun je kinderen leren samen werken want het is een proces dat langzaam gaat dus ze moeten betrokkenheid krijgen anders houden ze het niet vol. Dat kan alleen maar als ze als groep samen de produceren, Maar ook een link zijn naar de buitenwereld die ze helpen met het project

4. duurzaamheid

In de hogere groepen kun je aandacht besteden aan alle bedreigingen van buitenaf op de groenten en dat je kun kiezen voor 2 wegen spuiten is snel en effectief maar vernietigd de biodiversiteit en natuurlijk methodes en handwerk die lastiger zijn maar wel goed voor de omgeving. Een klein beetje landbouwkennis krijg je op die manier ook

5. toegankelijkheid

Is vooral een afgeleide van 1 en 2 daarna ga je op zoek hoe kom ik dan aan die groenten en hoe kan ik ze betalen. Je kan keuzes maken tegen de tijd van groep 8 wat het verschil is tussen zelf geteelde producten, biologisch, milieuvriendelijk en wat kwaliteit is.

Daarom vindt het ook zo belangrijk dat het door het hele programma speelt want dan heeft het tijd om te landen.

Interview 5 Inwoner Nijmegen 1

Wat vindt u van een schoolmoestuin bij basisscholen en welke rol moet die spelen?

Ow dat lijkt me heel goed, kunnen kinderen leren waar het voedsel vandaan komt en hoe het groeit. Ik merk aan mijn kleinkinderen dat ze daar weinig idee van hebben. Wij hadden vroeger op school ook een moestuin ik vond dat altijd erg leuk, dus ik denk dat kinderen van nu dat ook erg leuk zullen vinden. Lekker buiten niet in de schoolbank of achter de laptop heerlijk toch.

Dus u zegt het is een goede alternatief klaslokaal?

Ja zo kan je het noemen hoewel je wel wat meer begeleiders nodig hebt dan in een normaal klaslokaal.

Hoe bedoelt u dat?

Nou je kan niet met 1 leraar 30 kinderen helpen in de moestuin, dus het moet of in kleine groepjes of met extra hulp van tuinman of conciërge of ouders.

Zou u zelf overwegen om vrijwilliger te worden bij een schoolmoestuin?

Nou daar heb ik eigenlijk nog nooit over nagedacht mijn kleinkinderen wonen allemaal niet in Nijmegen dus ik ken de basisscholen niet echt meer. Er zit er wel 1 bij mij om de hoek maar ik weet niet eens wat voor school het is qua geloof of Montessori of wat heb je allemaal. Maar om antwoord te geven op je vraag zou ik zeggen misschien ik weet niet zo heel veel van moestuinieren dus ik weet niet of ik heel nuttig ben maar dan kan ik ook nog wat leren.

Hoe zou een school vrijwilligers moeten werven?

Een oproep doen in de buurt misschien of een huis aan huis krant ik weet niet misschien moet de school iets organiseren waardoor mensen weten dat ze vrijwilligers zoeken en informatemarkt of een themadag of zo.

Ziet u nog meer rollen die een school moestuin kan vervullen naast een leuk en leerzaam klaslokaal?

Ik neem aan dat het ook wel iets doet wat betreft gezonde voeding, het lijkt me in ieder geval niet slecht om kinderen er kennis mee te laten maken. Hoewel ik denk dat echte kooklessen meer effectief zijn, maar dat misschien voor oudere kinderen.

Meer rollen mmm even denken

Wat doet de schoolmoestuin met de omgeving van de school?

Als het goed onderhouden wordt is het best mooi beter dan een saai plein met tegels maar je hebt ook grotere kans op vernieling ben ik bang.

En als de wijkbewoners er ook gebruik van kunnen maken is er dan minder kans op vernieling?

Ja dan heb je natuurlijk meer toezicht, maar misschien ook meer mensen die het weten te waarderen.

Kunt u verder nog dingen die bedenken die belangrijk zijn in verband met een schoolmoestuin?

Ik ben er in ieder geval voor en hoop dat scholen dat ook zijn, maar die hebben het natuurlijk ook al heel druk. De leraren staken niet voor niets.

Dus u denkt dat scholen hier ondersteuning bij kunnen gebruiken?

Ja zou zeker goed zijn dat ze ergens terecht kunnen met vragen of problemen.

[Zou die ondersteuning van de gemeente moeten komen?](#)

Misschien ik weet niet hoe dat financieel allemaal in elkaar zit maar een gemeente of een organisatie die betaald wordt uit een potje liefst uit een potje uit Brussel dan zien we daar ook nog eens iets van.

[Maar eerder van de gemeente dan de nationale overheid of de provincie?](#)

Ja dat denk ik wel landelijke steun zou natuurlijk mooi zijn maar de afstand van de gemeente naar de school is veel kleiner.

[Deel 2](#)

Volgorde

- 1 educatie, het blijft een school dus educatie is hun hoofdtaak
- 2 duurzaamheid, ow daar had ik nog helemaal niet aan gedacht maar vind ik zeker belangrijk en het groeien van planten geeft zeker een soort van respect voor de natuur
3. Gezondheid, we moet als heel Nederland gezonder eten maar ook goed om de kinderen dat al jong mee te geven
4. toegankelijkheid geldt vooral voor armer buurten met veel nationaliteiten
5. samenwerken is zeker belangrijk maar gaat automatisch denk ik

Interview 6 Inwoner Nijmegen 2

Wat vindt u van een schoolmoestuin bij basisscholen en welke rol kan die spelen?

Mmm daar heb ik eigenlijk nog nooit over nagedacht ik denk dat het wel leuk is voor kinderen om les te krijgen in zo'n moestuin. Maar welke rol ehm kunt u een voorbeeld noemen?

Je kan denken aan leren over gezonde voeding bijvoorbeeld ...

Ah zo bedoelt u ja ik denk dat het wel een kleine bijdrage zou kunnen leveren maar ik vind dat ook een taak van de ouders. Maar ja dat gaat niet altijd goed dus is er ook aandacht voor op school maar moet de school alle problemen oplossen omdat de ouders het niet doen? Dat vind ik wel een lastig dilemma.

Die moestuin kan ze kennis laten maken met producten die ze niet kennen dat is wel goed maar ik vind ook dat het ze dingen als biologie moet leren het moet wel vastzitten aan het lesprogramma.

Kan het niet andersom dat het lesprogramma wordt aangepast aan de moestuin, om een voorbeeld te geven je kan in de moestuin ook oppervlaktes uitrekenen door te meten en te vermenigvuldigen?

Ach ja dat kan maar alleen als dat een heel samenhangend pakket of thema is denk ik anders is het ook te tijdrovend. Ik snap dat je in de moestuin ook vaardigheden kunt leren die je in de klas ook kunt leren maar het is nog niet zo gemakkelijk. Ik heb zelf een aantal keren een poging gedaan om het een en ander te kweken maar niet altijd even succesvol.

Als de scholen de kans krijgen om een schooltuincoach/tuinman of hoe je het ook wilt noemen kan inschakelen ziet u het dan meer zitten?

Ja op zich wel als we zoiets willen dan moet je het ook professioneel aanpakken maar ik weet niet of dat nu een prioriteit is er zijn zoveel mooie initiatieven die geld verdienen maar niet krijgen omdat iets anders voorgaat. We moeten nou eenmaal keuzes maken

De gemeente Nijmegen heeft zich ten doel gesteld dat alle basisscholen een moestuin krijgen wist u dat?

Nee heb ik niks over gehoord of gelezen en gaat de gemeente dat betalen?

Er zijn enkele subsidieregelingen voor de opstart van de moestuin vanuit de EU en andere gelden vooral bedoeld voor de materialen.

Dat is op zich wel gunstig voor de scholen als ze er serieus een project van willen maken en misschien is het ook wel goed dat kinderen wat vaker in de buitenlucht komen. Als die moestuinen er komen is het ook wel wat mooier voor de schoolpleinen want die bij ons in de wijk is een en al beton.

Ik ben niet tegen die schoolmoestuinen hoor en ik denk dat ze best iets bij kunnen dragen aan gezondheid of duurzaamheid maar dat we er ook niet de wereld van moeten verwachten. Ik vind het trouwens sowieso een beetje raar dat al onze goede intenties door de kinderen moeten worden opgepakt de volwassenen zouden toch eigenlijk het goede voorbeeld moeten geven. Als ze er komen dan hoop ik dat de scholen ze goed opzetten en dat de kinderen er plezier in hebben terwijl ze wat leren dat vindt dan eigenlijk het belangrijkste.

Deel 2

1 educatie en dan vooral met plezier iets leren zoals ik al zij

2. samenwerken, ow ja dat is misschien wel iets wat goed te leren is in de moestuin zeker als je allebei niet alles weet

3 toegankelijkheid hierin vindt het kennis maken met nieuwe dingen belangrijk

4 duurzaamheid, daar valt zoveel onder en zoals ik al zij de school is er niet om de problemen in de wereld op te lossen

5 gezondheid eigenlijk hetzelfde als hiervoor maar dit vind ik nog meer de verantwoordelijkheid van de ouders. Dit kan ook heel betuttelend zijn zoals verplicht mandarijntjes trakteren op school

Interview 7 Docent 2

Allereerst begin ik altijd met de vraag:

“Wat vindt u van schoolmoestuinen bij basisscholen en welke rol moeten deze spelen?”

Zoals je weet ben ik ook docent in het groen onderwijs dus ja ik ben ontzettend voorstander van schooltuinen. Ik merk op mijn eigen school dat heel veel kinderen nauwelijks in aanraking komen met de natuur of landbouw en weinig kennis hebben van planten en bomen en dat is al zo bij leerlingen die kiezen voor het groen onderwijs. De laatste jaren is er veel bezuinigd op natuur- en milieueducatie en zijn er reorganisaties en faillissement geweest waardoor er weinig aandacht voor was. Ik ben blij dat de gemeente wil inzetten op schooltuinen. Maar ok de rol van schoolmoestuin is vreselijk divers van een groen practicum lokaal en onderwerp van lesstof tot plek om samen te werken, vergroening van de buurt en nog veel meer.

Hoe kijkt u aan tegen vergroening van de buurt is dat belangrijk?

Ik heb wel onderzoeken gelezen die aangeven dat een groene omgeving positief werkt op mensen, kinderen zijn minder hyperactief en ook volwassenen worden er toleranter van. Dat lijkt me al een positief punt maar het kan er ook nog mooi uitzien dat zie je al bij de schoolpleinen die vergroend zijn met natuurlijk speelmaterialen dat oogt veel beter als die betonnen pleinen.

Kan zo'n groen schoolplein of moestuin de wijk samenbrengen?

Mmm in theorie wel maar daar is denk ik wel meer voor nodig een groenschoolplein draagt bij als het in een kader zit waarbij mensen worden betrokken en waarbij ze zelf ook keuzes maken en verantwoordelijkheid nemen. Dat is denk ik ook wat de gemeente wil met de buurtplannen maar die werken vooral voor buurten met hoger opgeleiden of in ieder geval hogere SES. Om in de lage SES buurten dit soort dingen van de grond te krijgen zul je toch meer actie moeten ondernemen en vooral via sociale organisaties want daar is meer vertrouwen in.

Bedoeld u dan dat het bottom up proces toch van boven moet worden gestimuleerd?

Ja dit klinkt tegenstrijdig maar is het ook weer niet, het vertrouwen in de overheid is niet overal even groot maar er zijn organisaties die zich inzetten voor sociale en maatschappelijke ontwikkelingen die wel vertrouwd worden. Veel mensen hebben wel even een duwtje in de rug nodig om betrokken te raken. Dat kan op die manier.

En hoe ziet u de schoolmoestuin in zo'n aanpak passen?

De scholen moeten natuurlijk zelf beslissen of ze zo'n moestuin willen en niet overal heeft dat prioriteit dat snap ik ook. Maar als ze zo'n moestuin willen zou het goed zijn dat te combineren met diverse andere activiteiten in de wijk. Het wijkcentrum bijvoorbeeld die hebben veel contacten met mensen die vrijwilligers werk doen en kunnen wel eens producten gebruiken voor een gratis maaltijd of zo. Maar ook vind ik dat de gemeente de scholen zou moeten stimuleren contacten te zoeken met de wijk.

Bedoeld u daar mee dat scholen geïsoleerd zijn van de wijk?

Ja op een manier eigenlijk wel, de school heeft contact met de ouders maar nauwelijks met de rest van de wereld, dat merk ik ook op mijn school die als motto interregionale samenwerking heeft maar dat vooral doet via management borrels/meetings/workshopdagen etc. Een leuke activiteit voor de buurt waar ik al jaren voor pleit staat niet hoog op de agenda, terwijl de buurt wel overlast heeft van onze leerlingen. Dat is maar een klein voorbeeldje, scholen leven vaak een beetje in hun eigen

wereldje met eigen kring is mijn ervaring als docent, terwijl ik bij de werkzaamheden bij de gemeente vaak hoor dat de school een middelpunt is van de wijk.

Als de school nu niet het middelpunt is van de wijk, is dat dan langzaam zo gegroeid of is het eigenlijk een wens dat de school dat wordt?

Dat is een lastige vraag ik denk maar dat kan ik alleen op gevoel zeggen want ik heb er geen onderzoek naar gedaan, dat we een nostalgisch gevoel hebben bij de school als middelpunt van de wijk dat toch niet helemaal klopt. Toen mijn kinderen de basisschool verlieten in de jaren 80 had ik daarna ook geen band meer met die school, misschien was dit in de jaren 50 anders maar ik verwacht het eigenlijk niet. De maatschappij is natuurlijk wel zijn saamhorigheid kwijtgeraakt over de jaren dat is er denk ik meer aan de hand, het gevoel dat vroeger alles meer sociale cohesie had.

Maar ik hoor uit u woorden dat u eigenlijk wel de school een rol geeft als een verbinder in de wijk?

Ik zou het mooi vinden als we dat in de toekomst kunnen bereiken en ik denk dat een schoolmoestuin daaraan bij kan dragen. Maar we hebben meer verbinders nodig om het doorschieten van het individualisme een beetje tegen te gaan. Wat dat betreft hoop ik wel dat de gemeente blijft investeren in sociale projecten inde wijk ook al wordt er steeds meer bekibbeld doordat den Haag steeds minder geld geeft.

Ziet u nog andere rollen voor de schoolmoestuin?

Ja er zijn veel mensen die hopen en verwachten dat het bij gaat dragen aan gezondheid, daar doen we in Nijmegen trouwens ook zeer veel projecten in en ik denk dat die aandacht zeker gaat bijdragen. Het is sowieso goed dat kinderen leren hoeveel tijd en moeite het kost om een aardappel of een aardbei te kweken. Dat zou ook wel eens wat verandering kunnen brengen in het waarderen van (gezond) eten. En er zijn zoveel dingen die je ermee kan educatief en anderzijds maar ik heb de belangrijkste wel genoemd denk ik.

Deel 2

1 samenwerken en dan zowel met elkaar als leerlingen als met de buurt en wijk

2 educatie het biedt zoveel mogelijkheden juist voor die educatie dat dat een belangrijke rol is van de moestuin

3. duurzaamheid ik hoop vooral dat het meer waardering gaat opleveren voor het groen inde stad

4. toegankelijkheid ja zeker in bepaalde wijken zeer belangrijk dat kinderen ook gezonde en verse producten leren kennen en mee kunnen nemen naar huis

5. gezondheid ja die kan ook wel op 1 maar dat zullen veel anderen al doen en er zijn zoveel initiatieven voor gezondheid dat ik denk dat de schoolmoestuin maar een kleine rol zal spelen

Interview 8 Extern adviseur gemeente

Wat is jouw visie op de rol van een schoolmoestuin, relaterend aan de school wijk en stad Nijmegen

Ik vind eigenlijk en dat draag ik ook uit dat ieder kind in Nederland een jaar lang een schoolmoestuin moet hebben. Ik beperk me niet tot Nijmegen maar richt me eigenlijk op heel Nederland. En waarom omdat ik denk dat daar de basis ligt van gezonde voeding, uit onderzoek dat ik gedaan heb blijkt dat kinderen die tuinieren in een moestuin veel eerder bereid zijn groente te proeven en eten in relatie tot kinderen die niet in de moestuin tuinieren en daar kan praten over gezonde voeding niet tegen op. Dat blijkt ook uit onderzoek, de combinatie praten over gezonde voeding en tuineieren heeft veel meer effect dan alleen praten. Dus dat beleven is belangrijk voelen, ruiken alle zintuigen gebruiken en maar ook het verwonderen over wat je allemaal nodig hebt om groente te laten groeien. Die zorg ervoor krijgt zo'n kind impliciet mee en ik denk dat het effect daarvan is dat ze minder groente weg zullen gooien omdat ze weten hoeveel energie en tijd het kost

Dat vind ik het allerbelangrijkste maar daarnaast kun je uit een tuin heel veel bijvangst krijgen door alles te relateren denk aan rekenen en taal en eigen hoe je alle vakken die er zijn aan een tuin kan verbinden. Ik zie een tuin dan ook niet als iets wat erbij komt want dat denken scholen soms ow jee moet ik dat ook nog doen. Ik zie het niet als meer maar als beter

Bedoel je dat je de tuin ziet als een extra klaslokaal?

Ja precies de tuin als een context, je hebt allerlei concepten die de kinderen moeten leren en je gebruikt de tuin als een context om van alles aan te hangen. Je kan meten in de tuin, er een verhaal over schrijven een deel beweging bij het oogsten om maar een paar voorbeelden te noemen je kan er eigenlijk zoveel aan ophangen. Eigenlijk denk ik dat je gerelateerd aan gezondheid nog veel verder kan komen als je ook met de groentes gaat koken of een salade maken maar dat is niet altijd even realiseerbaar bij basisscholen.

Bovendien denk ik dat het allemaal ook kan, je hoeft niet te denken dat je meteen heel veel ruimte nodig hebt een aantal stoeptegels eruit en tuintjes van een vierkante meter daarmee kun je al zien wat daar mee gebeurt als je klein wil beginnen. Denk niet meteen of vooral niet te groot kijk wat iets kleins je al kan opbrengen.

Ik kreeg laatst een foto van iemand van een heel stenig schoolplein waar ze 4 tegel eruit handen gehaald en daar zat een meisje in het zand te spelen. Ik vond dat een mooi beeld over hoe simpel je beleving kunt krijgen.

Je hebt wel eens Amsterdam als voorbeeld aangehaald wat betreft het programma van een jaar, maar daar is het wel op een plek buiten het schoolterrein, gaat jouw voorkeur uit naar dat jaarprogramma en naar een moestuin bij de school?

Ik ben er laats achter gekomen dat hoewel het programma jaarrond heet maar zo jaarronderig is het eigenlijk helemaal niet. Ze starten met een paar lessen in januari als voorbereiding en dan 16 tot 17 lessen tot aan de zomer en dan nog een paar in september. Dat lijkt me eigenlijk ook een prima behapbaar tijdspad. Het voordeel van het complexen systeem in Amsterdam is dat de school compleet ontzorgd wordt. Scholen hoeven er alleen heen, de lessen worden verzorgd en de tuinmannen worden betaald zodat ook in de vakanties het onderhoud gedaan wordt. Dat heeft het

oordeel dat je een langere periode kan tuinieren waardoor je meer diverse gewassen kunt laten zien. Hoewel we in Nijmegen dit ook hebben geprobeerd om het over de vakantie heen te tillen is dat niet echt gelukt, we hebben geprobeerd de verantwoording bij de scholen te leggen maar dan gebeurt er te weinig. En je wilt ook niet een slecht voorbeeld laten zien dus dan kan je beter voor de vakantie stoppen. Dus je vraagt eigenlijk wat heeft je voorkeur een complex of een moestuin bij de school. Mijn antwoord daarop is het hangt af van de situatie, waar is de school gesitueerd bijv. Scholen vlak bij een complex daarvoor zou ik het complex toejuichen omdat je daar meestal meer voorzieningen hebt. Bij het hatershofje kun je ook profiteren van een kas en er zijn ook dieren, dat is natuurlijk prachtig. Maar als dat niet zo is het heel fijn om het bij de scholen zelf te gaan doen.

Waarbij wel aangetekend moet worden dat je dat als team moet beslissen en dat je daar ook tijd in wil investeren plus dat je kan zeggen we hebben ouders die ons willen ondersteunen of vrijwilligers. Bij scholen die zeggen we hebben een uur tijd per week dan zeg ik hou maar op want je kan het niet zo afpassen als een lesje rekenen. Als je afgepaste tijd van een uur wilt aanhouden wordt het heel erg moeilijk om van de schooltuin een succes te maken. Ik heb het nog niet eens over alle vakanties maar er moet ook regelmatig tussendoor wat gedaan worden of de kinderen willen even kijken. En in de vakanties moet toch iemand misschien de school even opendoen voor vrijwilligers en een goed tijdsschema is gewenst.

Dat is iets wat wel heel duidelijk moet zijn voor scholen uiteindelijk levert de schoolmoestuin heel veel op maar het kost zeker een tijdsinvestering en vooral in de opstartfase als de organisatie nog niet ingebed is. Op den duur heb je natuurlijk wel een draaiboek.

Het programma uit Amsterdam draait vooral om groep zes maar er zouden natuurlijk meer klassen bezig kunnen zijn met de schoolmoestuin hoe gaat dat in Nijmegen bij scholen die al moestuinieren?

Daar heb ik eigenlijk geen zicht op maar het kan natuurlijk wel. Het is misschien wel afhankelijk van de toegankelijkheid van de moestuin, ligt hij direct in het zicht of juist niet heeft invloed op betrokkenheid.

Je hebt al met meerdere scholen gesproken over teeltplannen en praktische indeling of het opstarten waar lopen scholen nu echt tegen aan?

Het is grootse probleem is toch echt menskracht, veel ouders werken en in je eentje met dertig in de moestuin kan gewoon niet. We kunnen scholen echt ontzorgen met geld voor de aanleg, plannen en educatiemateriaal maar voor het vinden van vrijwilligers heb ik geen panklare oplossing.

Dat is de situatie nu maar je kan natuurlijk integratie zoeken in de wijk of toch denken aan betaalde krachten of onderwijsassistenten, wat is jouw idee daarover?

IK ben eigenlijk van mening dat degene die lesgeeft betaald moet worden. Ze moeten en met de kinderen bezig en met het groen en zorgen dat het een succeservaring wordt en daarvoor moet je iemand hebben die kundig is, maar voor die situatie is gewoonweg geen geld. Dat maakt de docent verantwoordelijk als onderdeel van zijn/haar taak maar misschien is het een idee om i=onderwijsassistenten hierbij te laten helpen, maar het kunnen ook ouders zijn. Die kundigheid is heel belangrijk want je werkt met eetbaar groen kinderen eten het kan niet zijn dat er opeens een giftige plant tussen staat maar dat heb ik al wel eens meegemaakt.

Om daar op aan te haken, zijn er niet veel mensen scholen etc. die het idee van een moestuin positief vinden maar geen idee heeft hoe te moestuinieren?

Bij scholen die een teeltplan hebben gevraagd als ondersteuning moeten we evalueren of ze volgend jaar alleen verder kunnen of dat ze meer ondersteuning nodig hebben. Maar er is een probleem als je niemand hebt met expertise, je kan als school de beslisboom invullen over het moestuinieren en een educatieplan maken maar als je nog nooit een aardappel in de grond gestopt hebt wordt dat wel lastig om het te gaan uitvoeren, dan moet er toch echt een expert komen om ze aan het handje te nemen.

Het is namelijk niet zo dat je zoals op je eigen moestuin even een paar jaar kan experimenteren, voor de kinderen moet het een succesverhaal zijn.

Maar ok dan worden ze op geleid maar blijft die kennis op school? Volgens mij is het verloop van leerkrachten behoorlijk op scholen.

In sommige gevallen zie je dat ze dat overdragen aan reguliere moestuiniers op een complex maar dan weet niet of er op school nog verder aandacht aan besteed wordt. Bij een moestuin bij een school meten de docenten betrokken zijn vanuit meerdere klassen, maar dan helpt het dat ze dingen zien groeien en bloeien.

Moet er een opleiding of formele training komen voor docenten die gaan moestuinieren?

Ik denk eigenlijk aan het coachen van leerkrachten bij de eerste lessen. Ik wil ook graag zien hoe docenten het doen het eerste jaar. Ik denk inderdaad dat alleen een teeltplan niet altijd genoeg is.

Deel 2

Volgorde

1. Participatie en betrokkenheid
2. Educatie
3. Gezondheid
4. Duurzaamheid
5. Toegankelijkheid

Interview 9 Docent 3

Het interview bestaat uit 2 delen. Het eerste deel gaat over de betekenis die jij geeft aan de school moestuin uitgaand van jouw visie erop. Het 2^e deel gaat over rollen die uit andere onderzoeken naar voren zijn gekomen die van belang kunnen zijn voor de school moestuin daarbij vraag ik je om ze in volgorde van belangrijkheid te leggen en met korte opmerkingen wellicht nog wat commentaar erop te geven.

De eerste vraag die ik aan iedereen stel is een wat voor een rol schrijf jij toe aan de school moestuin?

Naar de school?

Ja maar eventueel ook naar de wijk

Onze moestuin ligt natuurlijk hierachter en is omsloten dus hij is niet toegankelijk voor de hele wijk. Maar we hebben wel contacten met het wijkcentrum waar vanuit ook toegang is natuurlijk. En er zijn ook poging gaande om daarin samen te werken zodat zij hem ook zouden kunnen gebruiken. Dat is nog niet concreet maar zou ik wel een mooi initiatief vinden.

Wij gebruiken zelf de moestuin vooral voor de onderbouw omdat die kinderen ook spelen op het plein achter de school. De bovenbouw speelt op het plein voor. Dus wij staan er het dichtste bij. Ik denk dat het vooral heel belangrijk is dat kinderen zien en leren hoe dingen groeien en dat je het ook nog kunt eten. Dus dat is echt als eerste het kennis maken met.

Zien ze het alleen groeien of wordt er ook actief dingen aangeplant met de kinderen?

Nee niet alleen groeien we hebben een werkgroep van ouders die die moestuin onderhouden en als die er zijn nemen ze altijd een paar kinderen mee om te gaan helpen en zo proberen we ze zo veel mogelijk te betrekken bij alles wat er in de moestuin gebeurt.

Staat de moestuin dan helemaal los van de docenten of gebruiken jullie het ook in de lessen?

Nee het staat niet los we gebruiken het bijvoorbeeld in het voorjaar als alles begint op te komen of voor een project over beestjes gaan de kinderen op ontdekkingstocht in de moestuin. WE hebben ook geoogst en bijvoorbeeld een courgettesoep en bietenchips gemaakt. Maar ook meer basis kijken we naar wat er met de producten kan zoals dingen snijden of er iets van maken. Op die manier komt het naar binnen. Maar er is geen lesprogramma aan vast gehangen ik weet wel dat er is en dat zou ook voor de meer middenbouw/bovenbouw kunnen zijn. Maar dat is misschien nog een beetje zoeken want wij zijn best een grote school en de moestuin is niet zo groot. Dus daar denken we met de oudergroepen nog wel over na. Hoe zou je dat kunnen uitbreiden zonder dat die moestuin gelijk platgelopen wordt.

Wat ik er zo van gezien heb is de moestuin ook eigenlijk een organisch onderdeel van het schoolplein achter.

Ja dat is zo en momenteel zijn er veel verschillende mogelijkheden om gratis bolletjes en plantmateriaal te krijgen dus dat doen wij ook allemaal. Maar die planten we ook wel op andere plekken op het plein. Vorig jaar kregen we van de provincie een mooi pakket met biologisch moestuinzaad die we hebben kunnen gebruiken.

En hebben jullie dan ook verder ondersteuning gehad van provincie of gemeente voor het ombouwen van het schoolplein tot een organisch schoolplein met moestuin?

Volgens mij liepen wij eigenlijk net voor op het initiatief dat nu loopt dat iets van 30 procent van de schoolpleinen vergroend gaan worden voor 2022. Dus die subsidie daar hebben wij ook geen gebruik van kunnen maken. Wij hebben dat meer vanuit eigen initiatieven zoals een sponsorloop en zo gedaan. En het is ook zo dat de organisaties nog heel erg vanuit klassen denken. Dan kan ik een pakketje ophalen voor groep 5-6 en krijg ik een hele partij lesbrieven me en 3 bolletjes. Dan denk ik kom op denk even wat groter wij zijn een hele school die op allerlei niveaus bezig kan zijn met zo'n moestuin.

[Dat geeft dan denk ik ook aan dat er animo was van de achterban vanuit de ouders?](#)

Ja zeker en wat we ook nog doen is met de oogst hebben zo'n kraampje neergezet. Want alle courgettes moeten natuurlijk op hetzelfde moment geoogst worden. Dat kraampje is dan ook weer getimmerd door kinderen uit de bovenbouw die meer praktijkervaring op moeten doen. En dan plukken we met de kleuters en verkopen we ze en dat geld wordt dan weer besteed aan bijvoorbeeld een tuinslang. En wat betreft de ouders die hebben inderdaad aangegeven aan ons dat zij het belangrijk vinden dat hun kinderen kennis maken met dat groen en natuurlijke speelomgeving.

[Ik begreep dat jullie ook kippen hebben op het speelplein?](#)

Ja die zijn er nu even niet want in de winter hadden we een ziekte. Maar ze komen weer terug en dan kunnen we ook weer eitjes krijgen dat is ook leuk. Bovendien is het ook goed dat kinderen zien dat het niet altijd goed gaat als je beesten of planten hebt en dat het best lastig is om daarvoor te zorgen.

[Heb je er het vertrouwen in dat dit initiatief zo breed gedragen is dat het continuïteit heeft zijn er risico's als er enthousiaste ouders wegvallen?](#)

Goed dat je dat zegt want wij hebben echt ouders hierbij nodig want wij hebben het al druk genoeg met de lessen en allerlei andere leuke initiatieven die ook belangrijk zijn. Wij hebben nu een werkgroep van ouders die dat doen en de hoofdouders zeg maar heeft gezegd dat hij dat sowieso blijft doen tot zijn jongste kind van school is. Dat is dus een aantal jaren maar binnen die jaren komt er een moment dat we dan ook voor overdracht moeten gaan zorgen want dat heb je dan wel nodig. Want als wij het alleen moeten doen daar komen we eigenlijk gewoon niet aan toe. Tuurlijk zijn we er wel bij betrokken maar het echte structurele werk dat is best veel. Bijvoorbeeld ook de contacten met de hovenier die het heeft aangelegd het is gewoon fijn als dat uit handen wordt genomen.

[Hebben jullie daarin ook wel eens nagedacht over het betrekken van buurt bewoners bijvoorbeeld op het plein die geen directe band hebben met de kinderen hier op school?](#)

Nee eigenlijk niet want het plein achter ligt echt zo afgesloten. We hebben daarin wat sleutels van het hek afgegeven aan ouders die bijvoorbeeld in de zomervakantie de tuin willen bijhouden. Maar ik denk dat het ook niet haalbaar is omdat verder uit te breiden. En dat is natuurlijk ook qua veiligheid en heeft ook te maken met het wijkcentrum die willen ook geen mensen daar zomaar aan de achterkant.

[Is dat dan ook echt een locatieprobleem? Ik bedoel stel dat je aan de voorkant een tuin had? Zou dat dan openbaar kunnen zijn of moet er dan ook een hek om?](#)

Ik heb daar geen ervaring mee dus dat weet ik niet precies. Wat ik wel zie in Zwolle is er zijn een aantal buurttuinen en dat ziet er heel leuk uit en volgens mij gaat dat ook heel goed. Maar wij krijgen ook heel veel mensen op bezoek van andere scholen om te kijken hoe ze het plein kunnen vergroenen. Vanuit de provincie wordt dat gestimuleerd. Maar van die hoor ik wel vaak allerlei zorgen van wij hebben niet zo'n beschutte afgesloten plek die denken als wij dat voor de school doen is dat binnen drie dagen kapot geragd. Dat weet ik dus niet aan de ene kant is het natuurlijk fantastisch als je een plek hebt voor de school en de wijk kan daar ook gewoon komen. Aan de

andere kant zou het ook zonde zijn als je het daardoor niet heel kan houden. Een school vertelde me dat zij het schoolplein aardig hadden vergroend met een boom en houten speeltuigen maar na het weekend was alles in de fik gestoken. Maar ik zie ook dat het op andere locaties wel goed gaat. En je hebt maar een paar raddraaiers nodig, er zijn hier ook hangjongeren en ik zeg niet dat die dat doen maar ja het is ook wel bijna binnenstad hier. Aan de andere kant zouden de mensen die hier aan het plein wonen wel tot een bepaalde hoogte een soort sociale controle heier hebben dat dat wel goed gaat. Daarin heeft onze commissie ondertussen ook wel nagedacht nu die nieuwe subsidies er zijn om ook de voorkant te vergroenen. Maar dat is ook veel lastiger omdat het plein niet van ons is. Met koningsdag moet het een plein zijn om op te feesten en je hebt de muziekoptredens.

Wellicht verrijdbare dingen?

Dat zou kunnen misschien ook wel planten bakken maar het maakt het toch nog steeds minder natuurlijk als de achterkant. Sommige ouders zijn ook best wel enthousiast maar ik weet het even niet het is misschien niet zo eenvoudig.

Ik heb hier de kaartjes met een aantal rollen die uit de literatuur naar voren zijn gekomen uit onderzoeken naar schoolmoestuinen in de hele wereld. Ik zal daarbij toegankelijkheid even toelichten want die kan op 2 manieren worden ingestoken. Zoals ik hem bedoeld had was het toegankelijkheid tot vers voedsel of kennis hierover maar iemand anders stak hem in als de fysieke toegankelijkheid van de tuin. Eigenlijk vind ik die eerste het meest interessant.

Ik snap die maar ik moet ook zeggen dat wij natuurlijk veel kinderen van hoogopgeleide ouders hebben en weinig kinderen van andere etnische groepen. Dat ligt in sommige andere wijken natuurlijk ook echt anders. Onze kinderen krijgen echt genoeg fruit mee en binnen. Maar de educatie erover hoe werkt het nu dat groeien en oogsten dat is wat we hier wel kunnen doen. Daarmee creëer je ook betrokkenheid bij de omgeving wat meteen weer connectie heeft met duurzaamheid.

Daarom is gezondheid voor ons niet echt een grote prioriteit, kinderen hier krijgen couscoussalade mee naar school en dat soort dingen. Maar ik snap dat het in andere wijken waar kinderen niet eens in aanraking komen met verse groente heel anders ligt. Dan zie ik ook de link tussen toegankelijkheid en gezondheid heel duidelijk.

Wat we hier meer zien is kinderen die thuis de tomaten in plakjes gesneden krijgen en dat dan hier zelf moeten doen of er gewoon van af kunnen happen en dat is dan ineens moeilijk. Dan denk ik de tomaat heeft zijn best gedaan om zo mooi te groeien eet hem dan ook gewoon. Dat soort dingen zijn hier soms de strijdpunten.

Wat betreft educatie zie het dan als iets voor de hele school?

Ja eigenlijk wel wij doen natuurlijk de tuin vooral met de kleuters en dan zit daar vooral de verwondering in zien hoe iets groeit en bloeit en waar komt het vandaan. In de bovenbouw is dat nu meer met potjes op tafel en dan wordt uitgezocht wat het is of gemeten hoeveel centimeter iets groeit of zoiets dergelijks. Vroeger had je hier natuurlijk ook nog een soort buitenschoolse activiteit bij allerlei complexen waar je een schooltuintje kon beheren.

Wat ik daarvan begrepen heb is dat er vroeger 5 waren en nu nog 1 en dat ligt niet aan de vrijwilligers die zijn er genoeg maar er is geen animo meer voor vanuit de kinderen/ouders. Wordt wel een s zo benoemd als kinderen spelen liever farmville op de computer dan het in het echt doen.

Goh dat wist ik niet ik dacht dat ze wegbezuinigd waren. Mijn eigen kinderen hebben dat altijd met veel plezier gedaan.

Ik hoorde je eerder qua duurzaamheid een link leggen met het gedrag van leerlingen, klopt dat?

Ja ik zie dat zo dat als die producten de tijd nodig hebben om te groeien dat je er dan respectvol mee omgaat. Dat je kijkt wat er nodig is voor de plantjes om goed te groeien of dat je kunt ervaren dat sommige dieren de oogst ook lekker vinden en oeg ga je daar dan mee om. Maar met de afgelopen droge zomers kwam daar natuurlijk ook nog het watergebruik bij. We hebben bij de verbouwing een bak laten aanleggen om het regenwater op te vangen. En er zijn ook waterpompen op het plein waar de kinderen dan mee kunnen spelen. Maar als het zolang droog is, is die bak natuurlijk gewoon leeg en gaan we niet met een tuinslang die hele bak weer vullen ook al willen de kinderen graag met water spelen.

Participatie en betrokkenheid hebben eigenlijk al uitgebreid besproken, wat je daarin gezegd hebt je hebt een afgesloten plein en daarin is er niet meteen een link met de hele buurt.

Dat klopt maar er is natuurlijk wel ouder betrokkenheid en de kleuters betrokken ook weer andere leerlingen van de school dus daarin is zeker sprake van participatie. En wellicht in de toekomst zijn er wel mogelijkheden met de burens.

Wat ik begreep is dat jullie ook daadwerkelijk dingen maken en koken met de kleuters?

Ja wij hebben het lokaal zo ingericht dat er wat elektrische kookplaatjes zijn en dan maken we bijvoorbeeld een pan soep. Dan zijn sommige kinderen aan het snijden en andere aan het roeren maar de hele klas is er dan ook bij betrokken?

Hebben jullie nog ander beleid op school qua traktaties bijvoorbeeld?

Ja wij hebben geen suiker beleid dus geen snoep en dat soort dingen als traktaties of mee voor de lunch en we doen mee aan schoolfruit project. Dat vindt soms wel een beetje dubbel. Maar wat er wel goed aan is dat je meer diverse producten krijgt uit dat project want het gaat denk ik vooral ook om dingen proeven die je niet van huis uit mee krijgt. En zoals ik al eerder heb gezegd ook leren dat je een appel gewoon kunt afbijten en dat hij niet in 24 plakjes hoeft worden gesneden dat is ook educatie. En onze kinderen ontbijten gewoon sommige nemen goiji bessen mee in hun lunch bakje dus ouders zijn er erg bewust mee bezig. En verder suiker mag dus niet dus we hebben watertaps op tafel en eventueel een klein beetje limonadesiroop maar dat is het ook.

En daar is geen weerstand vanuit andere ouders die dat toch lastig vinden bij traktaties of zoiets dergelijks?

Nee onze ouders kiezen daar juist voor het wordt gemeld als ze hier op school komen maar het beleid is opgesteld door die ouders van onze kinderen. In de bovenbouw als de kinderen tegen de puberteit komen komt daar natuurlijk wel frictie in maar dat hoort ook zo. Dan heb je een moment om het er over te hebben waarom doen wij dit omdat je ook wilt dat ze hier op de middelbare school ook zelf voor gaan kiezen.

Deel 2

Volgorde

1. Educatie
2. Duurzaamheid
3. Participatie en betrokkenheid
4. Toegankelijkheid
5. Gezondheid

Interview 10 Basisschooldirecteur 1

De eerste vraag die ik aan iedereen stel in deze interviews is wat zijn de belangrijkste rollen van een schoolmoestuin voor de school en de wijk?

Zoals ik het zie is het belang vooral het feit dat kinderen in praktijk ervaren hoe dingen groeien en verzorgd moeten worden. Het is een prettige leeromgeving waar kinderen enthousiast van worden is de ervaring geweest van de afgelopen jaren. Het sluit waarschijnlijk ook beter aan bij leerlingen die meer een doe leerstijl hebben dan uit de theorieboekjes wat leren. Ik ben niet in alle opzichten een voorstander van ervaringsgericht leren maar de schoolmoestuin biedt het wel op een goede manier aan omdat het aansluit bij de biologie van groep 6 en door de ervaringen ook mogelijkheden biedt voor de docenten om er in andere vakken op terug te komen. Zoals in ons kennismakingsgesprek ook naar voren kan hoeft dat wat mij betreft niet met een heel lesplan. De individuele docent en de wensen en verhalen van de kinderen geven denk ik genoeg aanknopingspunten om de beleving van de moestuin binnen het klaslokaal te halen.

Zie je ook een rol naar de wijk toe?

Op dit moment is dat wat lastiger te zeggen omdat de moestuin natuurlijk op het binnenplein van de school ligt. Maar we hebben vorige jaren wel het een en ander georganiseerd rondom de oogst en daar was uit de buurt best belangstelling voor. Zoals je weet is de moestuin ook een pilot om te kijken of deze bij de nieuwbouw ook een functie moet krijgen en dan kan hij ook wat meer open naar de wijk worden aangelegd. Persoonlijk denk ik dat dat goed zou zijn want dit is toch een wijk met verdwijnende faciliteiten. Of het dan een ontmoetingsplek wordt weet ik niet maar ik zou wel graag wat vrijwilligers uit de buurt op school betrekken.

In ons eerdere gesprek gaf je aan dat je liever vrijwilligers wilt die geen ouder zijn van de kinderen op deze school kun je dat nog eens kort toelichten?

Jazeker, in mijn ervaring op deze en andere scholen zijn de ouders toch vaak erg betrokken op de hun eigen kinderen en de vriendjes van hun kinderen. Ze zullen dat wellicht niet bewust doen maar bijvoorbeeld bij leesmoeders of eigenlijk moet ik zeggen leesouders zien we toch wel een soort voortrek gedrag. Dan is er niet altijd de aandacht voor de kinderen die het hardst nodig hebben. Daarnaast heb ik het ook meegemaakt dat ouders een totaal ander beeld hebben over hoe onderwijs zou moeten werken dan wij op school in onze visie hebben staan. Dat kan ontzettend botsen omdat er dan meerdere belangen spelen. Ik heb veel contact met de Weezenhof en ontmoet daar vaak hele enthousiaste vrijwilligers die echt passie hebben voor wat ze doen. Of het nu vrijwilligers zijn bij het politiesprekuur of mensen die andere helpen met een belastingaangifte dat gaat gewoon heel gemoedelijk. Daarom zou ik voor de schooltuin ook graag vrijwilligers zien die echt iets hebben met tuinieren en dat enthousiasme willen overdragen op de kinderen. Om het moment dat die passie er is gaat het bijna altijd didactisch ook automatisch goed.

Zie je de rol van vrijwilligers als ondersteunend of leidend?

Nee ondersteunend, ik vind dat er altijd een docent eindverantwoordelijk moet zijn ook al is het maar om ons te verantwoorden naar de ouders of de inspectie. Ik zie het voor me als een docent die een soort tuinleider is en die daarbij collega's meeneemt in het proces zodat we niet afhankelijk blijven van 1 enthousiasteling. En natuurlijk kunnen de vrijwilligers ook meedoen in het proces van kennis en ervaring delen.

Wat zijn de problemen waar jullie de afgelopen jaren tegen aan gelopen zijn?

Toch het ontbreken van tijd, kennis en kunde, we weten allemaal dat de werkdruk hoog is in het primair onderwijs. Toch wil je kinderen op zo veel mogelijk diverse wijzen bedienen zodat ook ieder kind uit de verf komt. In dat spanningsveld zit altijd een spagaat ook als de werkdruk verlaagd zou worden door de vele administratie te verkleinen. Daarnaast hadden we een vrijwilliger die op zich heel goed was met de tuin hoor maar niet kon omgaan met de kinderen dus dat was ook niet ideaal.

[Welke ondersteuning verwacht je van de gemeente of de Bastei?](#)

WE hebben natuurlijk dat teeltplan gehad van A. en dat is voor ons al een heel fijn houvast. Financieel gezien zou het kunnen dat wat materialen worden gesubsidieerd maar eerlijk gezegd is dat voor deze school niet zo'n probleem. Toch zou ik me kunnen voorstellen dat dat in andere wijken anders ligt. A. komt ook bij de eerste lessen observeren en kan dan wellicht nog wat tips geven. Dat zijn allemaal positieve dingen. De gemeente kan de problematiek van te weinig tijd niet oplossen, dat ligt toch echt bij OCW en daar zie ik voorlopig niet echt vooruitgang. Wat ze nog wel zouden kunnen doen is een kennisuitwisselingsplatform faciliteren. Wat mij betreft digitaal want ik heb geen behoefte aan een extra studiedag of iets dergelijks dat ingepland moet worden.

[Zie je dat als een platform voor alleen de schoolmoestuin of moet dat breder liggen zodat alle initiatieven richting de basisscholen direct duidelijk en vindbaar zijn voor de scholen?](#)

Ik dacht in eerste instantie aan een platform voor de schoolmoestuin maar ik neem aan dat jouw reden om het breder te trekken uit andere gesprekken naar voren is gekomen?

[Dat klopt inderdaad ik heb gesproken met een directeur uit Nijmegen Noord en die geeft aan dat er soms zoveel initiatieven zijn dat je a door de bomen het bos niet meer ziet en dat je bijna dagelijks of wekelijks wel een aanbieding krijgt voor een leuk project.](#)

Ja dat is hier inderdaad ook wel zo maar ik vind dat een lastige vraag of dat allemaal dan gebundeld moet worden. Ik werk al 23 jaar in Nijmegen dus ik weet mijn weg aardig te vinden en ik weet ook welke organisaties goede projecten hebben en welke niet. Als je ze allemaal bundelt via de gemeente krijg je ook een beetje het idee dat ze allemaal van hetzelfde niveau zijn dus daar moet je denk ik wel een beetje mee uit kijken. Toch begrijp ik ook wel wat er gezegd wordt er cultuurprojecten, sportprojecten, onderzoeksprojecten, wedstrijden noem maar op. Een filter over de informatie hierover naar de scholen toe zou goed zijn.

[Wat bedoel je precies met een filter?](#)

Nou een mail bijvoorbeeld met het overzicht van alle sportactiviteiten van het komend schooljaar zou handig zijn. Dan kan je beter kiezen wat in welke periode van je jaar past want dat moet je toch echt al een jaar van tevoren beslissen.

[Zie je nog meer rollen weggelegd voor de schoolmoestuin die je belangrijk vindt?](#)

Ja ik vind samenwerken een hele belangrijke en dan vooral samenwerken tussen leerlingen. Wij hadden ook voor dat we met A. hebben gesproken al gemeenschappelijke tuintjes en daarin moeten kinderen dat samenwerken echt leren. Dat leidt ook best regelmatig tot conflicten tussen leerlingen maar dat is goed als het in een begeleide situatie ook weer opgelost kan worden. Verder snap ik dat de gemeente het ook ziet als het bevorderen van een gezonde levensstijl. Die opvoedkundige taak hebben we de afgelopen jaren cadeau gekregen omdat ouders het blijkbaar niet meer doen dus dan moet het maar in het onderwijs. Tja wat zal ik daarvan zeggen deels gaat een school mee met de maatschappelijke problematiek en levert een inspanning voor de oplossing maar het zijn niet alleen de kinderen die moeten worden opgevoed ook de ouders. Dat mis ik toch heel erg in de aanpak, zodra thuis niet het goede voorbeeld wordt gegeven kunnen wij als school ook maar minimaal bijdragen.

Deel 2

1. Participatie en betrokkenheid, ik ga educatie toch niet op 1 zetten maar deze. Participatie als in samenwerken en betrokkenheid bij de groeiende producten dat is het belangrijkste wat een moestuin kan bieden. Dat voedt de nieuwsgierigheid en maakt het leren diverser.
2. Educatie, educatie volgt natuurlijk wel op de voet van de eerste en hoewel ik het vrij laat aan de docenten hoe de schooltuin precies in het curriculum moet passen moet dat sowieso wel ergens passen anders kan je het gewoon niet doen.
3. Toegankelijkheid, deze vind ik vooral belangrijk met het oog op de verdwijnende faciliteiten in de wijk die toch langzaam vergrijst. Ik zie het als toegankelijkheid naar een plek waar toch net iets anders gebeurt als in de rest van groene plekken in de wijk.
4. Gezondheid hebben we eigenlijk al besproken is een onderdeel voor een school maar wat mij betreft niet de belangrijkste
5. Duurzaamheid eigenlijk hetzelfde als gezondheid hoort bij het curriculum besteden we ook best veel aandacht aan. Hierin kan de moestuin een rol spelen maar ok zoveel diverse andere onderwerpen kan je hieronder scharen.

Interview 11 Docent 4

De eerste vraag die ik aan iedereen stel in deze interviews is wat zijn de belangrijkste rollen van een schoolmoestuin voor de school en de wijk?

Allereerst moet ik zeggen dat ik het gewoon zelf ontzettend leuk vindt, ik heb al enkele jaren een moestuin waarin ik echt met passie werk het geeft me veel energie. En ik denk dat dat ook belangrijk is naar de kinderen toe omdat ik er zelf zo enthousiast over ben kan ik ze daarin meenemen. Bovendien zie ik ook echt dat bijna alle kinderen het leuk vinden en het werk in de tuin met veel aandacht doen. Ik denk dat de afleiding tussen het gewone lokaal en even lekker buiten aan het werk gewoon een hele goede afwisseling is. Net zoiets als de gymles die die meeste leerlingen ook leuk vinden en waar ze even hun energie kwijt kunnen.

Dus je ziet het niet als een extra belasting die je naast de rest van alle lesstof ook nog moet doen?

Tja die kant zit er ook wel aan maar als iets zelf leuk vindt om te doen dan gaat dat makkelijker dan wanneer het je niet zo interesseert. Wat me wel zwaar valt is om collega's erbij te betrekken en hen een beetje enthousiast te maken. Misschien omdat we best veel wat oudere docenten in de bovenbouw hebben die toch graag theoretisch bezig zijn. Niet dat ze geen aandacht hebben voor de verschillende behoeftes van de leerlingen maar daar wel hun eigen lesjes en projectjes in hebben waar ze aan vast houden.

En het werken met vrijwilligers hoe loopt dat?

Volgens mij heeft onze directeur ook al aan je verteld dat we vorig jaar een tuinman hadden waarmee het niet zo boterde dat was lastig. Hij wist er veel van maar kon het werk eigenlijk nauwelijks overdragen of uit handen geven en dat is niet handig op een school. De rest van de vrijwilligers zijn eigenlijk wel enthousiast niet iedereen heeft veel kennis maar dan vragen ze mij wel of iemand anders die het wel weet. Ze zijn vooral goed in het stimuleren van de kinderen en dat bevalt me wel.

Is dat een vaste groep vrijwilligers die jullie voor de langere termijn ook kunnen vragen? Voor de langere termijn ook kunnen vragen?

Nee het zijn nu toch vooral ouders en een enkele opa en oma dus dat wisselt nogal per jaar. Ik heb geen problemen met ouders als vrijwilliger en ben daar niet zo stellig over als onze directeur, maar een beetje continuïteit zou wel wenselijk zijn dat scheelt mij ook weer een boel tijd.

Hoe leg je via de moestuin de link met het curriculum?

Ik heb van A. nu wel leuke nieuwe ideeën gehoord waar ik iets mee ga doen. Vooral qua rekenen aan afstanden en oppervlaktes zit ik dan te denken. Tot nu toe deed ik vooral de biologie lesstof in de tuin in combinatie met wat lessen in het lokaal. En ook probeer ik vaak wat nieuwsgierigheid of onderzoekende houding te stimuleren.

Jullie directeur legde uit dat hij de invulling van de moestuin vooral bij de docenten wil laten en niet volgens een methode wil inplannen ben je het daar mee eens?

Ja tot op zekere hoogte absoluut, zeker als ik naar mezelf kijk dat heeft ook met dat enthousiasme te maken. Ik vind het fijn om in mijn lesvoorbereiding ook flexibel om te kunnen gaan met praktijkvoorbeelden of dingen die recentelijk gebeurd zijn in de klas of in de wereld. Aan de andere kant weet ik ook dat als dit je misschien wat minder ligt dat een aantal lesbrief ideeën ook wel heel prettig kunnen zijn om een les vorm te geven. Ik heb zelf niet zo heel veel met spelling bijvoorbeeld, ik snap dat het belangrijk is maar vind het altijd lastig een goede les van te maken dan maak ik graag gebruik van lesbrieven of ideeën van collega's.

Wat vind je van het feit dat de gemeente ook graag gezondheid en duurzaamheid aan de moestuin wil koppelen?

Dat begrijp ik heel goed ik denk ook dat er wel onderzoek is dat dat over het algemeen in ieder geval een bijdrage kan leveren. Aan de andere kant is elke klas ook weer anders en moet je elk onderwerp aanvliegen op een manier die bij de leerlingen past. Waar ik wel voorstander van zou zijn is het meer gezamenlijk proeven, koken en eten ik denk dat dat wel echt bijdraagt. Vooral kinderen die weinig dingen gewend zijn thuis doen toch mee als ze anderen iets zien proeven. Dat is toch een soort vorm van groepsdruk die ervaren wordt.

Daarop aansluitend in Zweden hebben ze een onderzoek gedaan waarbij de kinderen dan ook moesten verwoorden wat ze proefden en dat was vrij succesvol zie je dat hier ook als mogelijkheid?

Ik heb eens zo'n les gehad van studenten van de WUR tijdens een landelijke studie dag van het primair onderwijs en ik vond het wel erg leuk. Ik moet zeggen dat ik zelf niet echt weet hoe ik dat zou moeten organiseren maar ik begrijp dat zij daar ook mee naar scholen gaan. Ik vind het wel interessant in ieder geval.

Zie je nog ander rollen weggelegd voor de schoolmoestuin?

Het samenwerken is natuurlijk een ding onze leerlingen beheren met zijn drieën een moestuintje. Ik zou het liefst 2 zien maar daar is hier niet genoeg ruimte voor. Over het algemeen gaat die samenwerking best goed ook al is er wel eens wat gemopper. Verder denk ik dat zo'n buitenlokaal gewoon erg goed is voor de ontwikkeling van kinderen zowel motorisch als mentaal. Na de les in de moestuin heerst er altijd een fijne rust in de klas moet ik zeggen. Verder denk ik dat je er eigenlijk van alles aan kan koppelen ik heb wel eens iets gelezen over Afrikaanse scholen waarin ze het hele lesprogramma vanuit zo'n buitenlokaal doen. Dat kan denk ik allemaal maar het moet wel passen binnen de schoolvisie en het curriculum waarin in NL toch echt taal, lezen en rekenen de hoofdprioriteit zijn. Die zijn wellicht ook wel heel erg belangrijk maar ik vind de focus daarop toch te sterk. Het goed kunnen lezen en rekenen maakt je nog niet meteen geschikt om succesvol en gelukkig door het leven te gaan. Dat begrijpen ze in sommige andere onderwijssystemen beter dan hier.

Deel 2

1. Educatie, en dan vooral de speelse vorm van educatie die je in de moestuin kan geven waardoor je ook echt beleving krijgt.
2. Duurzaamheid, Ik denk dat het groeien van de gewassen hierin veel kan doen om het moeilijk begrip duurzaamheid over te brengen. Het feit dat dingen verbouwen tijd en moeite kost is denk ik een heel belangrijk besef voor kinderen.
3. Participatie en betrokkenheid, het zorgen voor de gewassen en je verantwoordelijk voelen en ook het respect voor de tuintjes van de anderen zie je erg terug. En het samenwerken had ik al benoemd.
4. Gezondheid, kennismaken met groentes en fruit soorten die je niet kent levert in ieder geval op dat je dingen durft te proberen.
5. Toegankelijkheid, In Nederland zijn echt wel wijken waar qua inkomen verse groenten minder toegankelijk zijn maar dat zien wij hier niet echt.

Interview 12 Basisschooldirecteur 2

Wat is volgens u de rol van de schoolmoestuin voor de school en de wijk Nijmegen Noord?

We zijn natuurlijk een hele nieuwe school en de moestuinbakken zijn nog niet in gebruik. Ik zie de rol echt als een onderdeel van het projectmatige onderwijs dat wij hier geven. In diverse klassen kunnen de kinderen een project doen met zaaien, telen, biologie en groen en voor de oudere klassen meer conceptueel verwerking, verkoop of bijhouden hoe snel dingen groeien. De moestuinbakken passen in ons concept van ervaringsgericht leren.

Waar ik in geïnteresseerd ben is dat de bakken niet alleen onderdeel uitmaken van het didactisch programma maar dat ze ook meerdere functies zouden kunnen hebben.

Alleen staan de bakken hier natuurlijk wel op het dakterras dus dat is een afgesloten ruimte. Wij hebben dat bewust gedaan want ik heb op 2 eerdere scholen ook moestuinbakken gehad bij de ene was dat in een patio vorm ook afgesloten en bij de andere was dat vrij en open. En daar gebeurde het dat in het weekend van alles was weggehaald of kapotgebroken en dat was voor de kinderen echt sneu. Wij willen daar echt mee aan de slag maar ook op een goeie manier zodat de kinderen ook echt resultaat zien. Het leerproces is daarin belangrijk dat kinderen zien tomaten groeien niet in plastic bakjes zoals je ze koopt in de supermarkt. Die leercomponent zit er bij ons heel erg in en als die moestuinen elke keer worden vernield dan mis je die leercomponent. Dus wij hebben besloten het op het dakterras te doen, dat is ook ons groene leerplein. Het lokaal dat daaraan grenst is ook het groene biologielokaal waar we mee aan de slag gaan. En daarnaast zit meteen ook het keukentje. En dan gaat het dus om het verbouwen van de groenten maar ook over zo maak je dus een groentesoep ook dat komt niet uit een plastic zakje.

Dus als ik het begrijp zit het didactisch programma gekoppeld aan de moestuin?

Ja maar daar gaan we nog mee starten he, we hebben bewust gekozen om dat vorige zomer nog niet te starten omdat er toen nog zo veel nieuw was dat werd een te grote klus maar komend voorjaar gaat het beginnen. Kennismaken met gebouwen en met alle nieuwe collega's etc. dat was echt vorig jaar belangrijk.

Hebben jullie ook contacten met mensen vanuit het Radboud UMC of de gemeente die ook bezig zijn met deze moestuinprojecten?

Nee, ik kom uit het Arnhemse dus ik ben hier ook nog echt nieuw. In Arnhem werkte je samen met CNME en die ondersteunden ook bij het inrichten en welke gewassen etc. Want het vergt natuurlijk ook tijd he, je kan er niet met de hele klas naar toe dus je gaat vaak in kleine groepjes aan de slag. En zij gaven dan vorm van praktische informatie tot de leercomponent. Hier ik wel contact gehad met nu weet ik niet meer hoe het heet want hier heet het niet het CNME maar ...

De Bastei

Ja de Bastei,

Dat was vroeger het CNME denk ik en dat heet nu de Bastei, of het CNME is daarin opgegaan.

Ja maar dat moet nu dus allemaal nog opgestart worden.

En hoe ga je dat doen zijn dat de docenten of heb je daar vrijwilligers bij?

Ja eigenlijk gaat de conciërge dat doen samen met de docenten. De conciërge is hovenier dus die wordt ook eigenlijk het hoofd van dat team en de docenten hebben daar ook hun rol in. En dat is fijn want hij is er ook altijd om de kinderen te begeleiden. En dan ben niet afhankelijk van ouders die dat een tijdje willen doen en dat niet meer kunnen i.v.m. met werk of een andere reden. Dus we waren

ook echt op zoek naar een stabiele factor daarin. Want dat zie je bij heel veel scholen die die tuigen het heel mooi op en dan vervalt het weer dat vind ik zo zonde.

Hoe is verder de relatie met de ouders?

We hebben veel vrijwilligers, ons concept vraagt daar ook om. Werken thematisch en werken veel met de ouders samen, elke periode heeft een nieuw thema maar we halen bij elk thema ook de wereld in huis. Daar zit het al in bij de ondersteuning het geven van gastlessen. WE hadden laatst het thema ziek zijn en we hebben een ouder die is huisarts en die heeft in een unit workshops gegeven. En ze ondersteunen bij tripjes, we hebben net het thema water gehad en dit voorbeeld schiet me altijd te binnen. Binnen dat thema gaan we bijvoorbeeld met groep 7-8 een dijkinspectie doen en zeker in dit rivierengebied rond Nijmegen Arnhem betekent dat ook echt iets. Dus dan gaan we ook echt weg de werelden in. Maar daarbij hebben we natuurlijk ook ondersteuning nodig. Dus wat betreft zit het wat betreft ouderbetrokkenheid wel goed

En hoe zit het voor jullie hier met het leraren aanbod?

Ja dat blijft natuurlijk een ding dat is landelijk een ding, het is niet zo dat hier vacatures openstaan maar en we hebben nog altijd wel kunnen kiezen. Maar ik heb wel vacatures die ik 3 kwart jaar open heb gehad.

En als je ziekte hebt heb je dan gelijk een probleem?

Ik had juist tegen Linda gezegd dat door jullie manier van werken, dat jullie eigenlijk een luxe situatie hadden gecreëerd waarin altijd genoeg interesse is vanuit docenten om hier te komen werken

Dat is ook wel zo maar ik ben ook heel kritisch want deze vorm van onderwijs vraagt wel wat van leerkrachten, want werken via bepaalde kaders en vooral projecten. Maar daar is geen standaardmethode voor. En heel veel leerkrachten zeggen daarover vaak wel oh mooi maar dan vraag ik ze okay als ik nu dit doel heb hoe zou je dan de les vormgeven en dan komen sommigen al helemaal niet meer verder, Dat komt doordat ze getraind zijn in de methode bij dit doel pak taak 23 en dan zonder nadenken van daaruit verder werken. Dus veel mensen zeggen inderdaad wauw maar het maakt het ook wel lastig want daarnaast zijn we ook nog een school in opbouw dus dat vraagt ook nog om veel ontwikkelen.

Heb je al wel enkele projecten die eerder gedaan zijn bijvoorbeeld op andere scholen met leerpleinen op de plank liggen of wordt alles opnieuw ontwikkeld?

Veel is hier nieuw maar we pakken nog bronnenboeken van bepaalde methodes. We hebben nu een groot school breed project rekenonderwijs dat is ondertussen methodeloos, maar in het leesonderwijs gebruiken we nog wel de methode van nieuwsbegrippen. Maar hoe we met die methode in de lessen omgaan daarin zitten natuurlijk wel verschillen met een traditionele school. En thematisch werken wordt wel helemaal opnieuw opgezet. En we werken met een tweejarige cyclus dus de onderwerpen komen telkens weer terug. Dat heeft te maken met het feit dat de doelen voor de kleuters weer anders zijn dan die van de middenbouw en daar zit ook een soort opbouw in. Maar het betekent ook dat je telkens aan het kiezen bent, bij de bovenbouw werken we ook thematisch maar dat is minder uitgebreid als bij de onderbouw.

Je gaf aan dat het contact met de ouders uitgebreid is en hoe zit dat verder want het is natuurlijk ook een wijk in opbouw. Heb je daarin nog contacten met andere organisaties of bedrijven in de wijk?

Wij zijn bij elkaar gekomen vanuit de gemeente in een pilot die heet de rijke ontwikkelomgeving van de grote Boel. En toen werd dat gesubsidieerd door de gemeente. En we werken met een coördinator van de grote Boel die alle lijntjes naar alle partners onderhoud. Als we bijvoorbeeld kijken naar het sportaanbod dan wordt er gekeken naar wat is er bijvoorbeeld al in Lent of wat zijn er voor initiatieven. En dat moet een beetje oog houden op alle partners in de wijk want iedereen hier

is nieuw he er is hier nog geen gevestigde orde. Dus wij werken met Bindkracht, de kinderdagverblijven in de wijk, het jongeren werk en de GGD zit daarbij. En daarin starten project over hoe gaan we het hier vorm geven. Daarnaast is er ook nog overleg met de directeurs van alle basisscholen in Nijmegen Noord om ook te kijken hoe we elkaar kunnen versterken en wat we voor elkaar kunnen betekenen. Wat is er al en wat betekend dat dan voor ons aanbod.

Denk je dat in dit grote geheel de moestuin ook nog ergens een rol kan spelen naar de wijk toe?

Ik vraag me af of dat nu prioriteit heeft ik denk over een paar jaar wel. Je hebt bijvoorbeeld het initiatief gezond in Lent maar dat richt zich echt op de Lentse kant. We zijn wel aan het kijken wat dat hier zou kunnen betekenen dus dat speelt wel. Maar onze prioriteit ligt op dit moment heel erg bij eigenaarschap. Platgezegd hebben we in deze wijk heel erg te maken met curling ouders. Ouders die het pad rondom hun kinderen schoon willen vegen en dat is maatschappelijk echt een groot probleem. Ouders die hun kinderen blijven vasthouden bijna niet loslaten en alles voor hen willen blijven doen. Terwijl wij juist heel erg zitten op dat de kinderen zelf leren te functioneren en dat vraagt dingen als onderzoeken maar ook gewoon vallen op het plein en geen paniek. Of je mag vies worden bijvoorbeeld en dat is in deze wijk wel echt een enorm probleem maar het is maatschappelijk sowieso een groot probleem. Hiervoor werkte op een school in een van de wijken met de meeste achterstand in Nederland en daar hadden we dat niet zo. Het heeft ook te maken met het groot aantal hoog opgeleiden ouders die beiden werken en dan ben je in de tijd die je met je kind besteed misschien wat meer bezorgd. En dat is natuurlijk allemaal ook goed bedoeld maar wat je ermee behaald is minder.

Daar kan de moestuin natuurlijk ook een rol in spelen je kunt er in ieder geval vies worden.

Ja daar heb je gelijk in en dat moeten we straks eens bekijken of dat ook in dat moestuinonderwijs een rol kan gaan spelen. Maar het probleem gaat wel verder dan alleen het vies worden. Even een voorbeeldje ik heb een ouder hier meegemaakt. Wij hebben geen vast plekken voor de leerlingen die plekken wisselen. Maar ze hebben allemaal wel een bakje met hun eigen materialen. En bij 1 leerling in de bovenbouw was het naamstickertje van dat bakje af. Mijn dochter zou zeggen Boei uh maar deze ouder kwam voor de les alvast een stickertje plakken met zijn naam erop want ojee als hij straks zijn bakje niet meer kan vinden. Ik vind dat voorbeeld altijd heel typerend want dat vasthouden en beschermen is huge.

En dat is ondanks het beleid van de gemeente om toch verschillende inkomensklassen hier te laten samenkomen in de wijk. Zie je dat toch over het geheel terug?

Ja het alleen durven laten spelen bijvoorbeeld.

Jij ziet het dus als een maatschappelijk probleem zoals ook in die campagnes van een tijdje geleden als laat jongens ravotten en vies worden

Ja wanneer mag een kind zelf naar school?

Dat heeft mij ook wel eens verbaast tot welke leeftijd kinderen nog steeds gebracht en gehaald worden van school. Ik was denk ik in groep 4 toen ik voor het eerst alleen mocht en ik moest er ook niet aan denken dat mijn moeder me dan zou gaan brengen

Ja dat toch, ik heb hier kinderen die door beide ouders tot in groep 7 nog steeds worden gebracht. En begrijp me niet verkeerd he ik vind het ook best goed dat de ouders een keer op de school komen van hun kinderen. Maar een jaar later moet dat kind naar het VO. En een probleem dat daar aangekoppeld is dat wij nu zien dat het alcohol en drugs gebruik op de VO-scholen enorm is. En dan hebben we het over kinderen van 12-13-14 jaar. Want die hebben niet geleerd om al goede keuzes te maken of om met vallen en opstaan het juiste pad te kiezen. En op het VO moeten ouders stoppen

met vasthouden, maar dat is dan niet gegaan met geleidelijk afbouwen. Nee dan is het in 1 keer pats boem.

Om ook nog even te kijken naar andere stads voedselvoorzieningen hier vlak in de buurt komt een voedselbos zou dat voor jullie ook nog iets interessants kunnen zijn?

Ow wat leuk en ja daar kunnen we zeker activiteiten in doen binnen bepaalde projecten.

Dat was even een balletje opgooien. Maar nog even verder wat we ook veel terug horen van scholen is dat die toch het belang van het moestuinieren in zien en dan niet alleen qua gezondheidsaspect. Maar ook leren om weer de verbinding met je voedsel aan te gaan en dat het ook daar niet allemaal voor lief genomen wordt en dat ook energie en moeite kost om allemaal te produceren. Dus veel interesse is er met namen hier in Nijmegen. Maar is ook een soort krampachtigheid om het op te starten omdat men niet weet hoe ze het moeten beginnen of hoe het didactisch vorm te geven of hoe de ouders te benaderen die daarbij zouden kunnen helpen. Jullie hebben dat dan opgelost met een goede conciërge die dat op zich neemt maar niet iedere school heeft dat. Zou het daarin wellicht ook een idee zijn om met verschillende scholen samen te komen en het hier eens over te hebben of ervaringen uit te wisselen. Zie je daar iets in of is dat voor jullie niet zo belangrijk?

Weet je ik zie daarin ook een beetje overlap en het puzzelt mij ook een beetje waar jullie project daarin staat. Want je hebt natuurlijk het gezonde scholenproject waarbij je subsidies kan krijgen voor een rookvrij plein of een gezonde voedselvoorziening. Dan heb je ook nog Jong leren eten vanuit de Bastei loopt dat ook geloof ik en er is ook nog een ander waarvan ik nu even niet op de naam kan komen die ook weer overlapt. Er zijn dus vrij veel projecten met dezelfde soorten doelen en wat nu graag zou zien is dat die projecten samenkomen in plaats van nog weer een nieuw project vanuit dezelfde hoek insteken.

Ik heb het ook gemerkt gesprekken ook in andere regio's dat het geluid heel erg opgaat dat er veel projecten zijn maar alles heel erg versnipperd is en er geen overkoepelende visie is. Is dat wat jij ook ervaart?

Ja nu doet de gemeente weer wat en de Bastei en dan is er vanuit de provincie weer een subsidie die je kan aanvragen om je schoolplein te vergroenen. In die situatie raken schollen ook het overzicht kwijt en ik vind het zo jammer dat het allemaal losse projecten zijn.

Als je dan een aanbeveling mag doen aan de gemeente of de Bastei wat zou die dan zijn?

De informatie zou op 1 plek moeten zijn en natuurlijk kan je ook best eens werken met good practices en dat hoeft helemaal niet vaak. Dat zou bijvoorbeeld 1 keer per jaar kunnen zijn waarbij je met schollen onderling tips en ervaringen uit kunt wisselen. Zoals hoe loopt dit bij jullie en hoe pakken jullie dat gedeelte op.

Wat zou het voordeel zijn van het bundelen van die initiatieven want het valt ons ook op dat er heel veel zijn.

Ja dat denk ik ook en ik denk dat juist door die wirwar van initiatieven dat er ook heel veel stranden. Kijk ik ken natuurlijk de situatie in Arnhem beter, maar daar ging je gewoon naar 1 organisatie en zaten alle initiatieven verzameld. Dat was het CNME en daar zat alles zij kwamen ook letterlijk de eerste keer helpen met ouders natuurlijk om die moestuin bakken goed in te richten dus daar was echt sprake van praktische ondersteuning. Ik heb dan op deze school gelukkig iemand die er verstand

van heeft maar als je dat niet hebt wordt het lastiger. Dan je afhankelijk van ouders en heb je dan ouders die er wel of geen verstand van hebben daar ben je dan van afhankelijk.

Je ziet het ook in het onderzoeksmatige gedeelte. Vlak voor de kerstvakantie hebben we een vergadering belegd met allerlei instanties die hier nu onderzoeksmatig me bezig zijn. En daarin zie aan de ene kant veel overlap maar ook wel weer complementaire dingen. De Radboud universiteit bekijkt het bijvoorbeeld vanuit de hoek hoe het hebben van een schoolmoestuin het eten van de kinderen en hun ouders thuis beïnvloedt.

Mijn ervaring is dat als we bijvoorbeeld hier tomaatjes hebben is eigenlijk juist dat ze hier opeten en thuis niet. Want ze zien hier de andere kinderen ze ook eten en ze hebben ze zelf verbouwd en dan gaan ze wel eten of in ieder geval proeven.

Toch is er in internationaal onderzoek wel aangetoond dat het hebben van een schoolmoestuin leidt tot grotere consumptie van groente op latere leeftijd.

Ja dus het proeven en kennismaken is wel belangrijk daarom doen we het ook. Maar wat ook wel een beetje lastig is voor scholen is onze core business is toch wel echt taal lezen rekenen. Nu werken wij natuurlijk thematisch en hebben we veel dingen samengevoegd maar wij zijn wel waakzaam over wat we allemaal van buitenaf binnenlaten op school. Het aantal dingen dat we aangeboden krijgen is echt enorm. En het moet wel binnen het thema passen anders doen we het niet. En dat is ook om mijn eigen leerkrachten te beschermen. En daarnaast hebben natuurlijk die moestuintjes opgepakt.

En je hebt natuurlijk ook nog andere gewone dingen als leren samenwerk ...

Ja wat dat betreft is het ook altijd een beetje passen en meten en ik krijg wekelijks of soms misschien wel dagelijks leuke initiatieven. Dan krijg ik weer een mailtje over oh wij hebben een leuk verkeersproject of een leuk sportaanbod of een voorstelling over een maatschappelijk relevant onderwerp. En alles vind ik ook leuk maar ik kan niet alles kiezen en aanbieden en dat vind ik wel lastig hoor.

Deel 2

Sorry we moesten het kort houden dus ik zou je willen vragen of je de volgende rollen die een moestuin kan spelen op een school op volgorde van belang zou willen leggen en misschien met nog 1 of 2 zinnen zou kunnen toelichten

1. Educatie, zoals ik als gezegd heb hangt ons hele leerconcept rondom leerpleinen en projecten dus dat is zeker in deze opbouwfase het belangrijkste.
2. Toegankelijkheid, die koppel ik dan ook aan dat eigenaarschap niet dat kinderen hier geen toegang hebben tot gezond voedsel maar misschien niet veel toegang tot nieuwe dingen die ze nog niet kennen dus dat vindt. Ik belangrijk
3. Participatie en betrokkenheid, vooral in het leren samenwerken van de kinderen onderling zie ik daar wel een mooie rol weggelegd. Presenteren naar de wijk toe is wat meer een doel naar toekomst denk ik
4. Duurzaamheid, Ik denk vooral het idee dat door ons bewust te zijn van hoe dingen groeien we ook begrijpen dat niet alles altijd mooi glimmend in plastic bakjes hoeft te liggen en dat zou best eens een groot probleem deels kunnen oplossen
5. Gezondheid vind ik natuurlijk wel belangrijk maar zie ik niet als het maatschappelijke doel van de school alleen. Wij leveren daar een bijdrage in maar die verantwoordelijkheid ligt toch ook echt bij de ouders.

Interview 13 Inwoner Nijmegen 3

Ik begin altijd met de dezelfde vraag wat is voor jou de belangrijkste rol van een schoolmoestuin?

Dat kinderen weten dat komkommers niet in plastic hoezen aan een boom groeien. Dus dat ze kennis maken met het proces dus dat ze kennis maken met het proces van zaaien groeien oogsten en dat hoeven geen hele ingewikkelde producten te zijn. Radijsjes zijn heel makkelijk of een aardbeienplant ik heb wel schoolmoestuinen gezien die bezig zijn met rucola sla. Maar dan vreten alle slakken het op en dan ontstaat daar natuurlijk weer een vreselijke teleurstelling over of pompoenen, pompoenen zijn ook heel lastig. Dat vind ik eigenlijk heel belangrijk dat kinderen weten dat voedsel niet uit een fabriek komt dat melk niet in een pak zit en dat vlees van een dier komt, dat is eigenlijk voor de kern. Ik denk dat dat ook te maken heeft met mijn achtergrond, want ik ben opgegroeid op een kleinschalige boerderij met landbouw veeteelt en tuinbouw waar alles nog zonder trekker werd gedaan dus gewoon met paard en wagen. Dus zaaien oogsten, of dat nou mais was of gerst of bonen en ook dieren geboren zien worden dieren zien slachten ik vind dat onderdeel van het leven.

En als je dat vertaalt naar een basisschool zie je dat dan als iets dat kinderen moeten onderzoeken of uitvinden of moet dat binnen bepaalde vakken worden gegeven?

Het allerliefst zou ik zien dat ouders er zo mee om zouden gaan. Dat is ook hoe ik mijn eigen kinderen heb opgevoed en ik had dan de luxe dat ik ze mee kon nemen naar de boerderij van ouders. Mijn vader had toen weliswaar geen bedrijf meer maar wel een moestuin. Hetzelfde als kippen slachten, ik heb hem wel eens gevraagd zijn ze daar niet te jong voor. Maar dan zijn mijn vader altijd ze eten toch ook graag het vlees, dus dit mogen ze ook zien. En ook vuren stoken dat toen nog heel gebruikelijk was allemaal elementaire dingen. Zelf heb ik in mijn jeugd ook altijd een moestuintje gehad waar zij ook producten hadden en meehielpen. Mijn dochter doet dat nu weer die heeft in haar tuin een gedeelte vrijgemaakt waar ze met haar kinderen ook bezig is met moestuinieren. In die zin vind ik het eigenlijk jammer dat de taak bij de school is komen te liggen. Want het is natuurlijk niet zo dat scholen niets te doen hebben. Als je al hoort hoeveel tijd een leerkracht moet investeren aan het bijhouden van administratie over elk kind dan is het bijna ondoenlijk om daar ook nog een moestuin bij te hebben. De meeste moestuinen die ik dan ook gaandeweg door de stad tegenkom zijn dan bakken die ook door ouders zijn aangelegd. Daarin zit ook de hoop dat die dat blijven onderhouden maar dat zijn ondertussen ook de mensen die 2 banen moeten hebben om in hun bestaansinkomen zich te kunnen onderhouden. En dan 4 weken naar zuid Frankrijk op vakantie gaan en dan staat die moestuinbak op school zonder water. Daarom zou ik ook pleiten voor snelle gewassen en dat ze resultaat zien en tja dat komt nu dus blijkbaar op scholen aan. Maar ik denk ook dat het best wel moeizaam is voor scholen omdat erbij te doen of om vorm te geven. Maar ik denk ook dat als je een bak hebt waar 30 radijsen uitkomen dan kan je buiten ook een rekenles geven. Want 1 radijs plus een andere is ook 2 toch? Je zou zelfs met 30 radijsen nog letters kunnen leggen maar misschien ben ik dan te creatief

Hangt dat wellicht ook van het type onderwijs af of meer van de docenten?

Beide denk ik als je niet in projectmatig Jena of welk plan dan ook las kan geven dan ben je ook weer snel weg op zo'n school. Maar wellicht is het makkelijker voor scholen met een wat vrijere interpretatie om hier iets mee te doen.

Denk je dat als er een school bij jou in de buurt was die mensen zocht om hierin te help dat je je daartoe geroepen zou voelen of vindt dat meer een taak voor ouders?

Nou ik zou zeggen dat een grote prioriteit is om daar ook ouders in meet te nemen. Want ik heb jaren in de zorg gewerkt en ik ken ook ouders die aan de BSO vroegen Opa is morgen jarig zorg even

dat mijn kind nog een mooie tekening maakt. Dus ik vind wel dat ouders daarin meegenomen moeten worden maar ik zou mezelf daarin ook wel als vrijwilliger zien ja. Ik ben afgelopen jaar ook bij zo'n project betrokken geweest in een wijk met veel immigranten het enige onfortuinlijke daar is dat we misschien niet altijd duidelijk hebben kunnen maken dat je niet alles in je eentje moet oogsten. Dus dat het moet delen met elkaar en daarin heb ik ook gemerkt dat er best wel haken en ogen aan zitten. En er zijn ook nog steeds wel wat maatschappelijke initiatieven bij kloosters en andere organisaties waarin ouders met kinderen een moestuin kunnen onderhouden.

Hoe zie je dat dan qua regels rondom zo'n moestuin, moet er een hek om heen om vernieling te voorkomen of laat je het gebeuren? En is daar een spanning tussen die afhankelijk is van de plek of de wijk?

Ik zou helemaal niet met die spanning om willen gaan. Ik vind een hek erom omheen zetten heel Trumpiaans. Dus als er dan geoogst is dan is het jammer, maar dat heeft iemand anders ervan gegeten. En dat dat is wat kinderen ook best mogen leren. En als alle radijzen eruit getrokken zijn en tegen de muur te pletter zijn gegooid dat is dan heel tragisch want dat is voedselverspilling. Maar ook daar kan je dan best een heel goed gesprek over hebben met kinderen. Dat ook andere kinderen/jongeren dat niet begrijpen of daar geen bewustzijn in hebben. Dus ik zou dat toegankelijk houden en geen hekken gaan zetten.

Wat vind je dan van het idee dat kinderen een succeservaring moeten hebben als ze met de moestuin bezig zijn?

Ja maar ik denk dat dat ook met 1 aardbei kan, daarnaast denk ik ook dat kinderen niet gebaat zijn met groot worden in alleen maar succesverhalen. Dat is ook niet hoe het leven in elkaar zit met louter alleen succesverhalen. Volgens mij krijg je daar ook hele verwende kinderen van het mag af en toe ook best eens tegenzitten. En dan kan je altijd nog kijken hoe je daar mee omgaat of wat je daaraan gaat doen.

Welke andere rollen of aspecten zie je die een moestuin kan bieden voor een school?

Ik denk al de samenwerking tussen bijvoorbeeld de kleuters en groep 7/8. Ik denk dat een kind uit groep 7/8 best de verantwoordelijkheid kan nemen om de jongere kinderen mee te nemen om iets in de moestuin te gaan doen.

Zie je dat dan liever dat dat tussen kinderen/docenten ander personeel wordt opgepakt of is daar ook een rol voor vrijwilligers omdat een docent niet met de hele klas tegelijk de moestuin in kan?

Ja ik denk dat dat zeker tussen klassen onder leiding kan, ik denk dat er veel kinderen zijn die last hebben van de hele dag binnenzetten met lesuren van 40 minuten en dan door naar een andere stof. En ook nog in de akoestiek en de herrie binnen waarom lat je er dan niet 5 naar buiten gaan? Voor een periode van een kwartier of 20 minuten dan kan je er in een uur ook 20 wat in de moestuin laten doen. Waarom zou je dat klassikaal met 30 kinderen moeten doen? Dat is ook goed voor de spanningsboog denk ik een beetje een Scandinavische vorm van lesgeven in mijn beleving. Ik denk sowieso dat het voor elk kind goed is om zo af en toe eens even naar buiten te gaan. En ik weet ook niet hoe het heden ten dage zit met onderwijsassistenten en conciërges maar die kunnen daar wellicht ook wat in betekenen. En natuurlijk mogen dat ook nog best ouders zijn maar dat hoeft niet. En ik weet ook niet wat er beschikbaar is voor scholen om hier budget aan te besteden.

Denk je dat scholen hierin ondersteuning nodig hebben van gemeentes?

Ja eigenlijk wel ik kan me best voorstellen die niemand op een school hier echt expertise mee heeft, je moet wel een beetje geluk heb met een enthousiaste leerkracht die er ook nog iets vanaf weet. Maar ja ik snap ook dat dat voor een gemeente weer lastig is want dan moeten ze iemand daarvoor

aannemen en de budgetten in gemeentes worden ook alsmaar kleiner. Als het alleen bij faciliteren van wat grond en bolletjes blijft is het een goed idee wat toch weer snel vervalst denk ik.

Er zijn ook verschillende idee over hoe je met de schoolmoestuin om moet gaan is dat wat jou betreft aan het curriculum gebonden zoals biologielessen of moet dat wat vrijer?

Ow grappige vraag, ik denk dat allebei wel zou kunnen ligt misschien ook aan hoe het onderwijs gegeven wordt op een school. Bij projectmatige is het makkelijker denk om dat wat vrijer te doen maar ik kan me ook iets voorstellen bij een biologieles buiten.

Hoe kijk je naar de insteek vanuit de wetenschap die wordt gelegd op het feit dat een schoolmoestuin wellicht iets bij kan dragen aan gezondheid?

Haha ik ga antwoordgeven terwijl ik aan de cola zit, maar ja dat is natuurlijk wel zo. Ik denk dat als kinderen kennis maken met voedsel., maar ook de moeite zien die het kost en hoe je het moet onderhouden dat dat misschien vergemakkelijkt om het te eten.

Kunnen kinderen dat overdragen naar hun ouders toe?

In het ideale beeld moet ouders hier natuurlijk in meenemen, maar we moeten ook niet vergeten dat we in Nederland heel veel gezinnen hebben die met 2 werkende de ouders nog steeds rond of onder het armoede niveau zitten. Als ik terugkijk op mijn jaren in de zorg waarbij ik ook dit soort gezinnen ondersteunde snapte ik ook vaak wel dat het makkelijker en betaalbaarder was om een zak blauwe krokodillen te kopen in plaats van een zak appels. Want die krokodillen kosten 89 ct. voor een zak en als je nu een kanzi appel gaat kopen kosten die 98 ct. per stuk. Dat is wellicht een andere discussie maar die ligt hier natuurlijk ook wel ergens aan ten grondslag. En daarin is et ongezonde eten ook veel te goedkoop en het gezonde eten veel te duur.

Moet dat dan anders?

Ja eigenlijk wel mijn dochter heeft een tijd in Duitsland gewoond en daar kreeg haar zoontje elke dag op school een warme maaltijd niet luxe maar wel gezond en vanaf de basis bereid. Ook geen grote lappen vlees gewoon met enig bewustzijn gemaakt door de keukendames. En dat zie je natuurlijk wel in meer landen, in Nederland is dat niet gebruikelijk maar wellicht wel een uitkomst zeker voor alleenstaande werkende ouders of beide ouders die werken.

Om daar op aan te sluiten ik heb bij Jamie Oliver wel eens gezien dat kinderen dan zelf ook mee gaan helpen in zo'n keuken heeft dat een meerwaarde?

Dat levert in ieder geval interesse en enthousiasme op en wat dat betreft is dat vergeleken met vroeger natuurlijk al lang weggevallen. Alles richt zich nu vooral op theorie. En daarnaast denk ik ook dat het thuis minder gebeurt als ik dat zie als ik wel eens op het plein zit bij de basisschool hier in de buurt komen de ouders om 17.30 de kinderen ophalen en dan moeten er nog boodschappen gedaan worden. Dus ik vraag me af of er naast een gesprek, een knuffel, eten, tandenpoetsen en naar bed nog wel tijd is om met je kind in de keuken paprika's te snijden. Dat is geen oordeel maar hoeveel tijd en energie hebben ouders dan nog.

Ligt die verantwoordelijkheid wat betreft gezond voedsel dan ook bij de school?

Ja zeker deels wel want zo hebben we de maatschappij ingericht, dus ik ben wel voorstander van school fruit en geen suiker bij traktaties etc. Ik vind als je een gezondheidsbelang wil dienen dan is het gewoon ok dat je geen blauwe krokodillen trakteert.

Deel 2

1. Toegankelijkheid
2. Gezondheid

3. Participatie en betrokkenheid
4. Educatie
5. Duurzaamheid

Interview 14 Ouder 1

Ik begin altijd met de dezelfde vraag wat is voor jou de belangrijkste rol van een schoolmoestuin?

De belangrijkste rol is denk een beetje educatie voor de kinderen als in waar komt je eten eigenlijk vandaan. Dat niet alles in de supermarkt verbouwd wordt.

Vind je het ook noodzakelijk dat daar op school aandacht aan wordt besteed?

Ja ik moet zeggen ik heb als ouder zelf niet echt groene vingers dus ik vind het ook leuk dat daar op school aandacht aan wordt besteed. Toevallig heeft mijn dochter is ze van de week op een natuurspeelplek ik geloof vanuit een natuureducatiecentrum waar ze plantjes hebben neergezet. EN ze hebben ook een klein moestuintje op school nu aangelegd en zij vindt het ook echt heel erg leuk om daar mee bezig te zijn. En ze leren daar iets dat ze van mij waarschijnlijk niet kunnen leren.

Zie je ook nog verdere voordelen van de schoolmoestuin?

Ja ze kunnen daarmee ook echt ervaren hoe de natuur werkt, wat het betekent om voor plantjes te zorgen maar ook andere vaardigheden als samenwerken. Want ze moesten ook samen onkruid wieden in dat tuintje en op de leeftijd van mijn dochter is het ook nog echt het verwonderen van wat er dan allemaal in zo'n tuintje gebeurt.

Worden er bij je dochter op school ook lessen gekoppeld aan de moestuin of is het echt uit plezier?

Naar mijn idee zitten er nog geen lessen aangekoppeld maar dat is wel een leuk idee. Ik hoor wel eens scholen die daar inderdaad wereldoriëntatie waar natuur ook onder valt aan koppelen maar ik denk niet dat bij mijn dochter op school gebeurt. Maar ook het buitengebeuren is denk ik een doel op zich, sowieso is de afwisseling fijn met in de klas zitten maar ik denk ook dat ze dan eens moeten samenwerken met wat andere kinderen waar anders niet zo veel mee samen doen. Misschien ontdekken zo ook wel nieuwe talenten, je weet het niet. Misschien moet ik binnenkort hier ook een moestuin gaan aanleggen.

Denk je dat de moestuin op het vlak gezondheid een bijdrage levert of is dat te groot?

Ik denk zeker wel dat het eraan bijdraagt omdat je ook ziet hoe iets groeit. Wij hebben hier zelf wel eens worteltjes geplant hier in de tuin tussen de bloemen. Maar dan zie je ook echt het enthousiasme van de kinderen om het zelf te gaan eten want je hebt er zelf voor gezorgd. En ik merk ook bij mijn kinderen op school hebben ze dan ook schoolfruit, dat ze daar van veel meer dingen leren proeven en uit proberen. Dat resulteert nog niet meteen in het feit dat ze meteen om een appel gaan vragen als ze thuiskomen maar het maakt gezond eten toch makkelijker. Ze moeten ook verplicht proeven en mijn kinderen zijn zeker meer soorten fruit daardoor gaan eten dat ja dat zal voor de moestuin ook gelden denk ik.

En zijn er bij deze moestuin ook ouders betrokken of doet de school dat helemaal zelf?

Mmm ik heb als ouder nog geen appjes gehad waarbij ze op zoek zijn naar vrijwilligers hiervoor dus ik denk dat het een eigen initiatief was. Nee ze kwam dan thuis en zegt mam ik heb in de moestuin gewerkt of we hebben een moestuin aangelegd. Maar als er dan een oproepje zou komen of iemand met die kinderen de moestuin in wil zou ik dat wel leuk vinden hoor. Ik weet er alleen zelf niet echt iets van dus ben ik niet de meest geschikte ouder denk ik. En ook is het wel een dingetje als ik dat elke week zou moeten doen daar heb ik gewoon de tijd niet voor.

Werkt het dan zo dat de vrijwilligers bij jouw kinderen op school vooral ingezet worden op wat kleinere of eenmalige taken?

Ja ik denk het wel we krijgen dan zo af en toe wat appjes over wie kan wanneer. De conciërge doet ok wel veel klusjes en die stuur dat ook wel eens aan. Maar een echte moestuin beheren dat wordt denk al snel wel een clubje die dat zou moeten doen want dat vergt toch wel wat aandacht.

[Zou zo'n moestuin ook verbinding kunnen maken met de buurt om daar eventueel ook wat mensen erbij te betrekken?](#)

Dat zie ik bij ons nog niet echt want de moestuin is dan ook echt op het schoolplein, ik zie niet echt dat dat een link heeft naar de buurt. Daar is het ook gewoon te klein voor denk ik. Als hij wat groter zou zijn zou je misschien een kraampje neer kunnen zetten om wat van de oogst te verkopen.

[Vind je eigenlijk dat een school bezig moet zijn met een connectie maken met de buurt?](#)

Hoewel mijn dochters echt in een dorpskern op school zitten is de school toch wel echt een eilandje en niet echt op de buurt gericht. Ze gaan heus wel eens een speurtochtje doen in de buurt hoor maar verder is er weinig contact. Ik vind dat een beetje dubbel want als ouder vind ik dat beschermende van een school ook wel belangrijk, dat er niet te pas en te onpas allerlei mensen naar binnen hobbelen. En ik wil ook wel weten met wie mijn kinderen allemaal te maken hebben. Dus eigenlijk vind ik dat ze te weinig activiteiten met de buurt doen maar het moeten er ook weer niet veel te veel worden. Het ligt denk ik ook wel aan de locatie van de school want ik moet eerlijk zijn ik breng ze 's ochtends weg en haal ze 's avonds op maar het is ook niet echt een omgeving waar kinderen blijven hangen of spelen of waar zalen worden verhuurd voor andere activiteiten.

[Dus je ziet de school ook niet echt als het middelpunt van de wijk?](#)

Nee eigenlijk niet dan zouden er ook meer activiteiten moeten zijn, die zijn er wel op koningsdag of zo of andere feestdagen maar verder nee. Ik herken dat ok niet van mijn eigen tijd op school hoor dat was toch ook altijd vrij afgesloten. Ik vraag me ook af hoe ik dat dan voor me moet zien. Als daar nu een grote moestuin is dat de omwonende daar ook allemaal lekker aan de slag gaan? Dan denk ik ook al snel wie komt daar allemaal en wil ik weten wie ze zijn en van iedereen ook even een AVGtje hebben. Iemand uit de buurt die daar veel van weet en daar tijd voor heeft zou natuurlijk wel kunnen maar ik zie dat niet vaak gebeuren. Het zijn dat ook vaak ouders die even wat tuintjes schoffelen of leuke ideeën in de nieuwsbrief zetten om met de kinderen de natuur in te gaan.

[Kan ik dank concluderen dat jij het ook het meest wenselijk vindt dat de vrijwilligers vooral ouders van de kinderen op school zijn?](#)

Ja dat denk ik wel, die ken die hebben zelf kinderen op die school zitten dus die hebben er ook een belang bij. Zeker ook een belang dat het een veilige omgeving is. En iemand van buiten kan wel maar dan moeten er wel goede afspraken over worden gemaakt.

Deel 2

1. Gezondheid
2. Educatie
3. Duurzaamheid
4. Participatie en betrokkenheid
5. Toegankelijkheid

Interview 15 Ouder 2

Ik begin altijd met de dezelfde vraag wat is voor jou de belangrijkste rol van een schoolmoestuin?

Bij mijn dochter hebben ze geen moestuin op school. Maar ik denk dat het sowieso leuk is voor kinderen en misschien nog wel meer voor kinderen in de grote stad. Dat ze zien hoe dingen groeien en bloeien en waar ze vandaan komen maar ook dingen proeven is goed. Want bijvoorbeeld wie eten er radijsjes tegenwoordig nog terwijl dat dingen zijn die heel snel resultaat geven en je dus in de moestuin zet. Je krijgt ook andere dingen te proeven ook.

Dus dat proeven vind jij daarin ook heel zinvol?

Ja natuurlijk je krijgt dan ook smaakontwikkeling en zeker als je zelf iets verbouwd hebt is de neiging om te proeven ook veel groter.

Draagt dat proeven dan ook bij aan gezondheid?

Dat weet ik niet of dat ook echt zo is, als ik om mij heen kijk zie ik heel veel schermverslaafde kinderen. Ik geloof niet dat een moestuin ze daarvan afhelpt. Nee ik denk dat het leuk is omdat je dan eens op een andere manier bezig bent. Want school is toch vooral in je hoofd rekenen en taal en dit is juist actief en met elkaar bereik je wat. Maar ik denk niet dat het veel bijdraagt aan gezondheid en natuurlijk zal er altijd wel ergens in Nederland een kind zijn dat er dolenthousiast mee aan de slag gaat maar over het algemeen zal het niet veel kinderen van hun scherm af houden. Ik denk dat het voordeel hem vooral zit in het feit dat het eens iets anders is al het standaard wat wel uitdaagt om eens wat anders te proeven en te proberen. Maar het zal denk ik geen grote levensstijl verandering opbrengen die nodig is om een effect te hebben op de gezondheid.

Ik hoor je wel wat zeggen over het samenwerken in de moestuin, gebeurt dat in een moestuin meer dan in het normale schoolwerk?

Ja dat denk ik wel, de moestuin leent zich daar ook voor. Verder is heel veel schoolwerk denk ik ook gewoon individueel. Mijn dochter is wat handiger en sneller in veel dingen dus die doet dan ook nog wel andere dingen zoals andere kinderen ergens bij helpen en zo. Maar over het algemeen doe je toch veel werk zelf op school. En zo'n moestuin is toch buiten en Jolig en gezellig en dat doe je samen.

Stel dat er bij je dochter op school wel een moestuin zou zijn hoe zou je de insteek daarvan dan voor je zien, een beetje vrij of echt gekoppeld aan een curriculum als biologie of meten en rekenen?

Ik denk dat als een leraar het op een leuke manier brengt en een leuk programma hebt dat werkt het. Maar dat is eigenlijk bij alle vakken zo. Geschiedenis kan heel saai zijn maar als je het met actualiteiten brengt dan kan het ook heel leuk zijn. Dus dat kan met een moestuin ook gewoon zo zijn. Maar kunnen leraren dat? Ow dat geeft ook iets prijs over mijn beeld over leraren.

Dus wat je eigenlijk zegt misschien is een programmatje eraan koppelen wel handig maar het hangt dan van de kwaliteit van de leraar of het ook werkt?

Ja maar eigenlijk is dat met heel veel dingen zo iets kan goed aanslaan als iemand het met enthousiasme brengt

Denk je dat hoe het aanslaat ook afhankelijk is van de plek waar de school staat en de moestuin heeft?

Hoe bedoel je dat

Stel de moestuin is in een achterstandswijk in een grote stad gaan de ouders en de kinderen dan ook meer dingen doen met de producten van een moestuin?

Ik denk als je daar een simpel receptje aan koppelt of misschien al iets van bereiding aan doet op school en het kind vindt het lekker dat die kans dan best groot is. Maar dat is ook weer hoe je het brengt. Krijg je een mooi potje zelfgemaakte tomatensaus mee of een plastic zakje met een halve courgette. Waarbij je zegt mam hier succes ermee. En natuurlijk denk ik wel dat in dat soort wijken eten niet snel wordt weggegooid.

Even een andere vraag, zo'n moestuin draait vaak ook op vrijwilligers die wat komen doen hoe kijk je überhaupt aan tegen het vrijwilligerswerk op school, moeten dat ouders zijn of kunnen dat ook mensen uit de buurt zijn?

Ik weet niet hoeveel ouders nog echt veel vrijwilligerswerk doen op school, kijk ik ben natuurlijk ook wel eens klassenouder geweest. En niet iedereen wil dat of heeft daar tijd voor of wil daar tijd voor maken. Als je dan voor zoiets mensen uit de buurt zou kunnen vinden die dat leuk vinden lijkt me dat hartstikke goed. Zeker als het wat ouderen zijn 65plussers zeg maar die daar wat tijd voor hebben is dat ook gewoon heel praktisch. Want ik kan me voorstellen dat het voor 1 leraar lastig is om met dertig kinderen in een moestuin te werken.

Daarop verdergaand als die moestuin op een plein in de wijk ligt moet daar dan ook het contact met de buurt komen of zie je nog een grens dat niet zomaar iedereen daarbinnen moet gaan want het is wel een school?

Geen idee, weet ik eigenlijk niet. Kijk niet alle oogst moet zijn verdwenen voor dat die kinderen daar ook iets mee gedaan en geproefd hebben dus tenzij je echt een hele grote moestuin hebt denk ik dat wat afspraken wel goed zijn maar misschien gaat dat ook wel automatisch goed. Misschien ben ik zelf wel te geregeld, maar ik ben bang dat er anders al te veel weg voordat de school er iets me kan doen

Maar als er afspraken zijn is het wat jij betreft prima dat de buurtbewoners komen helpen of een kop koffie komen drinken in de tuin of iets dergelijks?

J a dat vind ik prima maar of je dat onder schooltijden ook gedaan krijgt weet ik niet. Maar ik stel me dan wel zo'n paar opa's uit de buurt voor, 65-plussers die daar wel lol aan hebben en die als beloning wat mee krijgen. Want als je het goed doet heb je ook best veel wat er uit zo'n moestuin komt. Ik zie daar geen problemen eigenlijk.

Deel 2

1. Toegankelijkheid, en dus dingen leren en proberen is denk ik wel het belangrijkste van zo'n moestuin
2. Educatie, het is toch een school dus dat er iets geleerd wordt is ook belangrijk
3. Participatie en betrokkenheid, het samenwerk is ook iets wat goed kan met die moestuin
4. Gezondheid vind ik dan toch meer een verantwoordelijkheid van ouders dan van school dus die dan op 4
5. Duurzaamheid, dan denk ik toch dat ik hierin duurzaamheid het minst belangrijk vind hoewel ze allemaal belangrijk zijn.